MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS MOKYKLOS FAKULTETO

TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

MINDAUGAS SKUČAS

(TARPTAUTINĖ TEISĖ)

BENDRIEJI TEISĖS PRINCIPAI.

JUNGTINIŲ TAUTŲ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJOS ATASKAITŲ APIE BENDRUOSIUS TEISĖS PRINCIPUS ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –

prof. dr. Saulius Katuoka

Vilnius 2026

TURINYS

ĮVADAS 2

1. JUNGTINIŲ TAUTŲ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJOS FUNKCIJA IR REIKŠMĖ TARPTAUTINĖS TEISĖS ŠALTINIŲ FORMAVIMUISI 6

2. BENDRŲJŲ TEISĖS PRINICPŲ SAMPRATA PAGAL JUNGTINIŲ TAUTŲ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJOS IŠVADŲ PROJEKTUS 10

2.1. Termino ,,Civilizuotos tautos“ metamorfozė 13

2.2. ,,Bendrųjų teisės principų“ terminologijos genezė 17

2.3. Bendrųjų teisės principų kategorijos 22

2.3.1. Iš nacionalinės teisės sistemų išvesti bendrieji teisės principai: identifikacija ir perkėlimas 23

2.3.2. Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistencinė problematika ir metodologiniai aspektai 52

3. VALSTYBIŲ POŽIŪRIO Į JUNGTINIŲ TAUTŲ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJOS SIŪLOMĄ BENDRŲJŲ TEISĖS PRINCIPŲ SAMPRATĄ LYGINAMOJI ANALIZĖ 71

3.1. ,,Civilizuotų tautų“ ir alternatyvios terminologijos problematika 72

3.2 Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistencinė problematika 74

3.3. Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų identifikacijos metodologijos aspektai 79

IŠVADOS 83

LITERATŪRA 86

ANOTACIJA 94

ABSTARCT 94

SANTRAUKA 95

SUMMARY 96

PRIEDAI 97

Priedas Nr. 1 97

Priedas Nr. 2 98

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 101

ĮVADAS

Magistro darbo aktualumas: nulemtas kone šimtmetį pasyviai nagrinėto, tačiau pastaraisiais metais aktyviai, be kitų tarptautinės teisės specialistų, taip pat ir Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos (toliau taip pat vadinama Komisija), nagrinėjamas, ko gero, vienas paslaptingiausių tarptautinės teisės šaltinių – bendrieji teisės principai – tarptautinės teisės kontekste[1]. Paradoksalu, tačiau nors ypač didelę reikšmę turintis principų institutas naudojamas sprendžiant įvairių pobūdžių ginčus tarptautinės teisės reguliavimo srityje, įvairiapusės analizės stoka gaubė pačio to instituto koncepciją. Dar prieš bendrųjų teisės principų kodifikaciją 1920 m. Jungtinių Tautų Nuolatinio tarptautinio teisingumo teismo (toliau vadinamas NTTT) statute, pastarojo Rengėjų komiteto darbe pastebimas aiškus specialistų nuomonių dėl minėtų principų aiškinimo disonansas. Priimta ir Jungtinių Tautų Tarptautinio teisingumo teismo (toliau vadinamas TTT) statute išlaikyta sąlyginai abstrakti formuluotė, palikusi daug vietos mokslininkų diskusijoms, 2017 m. sulaukusi Komisijos dėmesio netrukus dar kartą sudrumstė tarptautinės teisės vandenis. Marcelo Vázquez-Bermúdez (Specialusis Komisijos pranešėjas „Bendrųjų teisės principų tema, toliau taip pat vadinamas Pranešėju) rekomenduodamas darbo grupei „Bendrųjų tesės principų“ temą atskleidė pastarosios aktualumą ir poreikį ją nagrinėti. Ši tema „atspindi tarptautinės teisės poreikius, susijusius su progresine tarptautinės teisės plėtra ir kodifikacija“, kadangi bendrieji teisės principai, kaip tarptautinės teisės šaltinis su neaiškia charakteristika, buvo naudojami daugiau nei šimtmetį[2]. Komisijos narių nuomonių diferenciacija, Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos (toliau vadinama Generaline Asamblėja) kritika preliminarioms Komisijos išvadoms, rezonansiniu reiškiniu tapęs bendrųjų teisės principų kategorijų išskyrimas ir aplamai nuo pat pasiruošimo kodifikacijai besitęsiančios, kompromiso nerandančios diskusijos ir vieningos nuomonės nebuvimas atspindi aiškų prieštaravimą tarp žinių tarptautinės teisės mokslo srityje. Pastaruoju metu, vieno autoritetingiausių tarptautinės teisės plėtros organo – Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos – darbų „Bendrųjų teisės principų“ tema akivaizdoje ypač aktualu atlikti kertinių, žinių priešpriešas išreiškiančių

[1] Bendrai Komisijos ir Generalinės Asamblėjos laikomas tarptautinės teisės šaltiniu, žr. JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaitą Nr. A/78/10, 2023, p. 13, ir 76 (-os) sesijos ataskaitą A/80/10, 2025, p. 61.

[2] JT Tarptautinės teisės komisijos 69 (-os) sesijos ataskaitos Nr. A/72/10 priedas, 2017, para. 33, para. 34; taip pat atkreipiamas dėmesys, kad 2016 m. JT Sekretoriatas iš 1996 m. temų sąrašo „Bendrųjų teisės principų“ temą paskyrė kaip pirmą iš šešių.

bendrųjų teisės principų aspektų analizes. O galbūt kai kurių specialistų, tarp kurių ir buvusio Komisijos nario Pavel Šturma, tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimo kvestionavimas suponuoja ir naują mąstymo paradigmą[3]?

Magistrinio darbo tyrimo objektas: bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, samprata bei ją atskleidžiantys požymiai; tarptautinių ginčų sprendimo institucijų praktika taikant bendruosius teisės principus, kaip tarptautinės teisės šaltinį.

Mokslinis ištyrimo lygis ir naujumas: Komisijos darbas „Bendrųjų teisės principų“ tema yra sulaukęs tarptautinės teisės mokslininkų dėmesio įvairiomis, ypač specifinėmis ir siauromis prizmėmis. Tačiau Komisijos bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, siūlomas aiškinimas sampratos ir požymių išgryninimo kontekste nėra sulaukęs pakankamai dėmesio. Siekiant užsibrėžto tikslo bei uždavinių įgyvendinimo dėmesys iš esmės orientuotas į 2019 m. prasidėjusius Komisijos darbus bendrųjų teisės principų aiškinime apimant 71 – 76 Komisijos sesijų ataskaitas, plenarinių susirinkimų protokolus, (specialiojo) Pranešėjo pranešimus, Jungtinių Tautų Sekretoriato memorandumą, valstybių atskirąsias nuomones, 1922 m. NTTT, 1945 m. TTT ir Komisijos statutus bei kitus tarptautinės teisės aktus, NTTT *travaux-preparatoires*; paraleliai analizuojama tarptautinių ginčų sprendimo institucijų praktika, susijusi su nagrinėjama tema. Taip pat nagrinėjami Dionisio Anzilloti[4], Xuan Shao[5], Manley Ottmen Hudson[6], Samantha Besson[7], Paolo Palchetti[8], Eric Bjorge[9], Mahmoud Cherif Bassiouni[10] moksliniai darbai, susiję su bendraisiais teisės principais TTT statuto

[3] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 14.
[4] Dionisio Anzilloti *„Cours de droit international“*, G. Gidel trans, Sirey, 1929.
[5] Xuan Shao *„What We Talk about When We Talk about General Principles of Law*“, Chinese Journal of International Law, Vol. 20, Issue 2, 2021.
[6] M. O. Hudson *„The Permanent Court of International Justice 1920–1942“ a treatise*, Macmillan, 1943.
[7] Samantha Besson „General principles of international law – whose principles?“ Geneva, Schulthess, 2011.
[8] Paolo Palchetti, Brölmann and Radi (eds), *„Research Handbook on the Theory and Practice of International Lawmaking“*, Edward Elgar Publishers, Cheltenham, 2016, p. 160-176.
[9] Eric Bjorge *„General Principles of Law Formed Within the International Legal System“*, ICLQ vol. 72, 2023, (pp. 845–867).
[10] M. C. Bassiouni *„A Functional Approach to "General Principles of International Law“*, 11 MICH. J. INT'L L. 768, 1990.

38 str. kontekste, Charles C. Jalloh[11], Michael Wood[12], Sompong Sucharitcul[13], Keri van Douwen[14] moksliniai darbai, susiję su Komisijos veikla.

Magistro darbo tikslas ir uždaviniai: šiuo darbu siekiama nustatyti esamą bendrųjų teisės principų sampratą tarptautinėje teisėje. Siekiant šio tikslo, autorius remiasi dviem pagrindiniais šaltiniais ir jų palyginimu – Komisijos (kaip kodifikuojančios tarptautinius papročius ir identifikuojančios progresyvinę tarptautinės teisės plėtrą) siūlomais 2 – 7 išvadų projektais „Bendrųjų teisės principų“ tema ir valstybių, kaip pagrindinių tarptautinės teisės subjektų, nuomonėmis dėl minėtų išvadų projektų. Tam, kad būtų pasiektas tikslas, nuosekliai įgyvendinami šie uždaviniai:

1) Identifikuoti Komisijos darbo „Bendrųjų teisės principų“ tema reikšmę tarptautinei teisei;
2) Išanalizuoti kokią TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. sampratą atskleidžia Komisijos siūlomi 2 – 7 išvadų projektai (iki 2025 m.);
3) Išanalizuoti valstybių, išreiškusių atskirąsias nuomones, požiūrį į Komisijos siūlomą bendrųjų teisės principų sampratą.

Magistro darbe tiriamos problemos: masyvaus turinio Komisijos darbo specifinių ir siaurų aspektų polemizavimas, tikėtina, gali iškreipti bendrą minėto darbo vaizdą ir komplikuoti bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, sampratos išvedimą. Nagrinėjant Komisijos darbą bendrųjų teisės principų kontekste, *inter alia*, neabejotinai reikšminga atsižvelgti ir į pagrindinių tarptautinės teisės subjektų – valstybių – nuomones atitinkamais kvestionuojamais aspektais. Todėl Komisijos darbų „Bendrųjų teisės principų“ tema kontekste siektina atsakyti į šiuos klausimus:

1) Kokie Komisijos siūlomi esminiai bendrųjų teisės principų sampratos pokyčiai?
2) Kas lemia tam tikrų Komisijos siūlomų bendrųjų teisės principų charakteristikos aspektų polemizavimą?

---

[11] Charles C. Jalloh, *„Introduction: The Role and Contributions of the International Law Commision to the Development of International Law, a Symposium Celebrating the 70th of the ILC“*, University of Miami Law School, 2019.
[12] M. Wood, *„Statute of the International Law Commision“*, United Nations Adiovisual Library of International Law, 2009.
[13] Sompong Sucharitkul *„The Role of the International Law Commision in the Decade of International Law“*, Golden Gate University School of Law, 1990.
[14] Keri Van Douwen, *„‘What‘s a Giudeline Anyway“‘, or Rather: the Functions of „Form“ in the Work of the International Law Commision“*, Melbourne Journal of Law, 2025.

3) Kokia vyraujanti valstybių nuomonė dėl specifinių Komisijos siūlomų bendrųjų teisės principų charakteristikos apsektų?

Tyrimo reikšmė: tikimasi, kad atliktas tyrimas padės suprasti šiuolaikinį Komisijos siūlomą bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, aiškinimą rezonansiniais aspektais ir tokio aiškinimo santykį su valstybinių nuomonėmis.

Tyrimo metodika: identifikuojant Komisijos darbo bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, temos reikšmę, taikytas *mokslinės literatūros analizės metodas*. Nagrinėjant bendrųjų teisės principų sampratą ir charakteristiką naudoti *sisteminis, indukcinis ir dedukcinis analizės metodai*. Analizuojant skirtingų valstybių išreikštus požiūrius atitinkamais TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. aiškinimo aspektais naudotas *lyginamosios analizės metodas*.

Tyrimo struktūra: tyrimą sudaro trys dėstomos dalys. *Pirmojoje dėstomoje dalyje* lakoniškai apžvelgiama Komisija kaip tarptautinė organizacija ir identifikuojama jos reikšmė tarptautinės teisės šaltinių formavimuisi, ypač darbo „Bendrųjų teisės principų“ tema kontekste. *Antrojoje dėstomoje dalyje*, kuri suskirstyta į poskyrius ir skyrelius, pagrindinis tikslas yra išanalizuoti Komisijos siūlomus 2 – 7 išvadų projektus, atspindinčius bendrųjų teisės principų sampratą TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. kontekste. *Trečiojoje dėstomoje dalyje, kuri suskirstyta į poskyrius,* atliekama Komisijos siūlymų ir valstybių nuomonių lyginamoji analizė: nagrinėjamos valstybių tarpusavio pozicijos atsižvelgiant į Komisijos siūlomus bendrųjų teisės principų interpretavimo aspektus, tokius kaip „civilizuotų tautų“ terminologija, tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistavimas ir metodologija; išskiriamos dominuojančios valstybių pozicijos pastaraisiais aspektais; šios dominuojančios valstybių nuomonės susisteminamos ir lyginamos pagal atitinkamus išskirtinius probleminius aspektus, kurie atspindi antros ir trečios dalies lyginamose bendrųjų teisės principų charakteristikose.

1. JUNGTINIŲ TAUTŲ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJOS FUNKCIJA IR REIKŠMĖ TARPTAUTINĖS TEISĖS ŠALTINIŲ FORMAVIMUISI

Buvusio Komisijos nario Charles C. Jalloh teigimu „[š]iandien Komisijos darbas tebėra autoritetingas šaltinis valstybių, tarptautinių ir regioninių organizacijų teisininkams, nacionalinių ir tarptautinių teismų bei tribunolų teisėjams, advokatams, praktikuojantiems teisininkams ir tarptautinės teisės studentams“[15]. Tad, prieš gilinantis į atitinkamus Komisijos darbo „Bendrųjų teisės principų“ tema aspektus, tikslinga bent lakoniškai pažvelgti į Komisiją, kaip tarptautinę organizaciją ir identifikuoti jos reikšmę tarptautinės teisės šaltinių formavimuisi, ypač darbo „Bendrųjų teisės principų“ tema kontekste.

Komisijos įkūrimo tikslas ir funkcija slypi Jungtinių Tautų Chartijos 13 str. 1 d. (a) p., kuris suponuoja „valstybių tarptautinę kooperaciją politiniame lauke“ bei „progresinę tarptautinės teisės plėtrą ir jos kodifikaciją“[16]. Šio tikslo įgyvendinimui 1946 m. Generalinė Asamblėja įkūrė septyniolikos ekspertų komitetą, kuriam pavedė užduotį pateikti „<...> efektyviausių metodų, kuriais Generalinė Asamblėja galėtų (1) skatinti progresinę tarptautinės teisės plėtrą ir jos galutinę kodifikaciją; (2) užtikrinti įvairių [Jungtinių Tautų] organų kooperaciją; ir (3) pasitelkti nacionalines ir tarptautines institucijas, kad jos padėtų siekti šių tikslų“ rekomendacijas[17]. Atlikęs tyrimą pastarasis komitetas Generalinei Asamblėjai „rekomendavo nuolatinės „Tarptautinės teisės komisijos“ įkūrimą“[18]. Rekomenduota Komisija, kaip papildomas Generalinės Asamblėjos organas, įkurta 1947 m. lapkričio 21 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucija 174 (II), kuria (kaip jos priedas) priimtas pamatinis Komisijos veiklą reglamentuojantis teisės aktas – Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos statutas. Pastarasis statutas nebuvo perrašytas. Viena to priežasčių galime laikyti pačios Komisijos konstatuotu faktu, jog jos statutas „pakankamai lankstus, kad praktikoje būtų galima daryti pakeitimus“, o antrąją – prezumpciją, kad „valstybės nelaikė [s]tatuto anomalijų pakankamai rimtomis“[19]. Kadangi Komisijos veiklos reglamentavimas pasižymi tokiu gana fenomenaliu

[15] Charles C. Jalloh, *„Introduction: The Role and Contributions of the International Law Commision to the Development of International Law, a Symposium Celebrating the 70th of the ILC“*, University of Miami Law School, 2019, p. 981.
[16] *Ibid*, p. 975.
[17] *Ibid*, p. 976.
[18] *Ibid*, p. 976.
[19] M. Wood, *„Statute of the International Law Commision“*, United Nations Adiovisual Library of International Law, 2009, p. 2.

lankstumu ir nors Komisijos statutas laikomas „pradiniu tašku suprantant [pačią] Komisiją“, kaip pastebi buvęs Komisijos narys Michael Wood, pats statutas šiuo atveju neveikia kaip „varžančios priemonės“, tad jį „skaityti reikia atsižvelgiant į Komisijos ir Generalinės Asamblėjos [evoliucionuojančią] praktiką“[20].

Nuo pradinio 15 narių skaičiaus, Komisijos sudėtis progresyviai išplėsta ir šiandien ją sudaro 34 nariai, iš kurių, kiekvienos sesijos pradžioje paskiriami pareigūnai: pirmininkas, pirmasis vice-pirmininkas, antrasis vice-pirmininkas, (sesijos) pranešėjas, Rengėjų komiteto pirmininkas[21]. Valstybių nominuotų ir Generalinės Asamblėjos penkių metų kadencijai, atsižvelgiant į geografinę lygybę ir regioninio manipuliavimo prevenciją[22], paskiriamų nešališkų Komisijos narių kvalifikacijos pagrindinis kriterijus – kompetencijos tarptautinėje teisėje pripažinimas[23].

Komisijos darbe išskirtini keli struktūriniai elementai. Pareigūnai (žr. aukščiau). Administracija atliekanti darbo planavimo, organizavimo ir susijusias funkcijas: a) biuras – sudarytas iš penkių tuometinės sesijos pareigūnų; b) esant poreikiui sušaukiamas išplėstinis biuras, kurį sudaro tuometinės sesijos pareigūnai, buvę pirmininkai (bet vis dar esantys Komisijos nariais) ir Specialieji pranešėjai; c) atskirai kiekvienai Komisijos sesijai formuojama Planavimo grupė, kurios pagrindinės funkcijos apima programos ir darbo metodų nustatymą ir, esant poreikiui, Darbo grupės steigimą darbo metodų tobulinimui. Specialusis pranešėjas – vieną svarbiausių rolių Komisijos darbe progresinės plėtros kontekste atliekantis, Komisijos paskiriamas narys, kuris parengia pranešimus pagal temą, dalyvauja plenarinių susirinkimų diskusijose, prisideda prie Rengėjų komiteto darbo ir ruošia komentarus Komisijos svarstomiems projektams. Darbo grupės – Planavimo grupės pavedimu įprastai formuojamos *ad hoc* atskiroms sesijoms, taip pat dar vadinamos sub-komitetais, tyrimų arba konsultacinėmis grupėmis, kurių paskirtis tobulinti Komisijos darbo metodiką. Rengėjų komitetas formuojamas atskiroms sesijoms iš komisijos narių. Tai atskiras Komisijos organas, kuriam vadovauja atskiras pirmininkas ir kuris „harmonizuoja įvairius požiūrius ir išsprendžia bendrai priimtus sprendimus“. Komisijos darbo kontekste būtina paminėti ir Generalinės Asamblėjos Šeštąjį komitetą

[20] M. Wood, *„Statute of the International Law Commision“*, United Nations Adiovisual Library of International Law, 2009, p. 2.
[21] Dabartinę Komisijos sudėtį galite peržiūrėti internetinėje svetainėje https://legal.un.org/ilc/sessions/76/members.shtml (tikrinta 2026-04-14).
[22] Sompong Sucharitkul *„The Role of the International Law Commision in the Decade of International Law“*, Golden Gate University School of Law, 1990, p. 29.
[23] 1947 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos statutas, 2 straipsnis.

(toliau vadinamas Šeštuoju komitetu), kuriame valstybių nuomones reprezentuoja paskirtos delegacijos ir kuris atlieka kritinę rolę Komisijai rengiant darbo projektus. Be kita ko, Jungtinių Tautų Sekretoriatas Komisijai teikia administracines paslaugas[24].

Komisijos darbo eigos glaustu praktiniu atspindžiu galime laikyti Priede Nr. 2 pateiktą retrospektyvią Komisijos darbo eigą „Bendrųjų teisės principų“ tema. Visgi, kadangi darbas dar (2026 m. pirmąjį ketvirtį) nebaigtas, pažymėtina, kad Komisijos siūlomi išvadų projektai antrajame svarstyme Rengėjų komiteto preliminariai priimti. Iki 2026 m. vasaros pabaigos Komisija, tikėtina, patvirtinusi siūlomus išvadų projektus (žr. priedą Nr. 2) su komentarais[25], dėl pastarųjų realizavimo Komisijos statuto 23 str. pagrindu teiks rekomendacijas Generalinei Asamblėjai[26].

Nors Komisija rengdama projektus bendradarbiauja su įvairiais komitetais, tarptautinėmis organizacijomis, valstybėmis bei kitais tarptautinės teisės instrumentais, „<...> bendrosios tarptautinės teisės branduolio kodifikacija ir progresinė plėtra pirmiausia ir iš esmės patikėta [Komisijai]“[27]. Visgi, nors pati Komisija bandė kodifikaciją ir progresinę plėtrą atskirti kaip dvi atskiras veiklos kryptis[28], praktika, atspindinti, jog „tikslesnis esamos taisyklės suformulavimas ir sisteminimas gali lengvai leisti daryti išvadą, kad valstybėms turėtų būti pasiūlyta apsvarstyti kitą naują ir papildomą taisyklę“, suponuoja minėtų Komisijos darbo krypčių neatsiejamą tarpusavio ryšį[29]. Tai atsispindi ir bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, kategorijų išskyrime (žr. 2.3.1. ir 2.3.2. skyrelius). Kaip šiame darbe matysite, pirmosios kategorijos – bendrųjų teisės principų, išvestų iš nacionalinės teisės sistemų – kristalizavimas (pagal gana nuoseklią praktiką), iš esmės sulaukęs tiek Komisijos narių, tiek valstybių palaikymo, *inter alia*, rodo, kad šiuo atveju Komisija veikė kodifikacijos aiškinimo ribose. Tačiau antrosios kategorijos – tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų – išskyrimas ir metodologijos nustatymas, jų

---

[24] Detaliau su Komisijos struktūra taip pat galite susipažinti Jungtinių Tautų internetinėje svetainėje https://legal.un.org/ilc/structure.shtml (tikrinta 2026-04-19).
[25] Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 13 – 35.
[26] 1947 m. Jungtinių tautų Tarptautinės teisės komisijos statutas, 23 str.; su Komisijos darbo metodais detaliau galite susipažinti Jungtinių Tautų internetinėje svetinėje https://legal.un.org/ilc/methods.shtml (tikrinta 2026-04-17); Pranešėjo siūlomos rekomendacijos žr. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos ataskaitą Nr. A/80/10, 2025, para. 204.
[27] Sompong Sucharitkul *„The Role of the International Law Commision in the Decade of International Law“*, Golden Gate University School of Law, 19901, p. 35.
[28] Charles C. Jalloh, *„Introduction: The Role and Contributions of the International Law Commision to the Development of International Law, a Symposium Celebrating the 70th of the ILC“*, University of Miami Law School, 2019, p. 978.
[29] *ibid.*, p. 979; M. Wood, *„Statute of the International Law Commision“*, United Nations Adiovisual Library of International Law, 2009, p. 4.

kontekste vyravę nuomonių disonansai tiek Komisijos, tiek valstybių tarpe, suponuoja prielaidą, kad Komisija šiuo atveju veikė TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. kodifikacijos progresinės plėtros kryptimi.

Komisijos kodifikacijos ir progresinės plėtros darbų rezultatai pasireiškia keliais būdais, kurių kulminacinė teisinė reikšmė skiriasi. Komisija formuodama darbą straipsnių formate beveik visada (išskyrus, pavyzdžiui, straipsnių projektus *dėl Tautybės*[30]) rekomenduoja „Generalinei Asamblėjai parengti konvenciją remiantis jos [Komisijos] straipsnių projektais“[31] taip imponuodama, jog straipsniai „atspindi galiojančias (papročių) tarptautinės teisės normas“[32]. Principų formatas gali būti laikomas straipsnių ir gairių formatų kompromisu, kurio atveju Komisija aiškina egzistuojančią teisę[33] per įpareigojančią prizmę išgrynindama tarptautinės teisės principus, kuriuos Generalinė Asamblėja kodifikuoja (pavyzdžiui, Niurnbergo principai)[34]; arba aiškindama nepakankamai susiformavusius teisinius aspektus plečiamai, tokiais principais suteikt lanksčias ir raginančias gaires tarptautinių santykių plėtroje[35]. Išvadų formatas, kuris naudojamas ir Komisijos darbe „Bendrųjų teisės principų“ tema, gali būti laikomas neįpareigojančiu, patariamojo pobūdžio egzistuojančios arba plėtojamos teisės aiškinimu, kuriuo „kiekvienas, kuris jomis naudojasi, būtų nukreiptas per [precizišką] sutarties aiškinimo procesą“[36]. Tuo tarpu gairių formatu Komisija įprastai aiškina egzistuojančią teisę reliatyviai „įpareigojančia kalba“ perteikiamomis nuostatomis, kuriomis „pateikiamos instrukcijos, nurodymai ir rekomendacijos“[37].

Tad episteminio autoriteto Komisijos darbas bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, tema gali būti laikomas esminiu nuoseklumo stokojančio TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. kodifikacijos aiškinimo harmonizavimu, kurio dėka valstybės, ginčų sprendimo institucijos bei kiti (tarptautinės) teisės instrumentai bus vedini tinkamu ir tiksliu pastarosios kodifikacijos interpretavimo keliu ne tik pagrindinės straipsnio minties ribose, bet ir už jos ribų tiek, kiek reikalauja evoliucionuojančios ir jau pakankamai brandžios tarptautinės teisės poreikiai bei kiek tai neiškreipia pačios kodifikacijos rėmų.

---

[30] Keri Van Douwen, *„‘What‘s a Giudeline Anyway“‘, or Rather: the Functions of „Form“ in the Work of the International Law Commision“*, Melbourne Journal of Law, 2025, p. 8.
[31] *Ibid*, p. 9.
[32] *Ibid*, p. 11.
[33] *Ibid*, p. 14, 15, 16.
[34] *Ibid*, p. 11.
[35] *Ibid*, p. 11-14.
[36] *Ibid*, 2025, p. 20.
[37] *Ibid*, p. 20, 26.

2. BENDRŲJŲ TEISĖS PRINICPŲ SAMPRATA PAGAL JUNGTINIŲ TAUTŲ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJOS IŠVADŲ PROJEKTUS

Neabejotina, bendras kodifikacijos interpretavimas yra labai svarbi tarptautinės teisės harmoningos plėtros sąlyga, todėl, žvelgiant retrospektyviai, nenuostabu, kad dar 1920 m. ruošiant NTTT statuto 38 str. 1 d. 3 punkto kodifikaciją, Rengėjų komitete vyravo gana karštos diskusijos dėl principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, apibrėžimo. Kaip 2019 m. Pranešėjas atkreipė dėmesį, NTTT statuto parengiamoji medžiaga, nors ir nebūtinai suponuodama išvadas, „pateikia naudingų gairių dėl „Civilizuotų tautų pripažintų bendrųjų teisės principų“ įtraukimo į Statutų 38 straipsnius“[38]. Palaikant šį teiginį korektiška bent trumpai apžvelgti NTTT Rengėjų komiteto darbą, susijusį su aktualiausiais šiame darbe nagrinėjamais aspektais[39].

1920 m. NTTT Rengėjų komitetas, sudarytas iš aštuonių tarptautinės teisės specialistų ir kuriam pirmininkavo Édouard Descamps (Belgija), rengė galutinį NTTT statuto projektą. Sprendžiant kokias normas teismas turėtų taikyti, komisijos pirmininko É. Descamps siūlymas į Statutą, kaip teismo naudotiną šaltinį, įtraukti „[t]arptautinės teisės normas, kurias pripažįsta civilizuotų tautų teisinė sąmonė“[40], iš komiteto sulaukė įvairių reakcijų. Dalis komiteto išreiškė susirūpinimą, kad toks reglamentavimas gali sudaryti prielaidą teismui įgyti įstatymų leidžiamąją galią[41]. Siūlymai įvardinti konkrečius principus, pavyzdžiui teisingumo, teisėtumo, lygybės, siekiant apriboti teismo šaltinius, taip pat nesulaukė vieningos nuomonės[42]. Albert de Lapradelle (Prancūzija) siūlė performuluoti dispoziciją taip, kad teismas spręstu vadovaudamasis įstatymais, teisingumu ir teisėtumo principais, tačiau George Francis Hagerup (Norvegija) atkreipė dėmesį, kad teisėtumo koncepcija pernelyg neaiški ir ne visada suderinama su teisingumu[43]. Arturo Ricci-Busatti (Italija) taip pat palaikė šaltinio ribų apibrėžimą teisėtumo principu, tačiau lordo Phillipmore (Anglija) nuomone tai vis tiek teisėjams suteiktų per daug laisvės, nebent būtų priimtas konkretus teisingumo apibrėžimas[44], o anot A. de

[38] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 90.
[39] *Ibid*, para. 76.
[40] *Proces-verbaux* Rengėjų komiteto posėdžių protokolai, Birželio 16 d. – Liepos 24 d., 1920, su priedais, p. 306
[41] *Ibid*, p. 295, p. 296.
[42] *Ibid*.
[43] *Ibid*, p. 295 – 297.
[44] *Ibid,* 306, p. 333.

Lapradelle, be to, kad trūksta apibrėžtumo ir pastovumo, teisėtumo principą apima teisingumo principas[45]. Elihu Root (Jungtinės Amerikos Valstijos) laikėsi pozicijos, kad nors ir valstybės sutiktų dėl privalomos teismo jurisdikcijos, tai nereikštų, kad valstybės iš anksto, be išlygų sutiktų būtų įpareigojamos teismo pagal principus, kurie skirtingose valstybėse suprantami skirtingai[46], jam atrodė ,,neįsivaizduojama, kad valstybė sutiktų būti teisiama teisme, kuris nuosprendžius grindžia subjektyvia teisingumo principų samprata“ ir ,,teismui negalima suteikti įstatymų leidėjo įgaliojimų“[47]. Teismo jurisdikcijos kontekste, pagal pirminę E. Root viziją, jei valstybė būtų patraukta atsakomybėn *lacuna* situacijoje, teismas turėtų dvi išeitis: pareikšti, kad jis neturi kompetencijos spręsti, arba pateikti rekomendacinę išvadą, o ne sprendimą[48]. Daktaras Leder (Nyderlandai), oponavo tokią E. Root poziciją teigdamas, kad teismui pateikti rekomendacinę išvadą tuomet, kai pats teismas pripažino neturintis kompetencijos nagrinėti tokį ginčą, būtų nelogiška, o teismo atsisakymas vykdyti teisingumą tais atvejais, kai ginčo atveju teisė ,,tyli“, turėtų būti nepriimtinas tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje teisėje[49]. Iš tokių argumentų išplaukia komplikuota teismo jurisdikcijos dilema, sąveikaujanti su esminės šaltinio kodifikacijos funkcijos užuominomis. Iš vienos pusės galime įžvelgti idėją, kad teismas net teisiniame vakuume, kai nėra pozityviosios teisės normų, reguliuojančių ginčo dalyką, galėtų priimti sprendimą ir išvengti *non liquet* pareiškimo. Tačiau iš kitos pusės NTTT Rengėjų komiteto nariai, akivaizdu, susidūrė su teismo galių apribojimo problema, kuri apima šaltinio objektyvumą, valstybių įpareigojimą bei teismo jurisprudencijos plėtojimo atskyrimą nuo įstatymų leidžiamojo vaidmens. A. de Lapradelle pasiūlymas priimti nuostatą, kad teismas nagrinėdamas ginčus vadovautųsi ,,bendraisiais teisės principais“, taip neįvardinant šių principų šaltinio, buvo priimtas absoliučios daugumos NTTT Rengėjų komiteto narių[50]. NTTT statuto 38 straipsnyje priimta ,,Civilizuotų tautų pripažintų bendrųjų teisės principų“ nuostata liko nepakeista ir TTT statute[51].

Nagrinėjant kodifikaciją, be objekto, taip pat svarbu atkreipti dėmesį ir į pripažinimo subjektą, šiuo atveju – ,,civilizuotas tautas“. Pastarojo termino aktualumas pasireiškia tuo, kad darniu Komisijos narių, Pranešėjo, Generalinės Asamblėjos sutarimu terminas neatitinka šiuolaikinių

---

[45] *Proces-verbaux* Rengėjų komiteto posėdžių protokolai, Birželio 16 d. – Liepos 24 d., 1920, su priedais, p. 335.
[46] *Ibid*, p. 308.
[47] *Ibid*, p. 309.
[48] *Ibid*, p. 310.
[49] *Ibid*, p. 312.
[50] *Ibid*, p. 320, p. 335, p. 336.
[51] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 106.

tarptautinės teisės standartų, nors vieningos nuomonės dėl naujo termino ir nėra. Kodėl anot Komisijos „civilizuotos tautos“ yra nebetinkamas terminas TTT statuto 38 str. 1 d. c p. kodifikacijai bei kaip komisija siūlo šį terminą pakeisti nagrinėjama 2.1 poskyryje.

„Principai“, „bendrieji principai“, „bendrieji teisės principai“, „bendrieji tarptautinės teisės principai“ bei panašias terminų apraiškas galima pastebėti tiek tarptautinės teisės literatūroje, tiek praktikoje[52]. Tačiau nenuoseklus, apibrėžtumo dispozicijoje stokojantis terminų naudojimas kelia ypač svarbų klausimą – kuriems tarptautinės teisės šaltiniams priklauso atitinkami principai?[53] Tai, metodologine prasme, vienas „kritinių“ klausimų, nuo pat pradžių vainikavusių Komisijos darbą „Bendrųjų teisės principų“ tema TTT statuto 38 str. 1 d. c p. kontekste siekiant tyrimams pasitelkti tinkamą medžiagą[54]. Minėtos teisės normos kodifikacijos objektu lingvistine prasme galima laikyti kompleksinį „bendrųjų teisės principų“ terminą. Atsižvelgiant į metodologinę svarbą ir siekiant nuoseklumo, „bendrųjų teisės principų“ terminologijos problematika Komisijos darbo kontekste nagrinėjama 2.2 poskyryje.

Nagrinėjant Komisijos darbą, TTT statuto 38 str. 1 d. c p. norma taikymo prasme akivaizdžiai yra komplikuota. Visų prima tai konstatuoja ne tik NTTT – TTT pirmtako – statuto 38 str. 1 d. 3 p. kodifikacijos procesas, bet, kaip paaiškės šiame darbe, ir valstybių, Komisijos narių nuomonių diferenciacija bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, ištakų aspektu. 2019 m Pranešėjas pirmajame pranešime „Bendrųjų teisės principų“ tema principus TTT statuto 38 str. 1 d. c p. kontekste pagal ištakas suskirstė į dvi kategorijas: 1) bendruosius principus, išvestus iš nacionalinių teisės sistemų ir 2) bendruosius principus, susiformavusius tarptautinės teisės sistemoje[55].

Toks kategorijų išskyrimas Komisijos darbe sulaukė ypač daug dėmesio tiek Jungtinių Tautų arenoje, tiek už jos ribų. Remiantis iš esmės Komisijos palaikymo sulaukusia Pranešėjo 2021 m. antrajame pranešime „Bendrųjų teisės principų“ tema pasiūlyta dviejų pakopų metodologija – identifikacija ir perkėlimu –, pastarosios bendrųjų teisės principų kategorijos nagrinėjamos atitinkamai 2.3.1 ir 2.3.2 skyreliuose. „Pripažinimas“, kaip pažymi Komisija, yra „esminis“ bendrųjų

[52] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 254.
[53] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 38.
[54] *Ibid*, para. 32 – 38; JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 214.
[55] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 253.

teisės principų identifikacijos elementas[56]. Dėl šios priežasties pripažinimas iš esmės bus nagrinėjamas lygiagrečiai su identifikacija ir terminologija atskirai nagrinėjama nebus.

2.1. Termino „Civilizuotos tautos“ metamorfozė

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad „civilizuotų tautų“ sąvokos egzistavimo TTT statute klausimas yra vienas iš ne daugelio dalykų, ties kurio Komisijos, valstybių ir aplamai tarptautinę jurisprudenciją plėtojančių specialistų nuomonės sutampa. Tačiau tai tik iš dalies tiesa. Žvelgiant į Pranešėjo pirmajame pranešime dėstytus argumentus ir naudotą literatūrą, Komisija, o taip pat, kaip matysime ir 3 skyriuje, valstybių pateiktas nuomones, „civilizuotų tautų“ sąvoka yra vieningai laikoma pasenusia ir nebetinkama[57], o Komisijos nuomone ši sąvoka turėtų būti pakeista į „tautų bendruomenę“. Žvelgdamas retrospektyviai Pranešėjas poziciją, jog dabartinė sąvoka pasenusi, motyvavo tuo, kad (N)TTT statuto kodifikacijos metu buvo laikomasi nuomonės, jog „„civilizuotos tautos“ dalyvavo tarptautinės teisės formavime ir buvo jos įpareigotos“, taip grįsdamas teiginį, kad pastaroji sąvoka yra ne kas kita, kaip ankstyvos tarptautinės teisės „politinių ir teisinių koncepcijų produktas“[58]. Pranešėjas, kontrastavo pastarosios sąvokos koncepciją ir atsižvelgdamas į kitokią literatūroje jo atrastą poziciją, pagal kurią „civilizuotų tautų“ sąvoka yra tarsi saugiklis, lemiantis, kad principų būtų semiamasi iš demokratinių valstybių ar valstybių, kurių teisinėse sistemose užtikrinami fundamentalūs žmogaus teisių standartai[59]. Polemizuodamas tokią literatūroje identifikuotą idėją Pranešėjas teigė, kad „„civilizuotų“ ir „necivilizuotų“ tautų atskyrimas gali privesti prie subjektyvių ir savavališkų pasirinkimų identifikuojant bendruosius teisės principus“, tai „prieštarautų fundamentaliam suvereniteto lygybės principui“, o principų identifikacija taptų našta ar net neįmanoma[60].

---

[56] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 241.
[57] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 178, 185; JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3507, 2019, p. 16, p. 17, p. 19; JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 243.
[58] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 177.
[59] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 182.
[60] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 182.

Komisijos nariai iš esmės pritarė tokiai Pranešėjo dėstomai pozicijai taip pat laikydami „civilizuotų tautų“ sąvoką anachronistine[61], o sąvokos netinkamumo šiuolaikinei tarptautinei teisei argumentų leitmotyvai pasireiškė „politinėmis konotacijomis“, tuometine „skubia koncepcijos būtinybe“[62], „kolonijiniu palikimu“[63], „įsišaknijusiu nacionalizmu, savanaudiškumu ir kultūrinių bei religinių normų, kaip aukščiausių, projekcija“[64].

Vis dėlto, alternatyvios sąvokos priėmimo klausimas nulėmė Komisijos, valstybių (žr. 3 skyrių) nuomonių diferenciaciją[65] ir Pranešėjo siūlymas pakeisti formuluotę į „valstybių pripažintus bendruosius teisės principus“[66] („the general principles of law, recognized by States“) nesulaukė vieningo palaikymo. Pranešėjas savo siūlymą, panašu, iš esmės grindė tarptautinės teisės subjektų – valstybių – įtaka formuojant bendruosius teisės principus kaip tarptautinės teisės šaltinį, kuris „turi būti matomas fundamentalaus suvereniteto lygybės principo tarp valstybių kontekste“[67]. Dalis Komisijos narių oponavo Pranešėjo siūlymą skatindami formuluote neatmesti ir kitų tarptautinę teisę formuojančių subjektų, tokių kaip tarptautinės organizacijos[68]. Pavyzdžiui, Mahmoud Hmoud (Jordanija), antrindamas Dire Tladi (Pietų Afrika) teigė, kad „žodis „tautos“ yra platesnis, nei „[v]alstybės““ ir „Komisija turėtų naudoti stipresnę kalbą, nei „valstybių bendrai pripažintais““[69]. Patrícia Galvão Teles (Portugalija) detalizavo panašią poziciją, kad prie bendrųjų teisės principų

[61] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 259; JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 21 (Galvao Teles: „dated term”); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 14 (Nguyen: „inappropriate”); *ibid*, p. 16 (Saboia – „outdated relic”); *ibid*, p. 10 (Aurescu: „obsolete”); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 5 (Arguello Gomez: „anachronistic”); *ibid*, p. 21 (Cisse: „obsolete”, „anachronistic”); *ibid*, p. 10 (Ruda Santoloria antrindamas Galvao Teles, Tladi ir Hassouna: „anarchoistic”); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 13 (Huang: „anarchoistic”).

[62] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 14 (Hmoud).

[63] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3490, 2019, p. 23 (Hassouna); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 7 (Jalloh); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 5 (Oral).

[64] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 6 (Grossman Guiloff).

[65] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 243.

[66] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, p. 75 (žr. „draft conclusion 2“).

[67] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 186.

[68] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3507, 2019, p. 16, p. 17.

[69] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 15.

formavimo ir pripažinimo gali prisidėti „tarptautinių teismų ir tribunolų jurisprudencija, tarptautinių organizacijų, tarptautinių konferencijų politikos pareiškimai“[70]. Gilberto Vergne Saboia (Brazilija), Georg Nolte (Vokietija), Claudio Grossman Guiloff (Čilė), Hong Thao Nguyen (Vietnamas), Ki Gab Park (Pietų Korėja) taip pat palaikė platesnę, kitų tarptautinių darinių, kaip bendrųjų teisės principų formuotojų, neatmetančią formuotę[71]. Tačiau Miachel Wood (JK) palaikydamas Pranešėjo pirminį siūlymą ir iš esmės atmesdamas „tautų“ terminą teigė, kad pastarasis „yra neaiškus ir neturintis teisinės reikšmės“[72]. Sean D. Murphy (JAV), Ahmed Laraba (Alžyras), Eduardo Valencia-Ospina (Kolumbija) taip pat laikėsi panašios, siauresnio pobūdžio pozicijos[73]. Aniruddha Rajput (Indija), antrindamas Mathias Forteau (Prancūzija) ir teigdamas, kad Komisija turėtų laikytis „valstybių“ sąvokos, kadangi, priešingai nei tautos, valstybės yra tarptautinės teisės pripažinti subjektai, netrukus pasiūlė „valstybių bendruomenės“ formuluotę[74].

Be kita ko, dalis Komisijos laikėsi nuomonės, kad iš esmės turėtų būti laikomasi terminologijos nuoseklumo ir šiuo atveju iš Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 15 str. 2 d. tiktų perimta sąvoka „tautų bendruomenė“ („community of nations“)[75], arba iš Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 53 str. – „visa valstybių tarptautinė bendruomenė“ („international community of States as a whole“)[76].

---

[70] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 21.
[71] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 16; JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 19 (Nolte); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 9 (Forteau); *ibid*, p. 17 (Park); JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589, 2022 p. 7 (Nguyen).
[72] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3490, 2019, p. 7; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.SR.3539, 2021, p. 11.
[73] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3490, 2019, p. 13; A/CN.4/SR.3493 p. 11 (Laraba); *ibid*, p. 13 (Huang); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 6 (Valencia-Ospina).
[74] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 13.
[75] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 243; JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 13, 19 (Nolte); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 15 (Šturma); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 3 (Jalloh); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 6 (Houssana); *ibid*, p. 8 (Ouazzani Chahdi).
[76] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 18.

Po diskusijų plenarinėse sesijose Pranešėjas, įtikintas Komisijos narių, pakeitė nuomonę ir palaikė terminologijos iš Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto adaptaciją[77]. Pranešėjas antrame pranešime, antrame „Pripažinimo reikalavimas“ išvados projekte dėstė, kad tam, „jog bendrasis principas galėtų egzistuoti, jį turi bendrai pripažinti [tautų bendruomenė]“[78]. Komisijos išvados projekto siūlymas Rengėjų komitete buvo koreguotas. Projekto pavadinime atsisakyta žodžio „reikalavimas“ („requirement“). Rengėjų komitetas atmetė „bendrai“ („generally“) reikalingumą išvadoje, tačiau palaikė „tautų bendruomenės“ („community of nations“) terminą. 72 sesijos metu Rengėjų komiteto pateiktas „Pripažinimas“ išvados projektas „[k]ad bendrasis principas egzistuotų, jis turi būti pripažintas tautų bendruomenės“ („For a general principle of law to exist, it must be recognised by the community of nations“) [79].

72 (-os) sesijos metu Komisija sutikusi su Rengėjų komiteto siūlymu, „Pripažinimo“ išvados projekte nurodė, jog, „kad bendrasis principas egzistuotų, jis turi būti pripažintas tautų bendruomenės“[80], o komentaruose be pabrėžtų autentiškų apibrėžimų kitomis kalbomis, argumentavo, kad „[n]audojant šią formuluotę išvados projekte siekiama pabrėžti, kad visos tautos, be jokio pobūdžio atskyrimo, lygiateisiškai dalyvauja bendrųjų teisės principų formavime laikantis Jungtinių Tautų Chartijos 2 str. 1 d. nustatyto suverenios lygybės principo“[81] ir taip pat neatmetama galimybė, kad tarptautinės organizacijos gali prisidėti prie bendrųjų teisės principų formavimo[82]. Be to, Komisijos nuomone, Vienos Konvencijoje dėl sutarčių teisės įtvirtinta (Komisijos narių ir valstybių siūlyta) formuluotė „visa valstybių tarptautinė bendruomenė“ suponuoja bendrosios tarptautinės teisės imperatyviąsias normas (*jus cogens*)[83]. 74 (-os) sesijos metu Komisija pirmojo svarstymo metu preliminariai priėmė po 72 sesijos neredaguotą antrąjį išvados „Pripažinimas“ projektą su

[77] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3494, 2019, p. 6 (Vázquez-Bermúdez); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 13 („*Kadangi [Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto] 15 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodomo Tarptautinio teisingumo teismo statuto 38 straipsnio 1 dalies c punkte įvardintą tarptautinės teisės šaltinį, galima sakyti, kad ji atspindi dabartinį aiškinimą*“). Pažymėtina, kad Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte lietuvių kalba vartojamas terminas „tarptautinė bendruomenė“ (žr. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.261D576EDC40 (tikrinta 2026-03-29)).
[78] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, p. 58 („*For a general principle to exist, it must be generally recognised by [the community of nations]*“).
[79] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 3.
[80] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, p. 116.
[81] *Ibid.*
[82] *Ibid.*
[83] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, p. 116.

komentarais. Komisijos narių ir valstybių diskusijos ne vien dėl formos, bet ir dėl pripažinimo turinio (t.y. kas gali prisidėti prie pripažinimo) nulėmė, kad 76 sesijos metu, ketvirtuoju pranešimu Pranešėjas siūlė į išvadą taip pat įtraukti dar keli punktus: „2. Valstybių pripažinimas yra pagrindinis veiksnys, prisidedantis prie bendrųjų principų formavimo. 3. Tam tikrais atvejais bendrųjų teisės principų formavimuisi gali prisidėti ir tarptautinių organizacijų pripažinimas. 4 Nors kitų subjektų pozicija gali būti svarbi nustatant kontekstą ir vertinant tautų bendruomenės pripažinimą, šios pozicijos pačios savaime nėra tokių principų dalis“[84]. Vis dėlto, Pranešėjas plenarinio susirinkimo metu, atsižvelgdamas į tai, kad didžioji Komisijos narių dalis kvestionavo tokį požymių išskyrimą į atskirus punktus pačioje išvadoje, nusprendė atsiimti naują antrojo išvados projekto versiją. Anot Pranešėjo, Rengėjų komitetas turėtų svarstyti pirmuoju svarstymu priimtą išvados projektą ir plėsti aiškinimą jo komentaruose[85]. 76 (-os) sesijos metu Rengėjų komitetas teigė, kad nors Pranešėjas atsiėmė siūlymą, pastarieji papildomi punktai galėtų atsispindėti išvados komentaruose[86]. Antrojo svarstymo metu išvados projektas liko nepakeistas[87].

Apibendrinant galima teigti, kad Komisija pasmerkė „civilizuotų tautų“ sąvoką kaip anachronistinę bei nebetinkamą šiuolaikinėje TTT statuto 38 str. (c) p. formuluotėje ir kaip alternatyvą siūlo „tautų bendruomenės“ sąvoką. Komisijos nuomone siūloma alternatyva ne tik pabrėžia, jog visos tautos be jokios diskriminacijos ir lygiateisiškai gali prisidėti prie bendrųjų teisės principų formavimo, bet ir tai, kad prie šių principų formavimo gali prisidėti ir tarptautinės organizacijos.

2.2. „Bendrųjų teisės principų“ terminologijos genezė

Teismų praktikoje, sutartyse, kitoje mokslinėje literatūroje medžiagos, mininčios bendrųjų teisės principų terminologiją *stricto sensu* TTT statuto 38 str. kontekste, paieškos tapo tikru iššūkiu

[84] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez ketvirtasis pranešimas Nr. A/CN.4/785, 2025, p. 45 („*2. It is primaly the recognition by states, that conributes to the formation of general principles of law. 3. In certain cases, the recognition by international orgnaizations may also contribute to the formation of general principles of law. 4. While the position of other actors may be relevant in providing context and for assessing recognition by the community of nations, these positions do not, in and of themselves, form part of such principles*“).
[85] JT Tarptautinės teisės komisijos 75 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3712, 2025, p. 4.
[86] JT Tarptautinės teisės komisijos 75 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/3721, 2025, p. 3.
[87] JT Tarptautinės teisės komisijos 75 (-os) sesijos Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.1018, 2025, p. 1.

tiek Pranešėjui rengiant pranešimus, tiek Jungtinių Tautų Sekretoriatui rengiant memorandumą[88]. Anksčiau minėta nenuosekli terminologijos vartosena, kaip pastebėta, komplikuoja praktinės ir teorinės medžiagos pasitelkimą analizei. Pirmajame pranešime Pranešėjas teigė, kad išskiriant aktualią literatūrą būtina vadovautis atitinkamais faktoriais:

a) „ar Statuto 38 str. 1 d. c p. aiškiai nurodytas“;
b) „ar Statuto 38 str. 1 d. c p. nurodytas netiesiogiai <...>“;
c) „ar teisinė norma pasitelkta ar panaudota nesant bendrosios ar paprotinės tarptautinės teisės taisyklei;
d) „nors ir nenaudojami „principai“, „bendrieji principai“ ar kiti panašūs terminai, ar yra bendroji ar paprotinė taisyklė, reglamentuojanti esamą situaciją;
e) „ar teismo ar arbitražo veiklą reglamentuojantys dokumentas apima taikytiną teisės nuostatą, į kurią įtraukti bendrieji teisės principai“ [89].

„Bendrųjų teisės principų“ terminą TTT statuto kontekste iš esmės nagrinėdamas Pranešėjas, be kita ko, taip pat išskyrė dvi problemas: „pirma, ar terminas <...> mums ką nors pasako apie galimas šios tarptautinės teisės šaltinio savybes, kilmę, funkcijas ar kitus aspektus; antra, [koks] bendrųjų teisės principų ir bendrosios tarptautinės teisės santykis“[90]. Nors plenarinių susirinkimų metu dauguma Komisijos narių įvardindami statuto 38 str. kontekste principus laikėsi straipsnio formuluotės („bendrieji teisės principai“), visgi termino atskyrimo prasme kilo diskusijų, persipynusių su aukščiau įvardintais Pranešėjo išskirtais faktoriais ir problemomis. Pastarąsias diskusijas galima išskirti į taisyklių ir principų, bendrųjų teisės principų ir (bendrųjų) tarptautinės teisės principų atskyrimą. Pranešėjas pirmajame pranešime nagrinėdamas taisyklių ir principų atskyrimą, pateikė įvairių pavyzdžių, pradėdamas nuo brėžiančių loginės, charakteristika grįstos atskyrimo linijos tarp pozityvios taisyklės ir lankstaus, bendro pobūdžio principo[91]. Toliau, polemizuodamas taisykles ir principus, remdamasis TTT ir Komisijos praktika, teigė, kad principai,

[88] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmais pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 254; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, JT Sekretoriato memorandumas Nr. A/CN.4/742, 2020, para. 5.
[89] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmais pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 39.
[90] *Ibid*, para. 142.
[91] *Ibid,* para. 146, para. 147.

nors ir ne visada, gali būti laikomi bendresnio, fundamentalesnio pobūdžio normomis[92]. Į pirmajame pranešime pateiktus argumentus Komisijos nariai reagavo įvairiai.

Vertindama principų apimties charakteristiką ir lygindama ją su taisyklėmis, komisijos narė P. Galvão Teles teigė, kad taisyklės turėtų būti suprantamos kaip „apimančios taisykles *stricto sensu* ir principus“, pridurdama, kad „kiekvienas bendrasis principas buvo taisyklė, tačiau ne visos taisyklės buvo bendrieji principai“[93]. A. Rajput ir August Reinisch (Austrija) iš esmės pritarė tokiai nuomonei[94]. Anot Bogdan Aurescu (Rumunija) ir Charles C. Jalloh (Siera Leonė) – „principas ne taisyklė, bet kažkas, kas ją grindžia“[95].

Vertinant principų bendrumo ir vertės charakteristikas, M. Hmoud palaikė principo bendrą ir fundamentalią charakteristiką, tačiau iš esmės nesutiko su principo aukštesne verte.[96] G. Nolte, tiesa, bendrųjų principų kontekste, laikėsi panašios pozicijos, teigdamas, kad „bendrieji principai, lyginant su taisyklėmis, nebūtinai yra pranašesni verte, tačiau gali pasižymėti fundamentalumu remdami specifines taisykles“[97]. Nors B. Aurescu pritarė, kad „principai grindžia specifines taisykles“, komisijos nario nuomone, principai taip pat gali „įkūnyt[i] svarbias vertes“[98]. Principų specifiškumo charakteristiką palaikė ir A. Reinisch[99]. Huikang Huang (Kinija) pritardamas principų fundamentalumo ir abstraktumo charakteristikos bruožams taip pat pažymėjo ir principų savybę įkūnyti svarbias reikšmes[100]. C. Grossman Guiloff nuomonė šiuo aspektu išsiskyrė, Komisijos narys teigė, kad „principai mažiau preciziški, mažiau specifiški ir labiau abstraktūs, lyginant su taisyklėmis“[101]. Marja Lehto (Suomija) tarsi palaikydama universalumo bruožą teigė, kad principai skiriasi nuo taisyklių turinio bendrumu, taip pat akcentavo bendrųjų principų „svorį“, nurodydama, kad pastarieji, be kitų požymių, išsiskiria ir plačiu pagrįstumu[102].

---

[92] *Ibid*, para 151 – 155.
[93] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 20.
[94] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3490, 2019, p. 19.
[95] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 6.
[96] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 13.
[97] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 17.
[98] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 10.
[99] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 18.
[100] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 13.
[101] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 10.
[102] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 14.

Atskiriant „bendrųjų teisės principų“ nuo „bendrųjų tarptautinės teisės principų“ terminus Komisijos nariai taip pat reiškė skirtingas nuomones. A. Reinisch teigė, kad, visų pirma, svarbu nustatyti, kokia konkreti reikšmė terminui buvo suteikta jį vartojant[103], taip pat svarbi ne tik terminologija, bet ir kontekstas, kuriame ji taikoma[104]. Komijos narys, be kita ko, remdamasis ir teismų praktika, iš esmės laikėsi pozicijos, kad bendrieji tarptautinės teisės principai atspindi tarptautinę paprotinę teisę, o ne bendruosius teisės principus, susiformavusius tarptautinės teisės sistemoje statuto kontekste[105]. M. Forteau atkreipdamas dėmesį į kitų komisijos narių panašius pastebėjimus, teigė, kad bendrieji tarptautinės teisės principai yra „ne daugiau, nei bendrosios ar paprotinės tarptautinės teisės taisyklės“[106]. Be kita ko, nurodė, kad „perklasifikuojant galimas paprotines taisykles kaip bendruosius principus būtų rizikinga, kadangi tai gali sumažinti autoritetą ir apimtį“[107]. Evgeny Zagaynov (Rusijos Federacija), remdamasis moksline literatūra, be paprotinės teisės normų, kaip bendrųjų tarptautinės teisės principų ištakas, taip pat įvardino ir valstybių pripažintas sutartis bei atkreipė dėmesį, jog tokie principai neturėtų būti laikomi atskiru tarptautinės teisės šaltiniu[108]. Panašią nuomonę išreiškė ir P. Galvão Teles [„turi būti išaiškinta, kad „bendrieji principai, kaip autonominis tarptautinės teisės šaltinis, neturi būti klaidinami su bendraisiais ar fundamentaliaisiais tarptautinės teisės šaltiniais, kurių pirminis šaltinis gali būti sutarčių ir paprotinė teisė“][109]. Ernest Petrič (Slovėnija) taip pat atskyrė bendruosius teisės principus nuo tarptautinės teisės principų. Anot Komisijos nario argumentavimo, „tarptautinės teisės principai yra tarptautinės teisės dalis *per se* ir pastarųjų principų nereikia perkelti, priešingai, nei bendruosius teisės principus“ (perkeliant iš nacionalinių teisės sistemų).[110] Juan Ruda Santolaria (Peru), žvelgė į bendrųjų teisės principų apimtį plačiau. Komisijos narys teigė, kad „bendrieji tarptautinės teisės principai gali atspindėti bendruosius teisės principus, susiformavusius tarptautinės teisės sistemoje, kai papročio

[103] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 18.
[104] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 20; panašią nuomonę išreiškė ir kiti Komisijos nariai, pavyzdžiui, Grossman Guiloff taip pat manė, kad principo termino interpretavimas priklauso nuo konteksto, kuriame jis naudojamas (žr. plenarinį susirinkimą Nr. A/CN.4/SR.3493 p. 3).
[105] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 4; ankstesnėje plenarinėje sesijoje (A/CN.4/SR.3491 p. 18 – 19) Reinisch atsižvelgdamas į praktiką ir mokslinius darbus pastebėjo, kad „bendrieji tarptautinės teisės principai“ vartojami ir kartu su „bendraisiais teisės principais“, išvestais iš nacionalinės teisės sistemų, taip pat yra atvejų, kuomet „bendrieji tarptautinės teisės principai“ buvo interpretuojami kaip apimantys paprotį, bendruosius teisės principus ar sutarčių teisę.
[106] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 11.
[107] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 11.
[108] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 4.
[109] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p 21.
[110] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 14.

kriterijai neįgyvendinami“[111]. Yacouba Cisse (Côte d’Ivoire) dar labiau plėtė bendrųjų teisės principų apimtį teigdamas, kad bendrieji teisės principai TTT statuto 38 str. prasme apima tiek bendruosius tarptautinės teisės principus, tiek nacionalinius, motyvuodamas tuo, kad adaptavus tarptautinės teisės principus galima naudoti „vidinėje teisėje“ ir *vice versa*[112]. Pavel Šturma (Čekija) teigimu, bendrieji teisės principai TTT statuto 38 str. prasme turi savo išskirtinę reikšmę ir neturėtų būti tapatinami su bendraisiais tarptautinės teisės principais. Anot jo, bendrieji teisės principai esą atskiras tarptautinės teisės šaltinis, o tuo tarpu tarptautinės teisės principai tik „atspindi bendrą arba fundamentalų atitinkamų taisyklių charakterį, kildinamą iš papročio arba atitinkamų sutarčių <...>“[113].

Komisija neišgrynino principų ryšio su taisyklėmis ar principų terminologijos naudojimo klausimo[114]. Vis dėlto, atsižvelgiant į tarp Komisijos narių vyravusią nuomonę taisyklių ir principų atskyrimo klausimu, galima daryti prielaidą, kad principai, lyginant su taisyklėmis, pasireiškia universaliu, bendro pobūdžio taikymu, specifiškumu, pagalbiniu teisės normos grindimu. Bendrųjų teisės principų ir bendrųjų tarptautinės teisės principų terminų atskyrimą, kaip panašu iš Komisijos narių ir Pranešėjo argumentavimo, visų pirma lemia kontekstas, kuriame terminas naudojamas, atskleidžiamos principų charakteristikos ir identifikacijos metodologija[115]. Reziumuojant daugiausiai panašumų turinčias Komisijos narių pateiktas nuomones, bendrieji tarptautinės teisės principai *per se* neturėtų būti tapatinami su bendraisiais teisės principais dėl esminių šių principų skirtumo – jų ištakų. Bendrieji tarptautinės teisės principai apima tik tarptautinėje teisėje susiformavusius principus, o jų pagrindinė funkcija – grįsti iš sutarčių ir tarptautinių papročių kylančias teisines normas, arba joms neegzistuojant – atspindėti šių tarptautinės teisės šaltinių principus. Tuo tarpu bendrieji teisės principai (TTT statuto 38 str. prasme) atspindi įvairių valstybių nacionalinėse teisės sistemose pripažintus

---

[111] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 11.
[112] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 20; vėlesnėje plenarinėje sesijoje (A/CN.4/SR.3591 p. 12) išreiškė kiek siauresnį požiūrį teigdamas, kad bendrieji tarptautinės teisės principai yra tie, kurie susiformavo tarptautinės teisės sistemoje.
[113] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 15.
[114] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 239; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021 para. 197, para. 198; JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/80/10, 2025, para. 206; JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/77/10, 2022, para. 133; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 6 (Hmoud (pirmininkas): „<...> temos apimtis turėtų būti limituota ties bendraisiais teisės principais; kitos taisyklės, tokios kaip bendrieji tarptautinės teisės principai, turėtų būti atmestos <...>“).
[115] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para 118, para. 119; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 198; JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/77/10, 2022, para. 133.

principus, kurių neadaptuota charakteristika gali būti ir nesuderinama su tarptautinės teisės sistema, tai yra jie turi būti pritaikomi šiai sistemai. Remiantis Pranešėjo ir Komisijos narių išreikštais argumentais ir interpretavimo kriterijais, kalbant apie principus TTT statuto 38 str. 1 d. c punkto kontekste, šiuos principus korektiška vadinti išskirtinai tik bendraisiais teisės principais. Atsižvelgiant į vėliau antrame skyriuje nagrinėjamas šių principų kategorijas ir palaikant Komisijos vartojamą terminologiją bei išskiriant konkrečią bendrųjų teisės principų kategoriją turėtų būti išreiškiama tiesioginė nuoroda į tą kategoriją – bendruosius teisės principus, išvestus iš nacionalinių teisės sistemų arba bendruosius teisės principus, susiformavusius tarptautinės teisės sistemoje – išskiriant jų ištakas ar skaitvardiniu būdu pažymint kategoriją.

2.3. Bendrųjų teisės principų kategorijos

TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p., reglamentuojančio tarptautinės teisės šaltinį – civilizuotų tautų pripažintus bendruosius teisės principus – pastaruoju metu, ko gero, daugiausiai polemizuojančių diskusijų keliantis objektas – šių principų ištakos[116]. Pastarąsias suponuoja anksčiau minėtos Pranešėjo išskirtos bendrųjų teisės principų kategorijos TTT statuto 38 str. kontekste:

1) bendrieji principai, perimti iš nacionalinės teisės sistemų ir

2) bendrieji principai susiformavę tarptautinės teisės sistemoje[117].

2.3.1 poskyryje nagrinėjamos pirmosios kategorijos egzistavimas Komisijos narių (ir, kaip matysime 3 skyriuje, valstybių) tarpe sulaukė vieningo palaikymo[118]. Komisija iš esmės taip pat palaikė ir Pranešėjo siūlytą dviejų etapų metodologiją, apimančią identifikaciją ir perkėlimą tokius principus taikant[119]. Vis dėlto, specifiniai šios dviejų etapų metodologijos apsektai nulėmė nemažai diskusijų. Pastaruosius aspektus, susijusius su identifikacija, galima išskirti į: a) pripažinimo

[116] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 187.
[117] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, p. 75.
[118] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 261; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 16.
[119] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 261.

išreiškimą, b) pripažinimo apimtį, c) identifikacijos metodą[120]. Aspektus, susijusius su perkėlimu, galima išskirti į: a) principų suderinamumą su fundamentaliaisiais tarptautinės teisės principais, b) tinkamo principo taikymo tarptautinės teisės sistemoje sąlygas, c) perkėlimą patvirtinančius įrodymus[121].

2.3.2 poskyryje nagrinėjamos antrosios kategorijos egzistavimas Komisijos narių (ir, kaip matysime 3 skyriuje, valstybių), taip pat ir aplamai tarptautinės teisės mokslininkų tarpe yra gana dichotomiškų diskusijų objektas. Pranešėjui pristačius pirmąjį pranešimą, išskyrusį šią bendrųjų teisės principų kategoriją, dalis Komisijos narių laikėsi pozicijos, kad nėra kategorijos egzistavimą grindžiančios praktikos ir tokios kategorijos egzistavimas neturėtų būti svarstomas[122] arba atsargia požiūriu, neatmetė tokios kategorijos egzistavo ir laikė tai diskutuotinu klausimu[123]. Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistavimo klausimą ypač komplikavo identifikacijos (pripažinimo) ir atskyrimo nuo tarptautinės teisės paprotinių taisyklių, *jus cogens* normų problematiniai aspektai[124].

2.3.1. Iš nacionalinės teisės sistemų išvesti bendrieji teisės principai: identifikacija ir perkėlimas

Pradedant nuo NTTT statuto kodifikacijos, pastarojo Rengėjų komiteto darbe galime įžvelgti tesės specialistų nuomonių sutarimą dėl teismo naudotinų principų šaltinių[125]. Viena to priežasčių, bent iš dalies gali būti, kaip pastebėjo prof. E. Bjorge, tai, kad dalis NTTT Rengėjų komiteto narių „geriau išmanė municipalinę (ir Romėnų) teisę, nei tarptautinę teisę“[126]. Taip pat ir Pranešėjo pirmajame pranešime atkreiptas dėmesys, kad tarp NTTT Rengėjų komiteto narių buvo bendras

[120] *Ibid.*
[121] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 207, para. 208.
[122] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/74/10, 2019, para. 245.
[123] *Ibid.*
[124] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 213 – 215.
[125] *Proces-verbaux* Rengėjų komiteto posėdžių protokolai, Birželio 16 d. – Liepos 24 d., 1920, su priedais, p. 310, p. 311, p. 335.
[126] Eric Bjorge *„General Principles of Law Formed Within the International Legal System“*, ICLQ vol. 72, 2023, p. 849.

sutarimas, jog bendrieji teisės principai tie, kurie atrandami *foro domestico*[127], nors ir, kaip akivaizdu iš galutinės formuluotės, bendrųjų teisės principų šaltinio nuspręsta neįvardinti.

Nuo NTTT statuto Rengėjų komiteto vizijos, principų iš *foro domestico* identifikacija, panašu, pernelyg nenutolo. Nors NTTT statuto Rengėjų komiteto diskusijos pernelyg nedetalizavo tokios rūšies principų identifikavimo ir pritaikymo teismo jurisprudencijoje, visgi galima įžvelgti bendresnio pobūdžio požiūrių šiais aspektais. Pavyzdžiui, lordas Phillipmore teigė, kad kodifikuojami principai tie, kurie priimti visų valstybių nacionalinėse teisės sistemose, vėliau apibrėždamas šiuos principus kaip teisės maksimomis[128]. A. de Lapradelle, iš esmės pritarė tokiai pozicijai tuo pačiu teigdamas, kad visuotinai pripažinti principai, kaip tarptautinės teisės šaltiniai, yra tie, kurie sulaukę vienbalsio arba beveik vienbalsio pripažinimo[129]. Anot É. Descamps, principų pripažinimas apribotų galimybę teisėjui naudotis jam patogiais principais, nes teisėjas turėtų „vadovautis civilizuotų žmonių teisinės sąmonės diktuojamais principais“, kurie būtų „giliai įsirėžę į kiekvieno žmogaus širdį ir aukščiausiai bei autoritetingiausiai išreikšti civilizuotų tautų teisinėje sąmonėje[130]. Iš Rengėjų komiteto narių diskusijų akivaizdu, kad identifikuojant teisės principus, susiformavusius nacionalinėse teisės sistemose, visų pirma, pastarieji turi atitikti pripažinimo kriterijų, o nuo pastarojo, taip pat neatskiriamas ir bendrumo požymis. „Priimti visų valstybių nacionalinėse sistemose“, „teisės maksimos“, „sulaukę vienbalsio ar beveik vienbalsio pripažinimo“, „įsirėžę į kiekvieno žmogaus širdį“ suponuoja ypač didelį valstybių, savo teisinėse sistemose pripažįstančių atitinkamus principus, skaičių. Atsižvelgiant į anksčiau aprašytus É. Descmaps pastebėjimus dėl valstybių sutikimo būti įpareigotomis remiantis principais, kurie skirtingose valstybėse gali būti suprantami skirtingai, aukšti pripažinimo reikalavimai neabejotinai atlieka fundamentalų vaidmenį šių principų taikyme. Jei teismas būtų įgalintas savo nuožiūra rinktis principus iš jam patogių nacionalinių teisės sistemų, mažai tikėtina, kad NTTT ir TTT statutai būtų sulaukę tokio pasaulinio lygio pripažinimo. Bendro pobūdžio principo pripažinimas, implikuojantis didelį valstybių skaičių, taip pat objektyvizuoja teismo naudotinus principus, atsižvelgiant į pastarųjų lankstų charakterį. Taip principai tampa labiau apčiuopiami, o sprendimų priėmimas remiantis jais – konstruktyvesnis. Iš praktinės pusės, kaip

[127] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmais pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, 56 p.
[128] *Proces-verbaux* Rengėjų komiteto posėdžių protokolai, Birželio 16 d. – Liepos 24 d., 1920, su priedais, p. 335.
[129] *Ibid*.
[130] Ibid, p. 335.

pastebi mokslininkai, bendrųjų teisės principų pripažinimo kontekste nėra aiškios ir vienodos pripažinimo testo praktikos, ypač bendresnio pobūdžio teisminėse institucijose[131]. Visgi, tarptautinių tesimų taikomi metodai labiau „paremti lyginamąja teise ir (arba) teisine analogija“[132]. Iš šio metodo identifikacijos kontekste išplaukia bendros ar universalios principo natūros pripažinimas absoliučioje daugumoje (jei ne visose) valstybių teisinėse sistemose, pastarojo principo abstrakcija[133].

Pranešėjo antrame pranešime siūlytame ketvirtame išvados projekte „Iš nacionalinių tiesės sistemų išvestų bendrųjų teisės principų identifikacija“ apibūdinama identifikacijos dviejų etapų metodologija: „Nustatant iš nacionalinių teisės sistemų išvestų bendrųjų teisės principų egzistavimą ir turinį, būtina nustatyti:

(a) bendro pagrindinėms pasaulio teisinėms sistemoms principo egzistavimą; ir

(b) jo transponavimą į tarptautinės teisės sistemą“[134].

Ši dviejų etapų analizė sulaukė Komisijos narių pritarimo[135]. Pirmasis Pranešėjo siūlytas identifikacijos etapas – bendrųjų principų egzistavimo pagrindinėse pasaulio teisinėse sistemose nustatymo testas – kaip toks, sulaukė vieningo Komisijos narių palaikymo[136]. Absoliuti dauguma komisijos narių pabrėžė, kad toks bendrojo teisės principo identifikavimo testas turi būti pakankamai lankstus, kad leistų tinkamai realizuoti bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinės teisės šaltinio, funkcijas, šiuo atveju ypač akcentuojant spragų užpildymo funkciją. Visgi, tuo pačiu nariai, nors ir skirtingai pasverdami, akcentavo ir testo apibrėžtumo svarbą siekiant užtikrinti objektyvų, arbitrų funkcijas izoliuojantį ir atskirtą nuo kitų tarptautinės teisės šaltinių, bendrųjų teisės principų

---

[131] Samantha Besson *„General principles of international law – whose principles?“* Geneva, Schulthess, 2011, p. 36; Paolo Palchetti, Brölmann and Radi (eds), *„Research Handbook on the Theory and Practice of International Lawmaking“*, Edward Elgar Publishers, Cheltenham, 2016, (p. 160-176), p. 169 Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmais pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, 9 p.

[132] Samantha Besson *„General principles of international law – whose principles?“* Geneva, Schulthess, 2011, p. 36.

[133] *Ibid,* p. 36; Paolo Palchetti, Brölmann and Radi (eds), *„Research Handbook on the Theory and Practice of International Lawmaking“*, Edward Elgar Publishers, Cheltenham, 2016, (p. 160-176), p. 163.

[134] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, p. 58.

[135] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 17, para. 19.

[136] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, para. 199; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 13 (Nguyen pilnai pritarė identifikavimo procesui); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 7 (Rajput iš esmės sutiko su kategorijos identifikavimu pranešime); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 15 (Grossman Guiloff iš esmės sutiko su pranešėjo dėstyta metodologija).

egzistavimo fakto nustatymą identifikavimo procese. Šie akcentai žymi ko ne tą patį, kaip ir prieš daugiau nei šimtmetį NTTT statuto Rengėjų komitete vyravusių vieną iš diskusijų dalykų NTTT statuto 38 str. kontekste kodifikuojant bendruosius teisės principus – balansą tarp šių principų imponuojamos lanksčios natūros ir pozityviosios teisės. Tokį bendrųjų teisės principų natūrą TTT (ir NTTT) statuto 38 str. kontekste apibūdinantį teiginį galima grįsti lyginant anksčiau antrame skyriuje trumpai apžvelgtą NTTT statuto Rengėjų komiteto diskusiją, susijusia su šiais akcentais, su 2021 – 2025 m. Komisijos diskusijose įžvelgiamais akcentais. Pavyzdžiui, 2021 m. plenarinėje sesijoje C. Jalloh sutikdamas su pranešėju, kad principų nustatymo kriterijai turėtų būti pakankamai lankstūs užtikrinant sklandų procesą ir pakankamai griežti siekiant iš esmės išvengti piktnaudžiavimo, taip pat pažymėjo, kad pranešime trūksta tokio balanso apibrėžtumo[137]. Diskusijose kone identišką mintį akcentavo ir kiti Komisijos nariai. C. Grossman Giuloff, Concepción Escobar Hernández (Ispanija), panašu, tokį balansą siejo ir su pripažinimo sąvokos inkorporavimu minėtoje pirmojo etapo fabuloje, apimančioje principo egzistavimo fakto nustatymą[138]. Komisija, atsižvelgdama į diskusijų turinį plenarinių sesijų metu (iš esmės į tai, kad dviejų etapų metodologija buvo palaikoma), pateikė ketvirtą išvados projektą Rengėjų komitetui tokį, koks buvo siūlytas Pranešėjo[139].

Rengėjų komitetas, vertindamas identifikacijos dviejų etapų metodologiją, atsižvelgė į pastarosios turinį. Rengėjų komitetas laikėsi nuomonės, kad nacionalinėse teisės sistemose identifikuoto principo tam tikri aspektai gali būti nesuderinami su tarptautine teise. To pasėkoje abu metodologijos etapai užtikrintų, kad identifikuoto principo turinys, nors ir ne identiškas kaip nacionalinėse teisės sistemose, būtų aktualus ir suderinamas su tarptautine teise, o išvedimas iš nacionalinių teisės sistemų implikuotų, kad šiame procese transponavimas nėra automatinis[140]. Be kita ko, siekiant išvengti asociacijų su „civilizuotų tautų“ konotacijomis, buvo nuspręsta „pagrindinių pasaulio teisinių sistemų“ („principal legal systems of the world“) terminą modifikuoti į „įvairias pasaulio teisines sistemas“ („variuos legal systems of the world“) tikint, kad pastarasis „turėtų būti aiškinamas kaip įtraukiantis ir platus terminas, apimantis pasaulio nacionalinių teisės sistemų įvairovę

[137] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 3.
[138] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 15 (Grossman Guiloff); Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 8 (Escobar Hernandez); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3536, 2021, p. 12, p. 13.
[139] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3546, 2021, p. 3.
[140] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 4.

ir skirtumus bei kitą susijusią medžiagą“[141]. Rengėjų komiteto plenarinės sesijos metu pateikto ir tos pačios sesijos metu Komisijos preliminariai priimto[142] ketvirto išvados projekto „Iš nacionalinių teisės sistemų išvestų bendrųjų teisės principų identifikacija“ turinys išdėstytas taip:

„Nustatant iš nacionalinių teisės sistemų išvestų bendrųjų teisės principų egzistavimą ir turinį, būtina nustatyti:

(a) įvairioms pasaulio teisės sistemoms bendro principo egzistavimą; ir
(b) jo transponavimą į tarptautinės teisės sistemą“ [143].

2023 m. Komisijos 74 (-oje) sesijoje ketvirtos išvados projektas pirmojo svarstymo metu priimtas be pakeitimų, kartu su komentarais. 2025 m. Komisijos 76 (oje) sesijoje ketvirtasis išvados projektas preliminariu antruoju svarstymu taip pat nepakeistas[144].

Pranešėjo antrame pranešime siūlytame penktame išvados projekte „Pagrindinėms pasaulio teisinėms sistemoms bendro principo egzistavimo nustatymas“ apibūdinamas pirmasis dviejų žingsnių metodologijos etapo turinys:

1. Nustatant pagrindinėms pasaulio teisės sistemoms bendro principo egzistavimą reikalinga nacionalinių teisės sistemų lyginamoji analizė.
2. Lyginamoji analizė turi būti plati ir reprezentatyvi, apimanti skirtingas pasaulio teisines šeimas ir regionus.
3. Lyginamoji analizė apima nacionalinių teisės aktų ir nacionalinių teismų sprendimų vertinimą[145].

Skaidant šios siūlytos išvados turinį ir atsižvelgiant į Komisijos narių keltas diskusijas galima įžvelgti esminius bendrųjų teisės principų, išvestų iš nacionalinių teisės sistemų, bruožus.

Visų pirma, identifikacijos metodika, t. y. lyginamoji analizė, anot Pranešėjo – tai „pirmas bendrųjų teisės principų, perimtų iš nacionalinių teisės sistemų, identifikacijos analizės žingsnis“,

[141] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 4, 5.
[142] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 6; 2023 m. Komisijos 74 (-os) sesijos metu pirmuoju svarstymu priimta nepakeista, su komentarais.
[143] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.955, 2021, p. 1.
[144] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3721, 2025, p. 4.
[145] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, p. 58.

skirtas „nustatyti, ar egzistuoja principas, bendras pagrindinėms pasaulio teisės sistemoms“[146]. Lyginamosios analizės kriterijus atskleidžia sekančios identifikavimo turinio perspektyvos. Iš pastarųjų pastebėtina, kad kai kurių Komisijos narių nuomone „nacionalinių teisės sistemų analizėje nebūtina remtis lyginamosios teisės metodais ir technikomis; verčiau reiktų sutelkti dėmesį į pagrindines sąvokas, kurios gali būti bendros tam tikroms sistemoms“, taip pat šiuo motyvu siūlyta ir laisvesnio pobūdžio sąvoka – „lyginamasis tyrimas“ („comparative examination)[147].

Antra, Pranešėjo siūlymu „terminas „pagrindinės pasaulio teisės sistemos“, apibūdinantis lyginamosios analizės apimtį, turėtų būti naudojamas kaip TTT ir Komisijos statutuose[148]. Dar pirmajame pranešime (2019 m.) identifikavęs bendrųjų teisės principų kategorijas, Pranešėjas nagrinėdamas „civilizuotų tautų“ pripažinimo faktorių, remdamasis mokslininkų darbais atkreipė dėmesį, kad TTT statuto 9 straipsnis[149] gali būti interpretuojamas kaip teisėjų reprezentavimo saugiklis, kuriuo „viskas, ką <...> teisėjai pasiruošę laikyti „bendraisiais teisės principais“, iš tiesų turi būti „pripažinti visų civilizuotų tautų“[150]. Po pirmojo pranešimo sekusiose plenariniuose susirinkimuose Komisijos nariai palaikė TTT statuto 9 straipsnyje „pagrindinių („principal“) pasaulio teisinių sistemų“ terminą bendrųjų teisės principų pripažinimo kontekste. H. Nguyen palaikydamas siūlomą terminą teigė, kad „bendrųjų teisės principų egzistavimo pripažinimo kriterijus reikalauja ne visų [v]alstybių pripažinimo, bet tik didžiosios tarptautinės bendruomenės dalies, reprezentuojančios pagrindines civilizacijos formas ir pagrindines pasaulio teisines sistemas“[151]. Juan Manuel Gomez-Robledo (Meksika)[152], C. Jalloh[153], M. Lehto[154], Hassan Ouazzani Chahdi (Marokas)[155], C. Grossman

[146] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 23.
[147] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 200.
[148] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3545, 2021, p. 5; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 184.
[149] TTT statuto 9 str: *„At every election, the electors shall bear in mind not only that the persons to be elected should individually possess the qualifications required, but also that in the body as a whole the representation of the main forms of civilization and of the principal legal systems of the world should be assured“.*
[150] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 181.
[151] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 14.
[152] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 10.
[153] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 5; *ibid*, p. 4 (Jalloh pritarė, kad testas demonstruoja „pagrindinių teisės sistemų“ pripažinimą, ne tam tikrų ar pasirinktų).
[154] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 4.
[155] *Ibid,* p. 9.

Guiloff[156], M. Hmoud[157] M. Wood[158] išreiškė panašią poziciją, menančias „pagrindines pasaulio teisines sistemas“ kaip atskleidžiančias bendrumo kriterijų. Pastaroji formuluotė net siūlyta kaip alternatyva „civilizuotoms tautoms“ (Forteau)[159]. Tuo tarpu Nilüfer Oral (Turkija) abejojo ar „pagrindinių pasaulio teisės sistemų“ terminas tinkamas identifikacijos kriterijaus formuluotei, kadangi yra pasenęs ir naudojamas tik Komisijos ir TTT statutuose[160].

Trečia, „nustatymas ar principas buvo bendras toms teisės sistemoms, lyginant nacionalinių teisės sistemų taisykles <...>“ pasižymi „<...> išskiriant joms bendrus teisinius principus arba išskiriant joms būdingus principus“[161]. Pranešėjo siūlymu principo bendrumas turėtų būti vertinamas empiriniu būdu „lyginant nacionalinėse teisinėse sistemose egzistuojančias taisykles ir išgaunant (extract) joms bendrą principą arba išgryninti principą, grindžiantį tas taisykles“[162]. Komisija iš esmės pritarė minčiai, kad identifikuojamų bendrųjų teisės principų bendrumas gali pasižymėti ne tik vienodu turiniu įvairiose teisės sistemose, bet ir pačia tokio principo idėja (notion), o toks bendrumo pobūdis, be kita ko, gali skirtis ir turėtų būti vertinamas priklausomai nuo situacijos[163].

Ketvirta, kadangi straipsnio formuluotė reikalauja, jog principas privalo būti bendrai pripažintas tautų bendruomenės, „<...> analizė turėtų apimti kaip įmanoma daugiau nacionalinių teisės sistemų“[164]. Iš to seka reikalavimas, jog lyginamoji analizė turi būti plati ir reprezentatyvi, apimanti skirtingas teisines tradicijas ar šeimas ir įvairius pasaulio regionus ir nebūtina analizuoti kiekvieną nacionalinę sistemą pasaulyje[165]. Pranešėjas remdamasis besiformuojančia identifikavimo metodų praktika (valstybių teismų, tarptautinių teismų ir tribunolų, tarpvalstybinių arbitražų,

---

[156] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 15.
[157] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 6.
[158] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 11.
[159] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 13 (Huang); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 3 (Tladi); *ibid,* p. 6 (Valencia-Ospina); *ibid,* p. 9 (Forteau); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 3 (Jalloh); *ibid,* p. 11 (M. Wood); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3540, 2021, p. 4 (Lehto); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN4/SR. 3541, 2021, p. 9 (Ouazzani Chahdi); *ibid,* p. 13 (Rajput).
[160] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 9.
[161] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3536, 2021, p. 12.
[162] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 56.
[163] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3545, 2021, p. 6; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 200, para. 201.
[164] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3536, 2021, p. 12.
[165] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3536, 2021, p. 12.

investicinių arbitražų, tarptautinio baudžiamojo teismo) teigė, kad „siekiant nustatyti bendrųjų teisės principų egzistavimą, lyginamoji analizė turi būti plati ir reprezentatyvi, apimanti skirtingas teisines šeimas ir įvairius pasaulio regionus“[166], taip pripažinimo kriterijų užtikrinanti lyginamoji nacionalinių teisės sistemų analizė atsidindėtų „pagrindines pasaulio teisės sistemas“[167]. Teigdamas, kad „nacionalinių teisės sistemų kategorizavimas pagal teisines šeimas yra gerai žinomas lyginamosios teisės metodas“, pastarąsias, kaip šiuo metu pripažįstamas egzistuojančiomis, išskyrė į „Anglo-Amerikiečių“, „Tolimųjų rytų“, „Germanų“, „Hinduistų“, „Islamo“, „Šiaurinę (Skandinavų)“, „Romėnų“[168]. Anot Pranešėjo, kategorizuojant „nacionalines teisės sistemas daroma tam tikra [nors ir neabsoliuti] prielaida, kad taisyklės ir principai yra bendri visoms toms sistemoms, todėl lengviau nustatyti bendrą principą“, tačiau į skirtingų regionų kriterijų, pagal Pranešėją, turi būti atsižvelgta visais atvejais[169]. Komisijos narių tarpe šis aspektas bendrųjų teisės principų, išvestų iš nacionalinių teisės sistemų, egzistavimo nustatymo testo kontekste sulaukė, ko gero, daugiausiai dėmesio. Žvelgiant terminologijos prasme, dalis Komisijos narių pasigedo apibrėžtumo. E. Zagaynov išreiškė poreikį aplamai paaiškini analizės apimtį[170]. K. Park dėstė panašią nuomonę indikuodamas, kad „plačiai ir reprezentatyviai“ bei teisinių šeimų terminai gali kelti neužtikrintumą[171]. C. Grossman Guiloff akcentavo „plačiai“ („wide“) apibrėžtų ribų[172], o M. Forteau – teisinių šeimų išgryninimo poreikį[173]. Dalis Komisijos narių palaikė Pranešėjo siūlomus testo reikalavimus. Pavyzdžiui, H. Ouazzani Chahdi aplamai palaikė plačią ir reprezentatyvią lyginamąją analizę, atspindinčią pagrindines pasaulio teisines sistemas[174]. C. Jalloh taip pat teigė, kad lyginamoji analizė turi būti ir plati ir reprezentatyvi, apimanti skirtingas teisinės šeimas ir skirtingus regionus[175]. Tačiau kita dalis Komisijos tikėjosi išlaikyti bendrųjų teisės principų lankstumą ir oponavo tokią testo reikalavimo formuluotę. Carlos Argüello Gómez (Nikaragva) manė, kad lyginamoji analizė per giežta, o

[166] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 50.
[167] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 23, para. 25.
[168] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 52.
[169] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 53.
[170] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 6.
[171] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 17.
[172] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 15.
[173] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 11.
[174] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 9.
[175] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 4.

principams identifikuoti nebūtinas platus pripažinimas įvairiose teisinėse sistemose ir regionuose[176]. M. Forteau taip pat teigė, kad pranešėjo požiūris į bendruosius teisės principus, išvestus iš nacionalinių teisės sistemų, buvo per daug reiklus („strict“)[177]. Anot komisijos nario, jurisprudencijoje valstybių įtraukimo į analizės praktiką nėra tokia „plati ir reprezentatyvi“, kaip nurodo Pranešėjas, tad naratyvas turėtų būti lankstus, atspindėti tik reprezentatyvumą[178]. C. Grossman Guiloff palaikydamas M. Forteau mintį apie „reprezentavimo“ svarbą ir atmesdamas „plataus“ poreikį teigė, kad reprezentavimas „implikuoja poreikį svarstyti regioninę įvairovę ir skirtingas teisines kultūras <...>“[179]. D. Tladi pažymėdamas, kad dviejų etapų metodologija negali būti atliekama kaip vienas bendras veiksmas, žvelgė į bendrųjų teisės principų nustatymo testą plačiau. Komisijos narys teigė, kad lyginamoji analizė turėtų būti ne tik bendra („broad“) ir reprezentatyvi, bet ir nebaigtinė, t.y. atsižvelgiant į principų bendrumo natūrą, „ne visi tokių principų aspektai turėtų būti vienodi plačiąja prasme“[180]. N. Oral antrino D. Tladi teigdama, kad analizė turi būti plačios apimties, bet ne gili[181]. Teisinių šeimų ir regionų vertinimas Komisijai kėlė nerimą įvairiomis prasmėmis, kurios visos atsiremia į neapibrėžtumą, subjektyvumą, selektyvumą ir net suvereniteto lygybės principo sumenkinimą. Identifikacijos procese atsižvelgimas į teisines šeimas ir regionus Pranešėjas sulaukė Komisijos narių palaikymo principų, būdingų teisinėms šeimoms, prezumpcijos aspektu. C. Grossman Guiloff sutiko ir su teisinių šeimų prezumpcija, jos įtaka identifikuojant, kad ta prezumpcija nėra absoliuti[182]. E. Valencia-Ospina taip pat palaikė šią prezumpciją indikuodamas, kad „principais ir taisyklėmis dalinamasi teisinėse šeimose“, tačiau atkreipė ir dėmesį, kad tokia prezumpcija išnyksta, kuomet principai neatitinka tos teisinės šeimos natūros ar apibrėžimo[183]. M. Forteau taip pat palaikė šią teisinių šeimų prezumpciją, tačiau kiek atsargesniu požiūriu. Komisijos nario teigimu nacionalinės teisės sistemos, priklausančios „teisinėms šeimoms“, tik pasižymi panašumais[184]. Visgi, tuo pačiu aspektu kilo ir daug klausimų, susijusių su objektyvumu vertinant tokias šeimas ir regionus. N. Oral išreiškė ir susirūpinimą dėl „teisinių šeimų“ plačios apimties, dėl kurios gali būti paveikta

[176] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 14.
[177] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 10.
[178] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 10.
[179] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 15.
[180] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 3.
[181] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10.
[182] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 15.
[183] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 6.
[184] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 11.

identifikacijos kokybė[185]. M. Hmoud akcentavo, kad teisinių šeimų ir regionų analizė neturėtų aplamai paremti principų juos identifikuojant[186]. Anot C. Jalloh, „teisinių šeimų“ lyginamoji analizė turėtų būti vertinama labai atsargiai, atsižvelgiant, kad toks lyginimas „nebūtinai atsispindi praktikoje“ ir gali būti vedamas selektyvumo ir dominuojančių paradigmų[187]. Panašų susirūpinimą išreiškė ir C. Grossman Guiloff svarstydamas, kad pagal teismų praktiką šalys apart tokių, kaip Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Amerikos Valstijos, identifikuojant principus rotuojamos, kėlė klausimą, „kokio lygio principo pripažinimo reikia ir iš kokių šalių tokio pripažinimo iš tiesų reikia“ bei siūlė pabrėžti teisinių sistemų ir geografinės įvairovės būtinybę lyginamoje analizėje, kadangi taip būtų geriau atspindėtas reprezentatyvumas[188]. Hussein Hassouna (Egiptas) taip pat palaikė geografinių regionų reprezentavimą. Anot jo, priešingai, nei teisinės šeimos, toks kriterijus skatintų sistemingesnį pačios ir reprezentatyvios analizės laikymąsi[189]. Komisijoje taip pat buvo atsižvelgta ir į besivystančias šalis vertinant principų identifikacijos kriterijus. C. Jalloh buvo neaišku „kaip tokiose taksonomijose buvo atsižvelgta į afrikiečių, vietinių, aborigenų ir kitų žmonių teisines sistemas ir tradicijas ir kur afrikiečių paprotinė teisė buvo įtraukta į šias teisines šeimas“[190]. Tuo tarpu Y. Cisse tame problemos nematė tikėdamas, kad visos teisinės šeimos ir regionai turėtų būti įraukti į lyginamąją analizę, neatmetant besivystančių, kaip, pavyzdžiui, Afrika, taip išlaikant *status quo*[191]. Atsižvelgdamas į su besivystančiomis teisinėmis sistemomis susijusius klausimus, Pranešėjas atkreipė dėmesį, kad „svarbu pripažinti teisines sistemas, pagal kurias buvo valdoma vietinė, autochtoninė ir pirminė tauta, atsižvelgiant į metodiką, taikomą bendriesiems principams, kilusiems iš nacionalinės teisės sistemų nustatyti“[192].

Kai kurie Komisijos nariai siūlė prie plataus ir reprezentatyvaus („wide and representative“) kriterijaus pridėti sąvoką „pakankamai“ („suficient“) siekdami lankstumo ir griežtumo balanso kriterijuje[193]. Visgi, Rengėjų komitetas, įvertinęs termino „pakankamai“ įtraukimą į antrąjį penktosios

---

[185] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10.
[186] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 6.
[187] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 4.
[188] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 15.
[189] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 7.
[190] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 4.
[191] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 11.
[192] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3545, 2021, p. 4.
[193] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 15. (Galvao Teles); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 4 (Lehto: „sufficiently“).

išvados punktą, nusprendę, kad pastarojo termino įtraukimas į formuluotę identifikacijoje gali lemti atsižvelgimą į nepakankamą jurisdikcijų kiekį[194].

Penkta, iš valstybių teisinių sistemų kylantys šaltiniai – teisės aktai ir nacionalinių teismų sprendimai[195]. Anot Pranešėjo, identifikuojant principus nacionalinėse teisės sistemose reikia žvelgti ne tik į teisės aktus ir nacionalinių teismų sprendimus[196], bet ir į visas nacionalinės teisės šakas, įskaitant viešąją ir privatinę teisę[197]. Komisija, panašu, laikėsi platesnės nuomonės šiuo aspektu. E. Valencia-Ospina manė, kad principų šaltiniais nacionalinėse teisinėse sistemose gali būti laikomi ne tik teisės aktai ir teismų sprendimai, bet ir vykdomieji įsakymai[198]. H. Ouazzani Chahdi principų šaltiniu laikė ir konstitucinę praktiką[199]. M. Rajput teigė, kad tokių praktikų kaip „administraciniai ar vykdomieji veiksmai“ būtų vienodai naudingi[200]. Anot M. Forteau, principų identifikavimo analizės medžiaga taip pat nustatyta kaip per daug reikli, kadangi tesės aktai ir jų interpretavimas gali skirtis, todėl reiktų atsižvelgti atitinkamu atveju tik į vieną iš jų[201]. C. Grossman Guiloff principų šaltinių apimtį dar labiau plėtė teigdamas, kad nacionalinių teisės sistemų šaltiniai neturėtų būti baigtiniai[202]. Į pastaruosius šaltinius M. Lehto[203], C. Argüello Gómez[204] taip pat žvelgė plečiamai. Tačiau E. Zagaynov teigė priešingai. Anot jo, valstybių praktika nėra tinkamas identifikacijos elementas, o „praktikos formas tikriausiai būtų galima paimti iš išvadų dėl tarptautinės paprotinės teisės identifikavimo“[205].

Šešta, identifikuojant principus tarptautinės organizacijos gali atlikti „ribotą“ („scant“) rolę[206]. Pranešėjas atsižvelgė į po pirmojo pranešimo (2019 m.) kilusius debatus dėl tarptautinių organizacijų, kaip svarbaus aktoriaus kuriant bendruosius teisės principus TTT statuto 38 str. kontekste, rolę (žr. poskyrį 2.1.). Iš tarptautinių organizacijų kylančios taisyklės, kaip galinčios turėti

[194] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 5.
[195] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR. 3536, 2021, p. 13.
[196] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 70.
[197] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 71.
[198] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 6.
[199] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 8.
[200] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 13.
[201] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 10.
[202] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 16.
[203] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 5.
[204] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 14.
[205] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 6.
[206] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR. 3536, 2021, p. 13.

reikšmės bendrųjų teisės principų (išvedamų iš nacionalinių teisės sistemų) identifikavimui, pranešėjo remiamos idėja, kad tokioms tarptautinėms organizacijoms, kaip Europos Sąjunga, „suteikiama teisė priimti taisykles, kurios yra privalomos jų valstybėms narėms ir tiesiogiai taikomos jų nacionalinėse teisės sistemose“[207]. Pastaroji rolė, kaip pažymima pranešime, apsiriboja „atsižvelgimu“ į tokias tarptautinėse organizacijose pasireiškiančias taisykles[208]. Toks tarptautinių organizacijų vaidmuo bendrųjų teisės principų, išvedamų iš nacionalinių teisės sistemų, identifikacijos etape sulaukė atsargios Komisijos reakcijos. M. Hmoud sutiko, kad tarptautinės organizacijos gali atlikti „svarbią įrodomąją rolę“ identifikacijos kontekste[209]. D. Tladi, nors ir palaikydamas mintį, jog „lyginamojoje analizėje turėtų būti atsižvelgta į [v]alstybių taisykles, kylančias iš tarptautinių organizacijų taisyklių“, abejojo, ar tarptautinių organizacijų taisyklės aplamai turėtų būti vertinamos taip pat, kaip ir šaltiniai iš valstybių teisinių sistemų[210]. E. Valencia-Ospina taip pat abejojo tarptautinių organizacijų vaidmeniu identifikuojant bendrųjų teisės principų šaltinius. Komisijos narys sutiko, kad tarptautinių organizacijų taisyklės ar principai gali įpareigoti tų organizacijų valstybes dalyves per jų nacionalines teisės sistemas Tačiau ir atkreipė dėmesį, kad tarptautinių organizacijų laikymas kaip principų šaltiniu būtų ne tik kaip pavojingai preziumuojama nuoroda į valstybių narių teisines sistemas, bet ir ne visos tarptautinės organizacijos gali išvesti taisyklės, įpareigojančias valstybes dalyves[211]. C. Jalloh laikėsi panašios nuomonės[212]. C. Grossman Guiloff, atsižvelgdamas į tarptautinių organizacijų vaidmenį tarptautinės teisės plėtroje, aplamai abejojo ar tokie išgryninti principai turėtų būti priskirti bendriesiems teisės principams, išvestiems iš nacionalinių teisės sistemų[213]. Atsižvelgęs į Komisijos narių diskusijas Pranešėjas detalizavo tarptautinių organizacijų rolę pirmosios kategorijos bendrųjų teisės principų identifikavime ir remiantis praktika argumentavo, jog „tarptautinių organizacijų

[207] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 72.
[208] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 72.
[209] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 6.
[210] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 3.
[211] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 6.
[212] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 5.
[213] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 16.

priimtos taisyklės galėtų būti laikomos papildoma priemone bendriesiems teisės principams nustatyti, bet ne jų pakaitalu“[214].

Nors bendrųjų teisės principų, išvedamų iš nacionalinių teisės sistemų, identifikacija nepasižymi identišku, nuosekliu požiūriu ir žvelgiant į NTTT gyvavimo laikus, pastarojo praktikoje galima įžvelgti argumentų, paremtų principais, kurių šaltinių pats teismas neįvardino[215]. Kadangi jurisprudencija yra vienas esminių elementų bendrųjų teisės principų interpretavimo percepcijos formavimo procese, šiuo atveju verta atsižvelgti į tokius praktinius pavyzdžius, kurie apibūdina ne tik bendrųjų teisės principų identifikacijos praktinius aspektus, bet ir Pranešėjo bei Komisijos narių nuomonių diferenciacijos leitmotyvus.

Pavyzdžiui, *Pietvakarių Afrikos* byloje galima pastebėti principų, perimamų iš nacionalinių teisės sistemų, identifikacijos kriterijaus – pakankamai objektyvaus valstybių teisnių sistemų, kuriose atsispindėtų principo bendrumas ir universalumas – svarbą. Kaip pastebi Pranešėjas, „[k]ol [teismas] atmeta bendrųjų teisės principų egzistavimą šioje byloje, pasažas gali būti interpretuojamas su užuomina, kad „*actio popularis*“ galėtų būti laikomas bendruoju teisės principu, jei jis egzistuotų ne tam tikrose nacionalinėse teisės sistemose, bet ir pakankamai dideliame jų skaičiuje“[216].

Antrajame pranešime Pranešėjas taip pat pateikė šį teisminį precedentą svarstydamas, kad „[n]uoroda į „tam tikras municipalines teisines sistemas“ gali suponuoti, kad Teismas nelaikė „*actio popularis*“ pakankamai pripažintu nacionalinėse teisės sistemose tuo metu, kai pateikė sprendimą“[217]. Komisijos narys C. Grossman Guiloff svarstydamas kokia svarbi įvairovė lyginamojoje analizėje identifikuojant bendruosius teisės principus, atkreipė dėmesį, kad nors teismas ir pripažino, jog *actio popularis* buvo pripažintas daugybėje nacionalinių teisės sistemų, „įdomu tai, kad principas buvo pilnai atmestas Jungtinių Valstijų<...>“[218]. Iš tokio Komisijos nario svarstymo galima susidaryti

---

[214] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3545, 2021, p. 6 („*rules issued by an international organization could serve as a complementary or additional means to determine general principles, but not as alternative*“).
[215] M. C. Bassiouni, *„A Functional Approach to "General Principles of International Law"“*, 11 MICH. J. INT'L L. 768 (1990), 793 p.
[216] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 207 („*While the Court rejected the existance of general principle of law in this case, the passage can be interpretatated as suggesting that „actio popularis“ might been considered a general principle of law if it had existed in sufficiently large number on municipal systems, and not just in a certain number of them*“).
[217] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 47.
[218] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p.16.

prielaidą, kad atsižvelgimas į nacionalines tesės sistemas gali būti paveikimas tam tikro selektyvumo, kaip, pavyzdžiui, tam tikrų įtakingų valstybių autoriteto.

Tarptautinis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, ne kartą susidūręs su tarptautinės teisės norminio reglamentavimo deficitu, rėmėsi bendraisiais teisės principais. Vienas detalesnių pavyzdžių, akcentuojantis tiek principų, išvedamų iš nacionalinių teisės sistemų, identifikaciją, tiek pastarųjų perkėlimą, yra *Furundžija* byla. Pastarojoje tribunolas, neradęs iššaginimo („rape“) reglamentavimo tarptautinės teisės sistemoje, žvelgė į nacionalines teisės sistemas: „[t]ribunolas to pasėkoje svarsto, kad nustatant tikslų išprievartavimo apibrėžimą, paremtą baudžiamąja teise <...>, yra būtina atsižvelgti į baudžiamosios teisės principus, bendrus daugelyje pasaulio teisinių sistemų“[219].

Tribunolas, atsižvelgimo į nacionalinių teisės sistemų pagrįstumą, iš esmės argumentavo dvejų etapų požiūriu: identifikacija ir perkėlimu („derive“). Tribunolas atkreipė dėmesį: „<...> nebent nurodo tarptautinė taisyklė, nuoroda neturėtų būti daroma tik į vieną nacionalinę teisės sistemą, pavyzdžiui, viešąją ar civilinę teisę. Tarptautiniai teismai privalo atsižvelgti į bendras koncepcijas ir teisines institucijas, bendras visoms didžiosioms pasaulio teisinėms sistemoms. Tai suponuoja bendrų vardiklių šiose teisinėse sistemose identifikaciją tiksliai nustatant pagrindinę mintį, kuria pastarosios sistemos dalinasi <...>“[220].

Iš pastarojo teismo argumentavimo galima ne tik įžvelgti principų, išvedamų iš nacionalinių teisės sistemų TTT statuto 38 str. kontekste funkciją ar identifikacijos metodologiją, bet, šiuo atveju ir susisteminti tokių principų identifikavimą pagal kriterijus. Pirma, tarptautinėje teisėje neegzistuojančio reglamentavimo sąlyga suponuoja būtinumą atsižvelgti į bendruosius teisės principus. Antra, principo neprieštaravimas tarptautinei teisei. Trečia, atsižvelgimas į didelę dalį valstybių teisinių sistemų pasaulyje (pastebėtina, kad teismas daro nuorodą į didžiąsias teisines sistemas („major legal systems of the world“). Ketvirta, principo bendrumas. Šiuo atveju tai pasižymi ne tik tarpvalstybiniu reglamentavimu, bet ir skirtingų teisės šakų reglamentavimu. Penkta, principo

---

[219] Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Anto Furundžija, 1998 m. sprendimas, para. 177 („*The Trial Chamber therefore considers that, to arrive at an accurate definition of rape based on the criminal law principle of specificity <...>, it is necessary to look for principles of criminal law common to the major legal systems of the world. These principles may be derived, with all due caution, from national laws*“).

[220] *Ibid*, („<...> unless indicated by an international rule, reference should not be made to one national legal system only, say that of common-law of that of civil-law. Rather, international courts must draw upon the general concepts and legal institutions common to all major legal systems of the world. This presupposes a process of identifikacion of the common dominators in these legal systems so as to pinpoint the basic notions they share <...>“).

universalumas arba generalizavimas. Pagal pastarąjį, atsižvelgiant į tai, kad bendrieji teisės principai TTT statuto 38 str. kontekste veikia kaip *lex generalis*, skirtingose teisės sistemose ar šakose nustatant „bendruosius vardiklius“, nustatomi pagrindiniai, bendri principo požymiai, kuriais pastarosios sistemos dalinasi[221]. Šioje byloje tribunolas, remdamasis minėtu dviejų žingsnių identifikacijos metodologija, taikė tyrimo metodą[222]. Iš tarptautinių baudžiamųjų teismų praktikos nagrinėjant bendruosius teisės principus, nors pastaroji ir nėra identiška, galima įžvelgti glaudžiai panašių identifikacijos vertinimų[223]. *Furundžija* byla rėmėsi Komisijos narys M. Forteau, kuris, prieštaraudamas pranešėjui, teigė, kad šiuo atveju „tikslas ne atlikti lyginamąją teisės analizę *stricto sensu*, su visais su tuo susijusiais metodologiniais apribojimais, bet <...> [suteikiant tam tikrą veiksmų laisvę] identifikuoti „pagrindinę mintį, būdingą visoms pagrindinėms pasaulio teisinėms sistemoms“[224].

Komisijos pateiktą penktąjį išvados projektą Rengėjų komitetas redagavo. Išvados projekto pirmos dalies kontekste buvo vertinama su „lyginamosios analizės“ sąvoka susiję aspektai. Rengėjų komitetas, atsižvelgdamas į lyginamosios teisės metodologiją, svarstė ir „apklausos“ („survey“) terminą kaip alternatyvą. Visgi nusprendus, kad pastaroji, nors ir labai pabrėžtų lankstumą, galėtų lemti pernelyg žemą vertinimo ribą, tad buvo nuspręsta likti prie Pranešėjo siūlyto termino, motyvuojant, kad išvados komentaruose bus nurodyta, jog analize „neturėtų būti atliekamas nei paviršutiniškas vertinimas, nei griežtai taikoma lyginamosios teisės metodika“[225]. Taip pat, atsižvelgiant į ketvirto siūlomo išvados projekto pakeitimus, siekiant išlaikyti terminologijos naudojimo nuoseklumą (atsižvelgiant į ketvirtą išvadą), „pagrindinės pasaulio teisinės sistemos“ („principal legal systems of the world“) pervadintos į „įvairias pasaulio teisines sistemas“ („variuos legal systems of the world“)[226]. Vertinant siūlomo išvados projekto antrąją dalį, Rengėjų komitetas, visų pirma, atsižvelgė į siūlymus prieš analizės apibūdinamus „plati ir reprezentatyvi“ („wide and

[221] *Ibid.*
[222] Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Anto Furundžija, 1998 m. sprendimas, para. 180 – 184 (tyrime atsižvelgta į *amicus curiae* (įskaitant JAV, Kanadą, Australiją ir kt.), pateiktas santrumpas pagal nacionalinių teisės šakų reglamentavimą bei praktiką, teisnius argumentus, humanitarinius aspektus).
[223] Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Dusko Tadic, 1999 m. sprendimas, 225 punktas, Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Radislav Kristic, 2004 m. sprendimas, para. 141 (pagalbos ir bendrininkavimo nustatymui tribunolas nagrinėjo nacionalines teisės sistemas, pastarųjų viešosios, civilinės teisės šakas).
[224] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 10.
[225] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 5.
[226] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 5.

representative“) įtraukti terminą „pakankamai“ („sufficient“). Komitetas įvertino, kad toks apimties liberalizavimas pabrėžtų testo lankstumą, jog nebūtina lyginamąja analize atsižvelgti į kiekvieną nacionalinę teisinė sistemą pasaulyje. Vis dėlto buvo nuspręsta neįtraukti „pakankamai“ darant prielaidą, kad tokia formuluotė sudarys sąlygas į lyginamąją analizę neįtraukti pakankamai „reprezentuojančių jurisdikcijų“[227]. Rengėjų komitetas „teisinių šeimų“ terminą iš išvados projekto antrosios dalies pašalino teigdamas, kad „išsireiškimas „plačiai ir reprezentatyviai, apimant skirtingus pasaulio regionus“ buvo laikomas pakankamu“ kriterijumi[228]. Visgi Rengėjų komitetas analizės apimtį siūlė detalizuoti komentaruose. Svarstydamas siūlomo išvados projekto trečią dalį Rengėjų komitetas indikavo aiškių, nevaržančių gairių dėl šaltinių nacionalinėse teisės sistemose apimties reikalingumą. Rengėjų komiteto teigimu, „nacionalinės teisės“ apibrėžimas formuluotėje, būdamas platesnės apimties ir pasižymėdamas „plačia teisinių instrumentų įvairove nacionalinėse teisės sistemose“, bus labiau tinkamas, kadangi suteiks praktikai „didesnį lankstumą lyginamojoje analizėje“[229]. Tuo pačiu buvo siūloma komentaruose įvardinti, kad „nacionalinė teisė“, kaip šaltinis, „gali apimti nacionalines konstitucijas, nacionalinių teismų ir tribunolų sprendimus, įskaitant ir administracinius tribunolus, ir visus kitus šaltinius, sudarančius nacionalinių teisės sistemų teisėkūros institucijų dalį“. Be kita ko, padarant sąrašą nebaigtinį, buvo pridėtas terminas „ir kita susijusi medžiaga“ („and other relevent materials“)[230].

Rengėjų komiteto redaguotas penktasis išvados projektas pervadintas į „Įvairioms pasaulio teisės sistemoms bendro principo egzistavimo nustatymas“, o pastarojo turinys išdėstytas taip:

1. Nustatant įvairioms pasaulio teisės sistemoms bendro principo egzistavimą reikalinga nacionalinių teisės sistemų lyginamoji analizė.
2. Lyginamoji analizė turi būti plati ir reprezentatyvi, apimanti skirtingus pasaulio regionus.
3. Lyginamoji analizė apima nacionalinės teisės ir teismų, ir kitų aktualių medžiagų vertinimą[231].

[227] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 5.
[228] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 6.
[229] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 6.
[230] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557, 2021, p. 6.
[231] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-a) sesija, Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.971, 2022, p. 1, p. 2.

Rengėjų komiteto pateiktas penktasis išvados projektas preliminariai priimtas Komisijos sekančios sesijos pradžioje[232]. 2023 m. Komisijos 74 (-os) sesijos metu, pirmuoju svarstymu išvada priimta be pakeitimų, su komentarais. 2025 m. Komisijos 76 (-os) sesijos metu, antruoju svarstymu išvados projektas taip pat ne redaguotas[233]. Tačiau sulaukė siūlymų analizėje atsižvelgti į „ekonominių, socialinių, kultūrinių ir lingvistinių tradicijų įvairoves“, taip pat buvo indikuotas poreikis tęsti diskusijas, susijusias su šaltiniais nacionalinėse teisės sistemose[234].

Penkto išvados projekto, plečiančio ketvirto išvados projekto (a) punktą, komentaras, atskleidžiantis ir Komisijoje vyravusias diskusijas, preliminariai konstatuoja šiuos bendrųjų teisės principų, išvestų iš nacionalinių teisės sistemų, egzistavimo fakto nustatymo kriterijus:

- Principo egzistavimui reikalinga nacionalinių teisės sistemų lyginamoji analizė[235].
- Lyginamoji analizė turi būti plati ir reprezentatyvi, apimanti skirtingus pasaulio regionus ir paremta valstybių suverenios lygybės principu[236].
- Lyginamąja analizė nereikalauja lyginamosios teisės metodologijos taikymo; taikoma metodologija turi išlaikyti lankstumą atsižvelgiant į bendrųjų teisės principų funkcinę prigimtį[237].
- Lyginamąja analize nustatomas bendro įvairioms pasaulio teisės sistemoms būdingo principo egzistavimo faktas ir įvertinant ir palyginant nacionalines teisės sistemas[238] atsižvelgiant į jų kontekstą ir charakteristikas[239].

[232] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3585, 2022, p. 11.
[233] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3721, 2025, p. 4; JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-a) sesija, Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.1018, 2025, p. 3.
[234] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/80/10, 2025, para. 228 – 230.
[235] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 17, p. 18.
[236] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 18 („[N]ors ir nebūtina vertinti kiekvieną pasaulio teisinę sistemą, <...> analizė turi būti pakankamai išsami, kad būtų atsižvelgta į valstybių teisės sistemas pagal valstybių suverenios lygybės principą“, skirtingi regionai nurodo, kad neužtenka atsižvelgti tik į teisines šeimas, įrodyti, kad principas plačiai pripažintas įvairiuose pasaulio regionuose – būtina).
[237] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 18.
[238] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 17, p. 18.
[239] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 19, p. 20 („nacionalinės teisės sistemos, atsižvelgiant, kad jos skiriasi, „<...> turi būti analizuojamos savo kontekste, atsižvelgiant į jų pačių charakteristikas“).

- Analizuojant kiekvieną atvejį atskirai lyginamąja analize svarbiausia nustatyti nacionalinėms teisės sistemoms bendrą identifikuojamo principo vardiklį (priklausomai nuo situacijos, pavyzdžiui, abstrakčią principo turinio idėją, arba specifišką principą)[240].
- Šaltinių sąrašas nėra baigtinis, išvada apima įvairią nacionalinėse teisės sistemose egzistuojančią bendrųjų teisės principų identifikacijai „potencialiai reikšmingą“ medžiagą įvairiose teisės šakose[241].
- Atsižvelgiant į Teismo statuto 38 str. 1 d. c p. įtvirtintą bendrųjų teisės principų turinį, nustačius, kad principas egzistuoja, taip pat turi būti nustatytas šio principo transponavimas į tarptautinės teisės sistemą[242].

Bendrųjų teisės principų adaptacija tarptautinės teisės jurisprudencijai – ypač svarbus etapas praktinio taikymo, galbūt galima sakyti, net pačios tarptautinės teisės, stabilumo aspektu. Nors bendrieji teisės principai iš *foro domestico* ir laikyti tarptautinės teisės šaltiniu, pastarųjų identifikacijos aplikacijai tarptautinėje teisėje, kaip pastebi teisės specialistai ir kaip byloja teismų praktika, nepakanka[243]. Identifikavus principą, taip pat „reikia nustatyti, ar tas principas taikytinas tarptautinės teisės sistemoje“[244], kadangi *foro domestico* identifikuoto principo transponavimo reikalingumą sąlygoja nacionalinių teisės sistemų ir tarptautinės teisės sistemos diferenciacija[245].

Pranešėjas antrajame pranešime Komisijai, remdamasis tesimų praktika ir moksline literatūra, pateikė bendrųjų teisės principų, išvestų ir *foro domestico*, suderinamumo su tarptautinės

---

[240] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 18 – 20 („<...> [k]adangi bendrųjų teisės principų, išvestų iš nacionalinių teisės sistemų, turinys ir apimtis gali skirtis“, bendrumas (įvairioms pasaulio teisinėms sistemoms) neapibrėžtas, kad būtų galima analizuoti kiekvieną atvejį atskirai (vienu atveju identifikuotas principas gali būti abstraktus, o kitu – specifinis).

[241] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 19, p. 20 („tokias kaip konstitucijos, teisės aktai (legislation), dekretai ir reglamentai, taip pat įvairių jurisdikcijų nacionalinių teismų sprendimai<...>“, paprotinė teisė, doktrina ir kiti šaltiniai).

[242] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 20.

[243] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 169; Samantha Besson *„General principles of international law – whose principles?“* Geneva, Schulthess, 2011, p. 36; Paolo Palchetti, Brölmann and Radi (eds), *„Research Handbook on the Theory and Practice of International Lawmaking“*, Edward Elgar Publishers, Cheltenham, 2016, (p. 160-176 p.), p. 164; ICSID arbitražas, bylos Nr. ARB/03/15, El Paso tarptautinė energetikos kompanija prieš Argentinos Respubliką, 2011 m. sprendimas; Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Anto Furundzija, 1998 m. sprendimas ir kt..

[244] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, para. 169.

[245] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, p. 22; Samantha Besson *„General principles of international law – whose principles?“* Geneva, Schulthess, 2011, p. 36, p. 37.

teisės sistema testą, sudarytą iš dviejų kriterijų[246]. Šeštosios Pranešėjo siūlyto išvados projekto – „Transponavimo į tarptautinės teisės sistemą nustatymas“ – turinys, atsispindintis pastaruosius kriterijus, išdėstytas taip:

„Pagrindinėms pasaulio teisės sistemoms bendras principas yra transponuojamas į tarptautinės teisės sistemą, jei:

(a) jis yra suderinamas su fundamentaliais tarptautinės teisės principais;

(b) egzistuoja sąlygos adekvačiam taikymui tarptautinės teisės sistemoje“[247].

Pirmasis kriterijus, anot Pranešėjo, turi užtikrinti, kad be pripažinimo, bendrieji teisės principai taip pat turi „gebėti egzistuoti kartu su platesne tarptautinės teisės sistema“[248], o tokia egzistavimo darna pagal teismų praktiką pasižymi neprieštaravimu fundamentaliesiems tarptautinės teisės principams[249]. Atsižvelgdamas į formalios hierarchijos tarp tarptautinės teisės šaltinių nebuvimą, Pranešėjas bendrųjų teisės principų ir kitų bendrosios tarptautinės ar paprotinės teisės taisyklių konfliktus transpozicijos etape siūlė spręsti vadovaujantis *lex specialis derogat legi generali* principu[250].

Antrasis kriterijus Pranešėjo argumentavimu reikalauja suderinamumo su tarptautinės teisės procedūromis[251]. Šį suderinamumą lemia pagrindinėms (įvairioms) pasaulio teisės sistemoms bendro principo „adekvataus“ taikymo tarptautinėje teisėje sąlygų egzistavimas[252]. Anot pranešėjo, šis kriterijus veikia tarsi saugiklis, užtikrinantis, kad „principas gali tinkamai atlikti savo paskirtį tarptautinėje teisėje išvengiant iškraipymų ir galimo piktnaudžiavimo“[253]. Ši metodologinė dalis praktikoje pasireiškia tuo, jog reikia „atsižvelgti į nacionalinių teisės sistemų <...> procedūrines sistemas, kuriose taikomos taisyklės ir principai ir nustatyti, ar tarptautiniu lygiu esanti struktūra leidžia tinkamai taikyti šį principą“[254].

---

[246] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 73.
[247] *Ibid,* p. 59
[248] *Ibid,* para. 75
[249] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 84.
[250] *Ibid*.
[251] *Ibid*, para. 85.
[252] *Ibid.*
[253] *Ibid*.
[254] *Ibid.*

Transponavimo koncepcija ir pastarosios siūlomi kriterijai Komisijoje sukėlė diskusijų įvairiais aspektais, tokiais kaip suderinamumo testas, „fundamentalių tarptautinės teisės principų“ ir „adekvataus taikymo“ samprata, formuluotės terminologija, antrojo transponavimo kriterijaus reikalingumas. Vertinant abu kriterijus bendrai, kai kurie komisijos nariai kėlė klausimą ar abu kriterijai taikomi kumuliatyviai. Anot D. Tladi, Pranešėjo pateikti praktiniai pavyzdžiai nepateikia abiejų kriterijų „kumuliatyvaus patenkinimo“, taip keliant abejones ar abu kriterijus reikia įgyvendinti bendrai[255]. D. Tladi siūlė, kad išvadoje turėtų būti nurodyta tik jog principai turi galėti būti perkeliami („to be transposable“), o komentaruose nurodomi papildomi reikalavimai būtų kaip „perkėlimo indikatoriai“[256].

Komisijos narių diskusijos atskleidė, kad bendrųjų teisės principų atitiktis „fundamentaliesiems tarptautinės teisės principams“ nėra pakankamai išgrynintas ir objektyvus transponavimo kriterijus. E. Valencia-Ospina atkreipdamas dėmesį, kad neišgryninta kas yra laikoma fundamentaliaisiais tarptautinės teisės principais, argumentavo jog, „[k]adangi bendresnės taisyklės gali lemti konkretesnes taisyklės, o tai gali padaryti tiek principai, tiek „fundamentalieji“ principai, [o] vien tai, kad siūloma tarptautinės teisės sistemos ypatybė lėmė konkrečios taisyklės, savaime nereiškia, kad jos tampa „fundamentaliaisiais“ principais“[257]. M. Forteau[258], P. Galvão Teles[259], M. Lehto[260], M. Wood[261], H. Hassouna[262], A. Reinisch[263], P. Šturma[264], C. Grossman Guiloff, E. Zagaynov „fundamentaliųjų principų“ koncepciją, kaip vieną iš transponavimo kriterijų, vertino skeptiškai, kaip pernelyg vangų ir, tam tikra prasme, subjektyvų (pastebėtina, kad kai kurie nariai ta pačia prasme kritikavo ir „adekvataus taikymo“ elementą[265]). N. Oral atsižvelgdama į kitų narių atkreiptą dėmesį dėl neaiškios principų formuluotės pabrėžė pastarosios pasitelkimo esminę intenciją,

[255] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 4.
[256] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 5.
[257] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 7.
[258] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 11.
[259] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 15.
[260] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 5.
[261] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 12.
[262] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 7.
[263] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 5.
[264] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 13.
[265] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 12 (Cisse); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10 (Oral); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 9 (Escobar-Hernandez); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 13 (M. Wood).

kad „ja nustatyta svarbi riba ir buvo pakankamai aiški siekiant projekto išvadų tikslo“[266]. H. Ouazzani Chahdi atkreipdamas dėmesį į termino vangų pobūdį ir antrindamas M. Wood, teigė, kad tokia sąlyga gali nulemti principų ar tarptautinės teisės šaltinių hierarchiją. H. Ouazzani Chahdi siūlė suderinamumo su „tarptautinės tvarkos reikalavimais“ („exigiences“) kriterijų[267]. C. Grossman Guiloff pabrėždamas siūlomos formuluotės vangumą teigė, kad siekiant išvengti hierarchinio konflikto su (*jus cogens*, tarptautinės teisės šaltiniais), tinkamesnis terminas būtų „bendrosios tarptautinės teisės taisyklės“ („rules of general international law“)[268]. Šį siūlymą narys rėmė argumentuodamas, kad *Šiaurės Jūros Kontinentinio Šelfo* byloje teismas „atmetė „teisėtos ir lygios dalies“ principą tik dėl kontinentinio šelfo konteksto. Vadovaujantis teisės normų kolizijas reguliuojančiomis taisyklėmis, kaip *lex specialis*, būtų galima nustatyti principo taikymo klausimą atitinkamoje situacijoje. C Grossman Guiloff siūlė (a) punkto formuluotę perfrazuoti į „tai atitinka „bendrąsias tarptautinės teisės taisykles“, kuriomis tarptautinėje teisės sistemoje grindžiama šį klausimą reglamentuojanti materialinė teisė“[269]. C. Escobar-Hernández tikino, kad „fundamentaliųjų tarptautinės teisės principų“ terminas turėtų būti pašalintas iš išvadų ir pakeistas formuluote, atspindinčia „kad tarp bendrųjų teisės principų, kylančių iš nacionalinės tiesės sistemų, ir tarptautinės teisės sistemos pagrindinių elementų nebūtų prieštaravimų“[270].

Be aiškios kritikos terminologijos atžvilgiu, diskutuojamas transponavimo kriterijus sulaukė kritikos ir praktiniu aspektu. M. Forteau „nebuvo įtikintas, kad siekiant perkelti bendrą principą su tikslu jį taikyti, <...> vienintelis reikalavimas yra patvirtinti, kad principas suderinamas su tarptautinės teisės „fundamentaliais principais“; tam reikia labiau specifinių ir specializuotų taisyklių[271]. Nguyen taip pat manė, kad „fundamentalieji principai“ nėra pakankamas barjeras, o tam, kad iš nacionalinių teisės sistemų išvedami bendrieji teisės principai būtų perkelti į tarptautinį lygmenį, pastarieji turėtų būti „suderinami su tarptautinės tvarkos fundamentaliais principais ir vertybėmis“[272]. H. Nguyen šį

[266] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10.
[267] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 9.
[268] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 16.
[269] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 17 („it is comatible with „rules of general international law“ on which, in the internationla legal system, the positive law regulating the matter is based“).
[270] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 9 („that there should be no conflict between the general principles of law derived fron national legal systems and the basic elements of the international legal system“).
[271] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 11.
[272] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 8.

teiginį grindė Komisijos ataskaita Nr. A/74/10 („Bendros tarptautinės teisės imperatyvios normos (*jus cogens*)“), kurioje nurodyta, kad „fundamentalių vertybių“ atspindėjimas ir apsauga buvo viena iš sąlygų, leidžiančių nustatyti bendrosios tarptautinės teisės imperatyvias normas“[273]. M. Wood taip pat tikėjo, kad terminas neįrodo, jog principas gali būti naudojamas tarptautinės teisės lygmeniu[274]. E. Zagaynov kvestionuodamas fundamentaliųjų teisės principų terminą ir teigdamas, kad vien atitikimo tokiems principams nepakanka, rėmėsi buvusio TTT teisėjo *Giorgio Gaja* nuomone, anot kurios atitikimo testas neapsiriboja vien fundamentaliais principais, bet apima ir kitas tarptautinės teisės taisykles[275]. P. Šturma, kaip ir Shinya Murase (Japonija), aplamai nematė pagrindo kaip lyginamąja analize nustatytas egzistuojantis principas gali prieštarauti fundamentaliesiems teisės principams ar taisyklėms ir būti neperkeliamu. P. Šturma pažymėdamas, kad valstybės yra tarptautinės teisės teisėkūros („law-making“) subjektai, teigė, kad pagrindinėms teisės sistemoms bendras ir perkeliamas bendrasis teisės principas negali prieštarauti imperatyvioms ar kitoms fundamentalioms tarptautinės teisės normoms. Kitą vertus, G. Saboia tikino, kad pranešėjo pateikti „fundamentalių principų“ pavyzdžiai „aiškiai parodė, kad <...> [tie principai] nukreipia į pamatinius („core“) principus, ant kurių tarptautinės teisės sistema sukurta („was founded“)“[276]. G. Saboia, sutikdamas su siūlomu kriterijumi, kad transponavimo metu iš nacionalinių teisės sistemų išvedami bendrieji teisės principai turi neprieštarauti fundamentaliems principams (o ne kitiems tarptautinės teisės šaltiniams), rėmėsi formalios hierarchijos tarp tarptautinės teisės šaltinių nebuvimu ir teigė, kad „bendrosios tarptautinės paprotinės teisės taisyklės ne fundamentalios, [ir] negali neleisti transponuoti principo“[277].

Pranešėjas teigė, kad transponavimo metu svarbiausia yra nustatyti suderinamumą su abejais kriterijais. Tokį suderinamumą gali demonstruoti ir „pagrindinėms pasaulio teisės sistemoms bendro principo inkorporavimą į tarptautines sutartis ar kitus dokumentus“[278], „[t]ačiau suderinamumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į visuotinai pripažintas taisykles, kurios gali būti laikomos

[273] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 8.
[274] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 12.
[275] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 6 (cituotas G. Gaja: „*When the Court finds that there is convergence in the relevent aspects of municipal law, an additional test should concern the comapatability of the principle emerging from municipal laws with the framework of the principles and rules of intgernational law within which the principles wouldhave be applied*“).
[276] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 3.
[277] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 3.
[278] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3536, 2021, p. 13.

atspindinčiomis esminę tarptautinės teisinės tvarkos struktūrą“[279]. Dviejų kriterijų iš nacionalinių teisės sistemų išvedamų bendrųjų teisės principų suderinamumo su tarptautine teise testas sulaukė dalies Komisijos narių palaikymo, koncepciją plėtojančių minčių, taip pat ir kritikos komplikuotumo atžvilgiu. Tokie Komisijos nariai, kaip G. Saboia[280], C. Jalloh[281], J. Ruda Santolaria[282], pritardami pranešėjo siūlomai transponavimo koncepcijai, be kita ko, pabrėžė ir pastarosios svarbą. H. Nguyen, plėtodamas argumentus teigė, kad suderinamumo testas yra transponavimo sąlyga ir tam kad principas būtų transponuotas, „jis turi būti taikomas visuose pasaulio regionuose ir apimti bendrus nacionalinių ir tarptautinių teisės sistemų elementus“; „[g]aliausiai, valstybės turi būti teisiškai įsitikinusios, kad šis principas gali tinkamai tarnauti savo tikslui tarptautinėje teisėje be klaidingų interpretacijų, iškraipymų ar galimų piktnaudžiavimo atvejų“[283]. H. Hassouna, palaikydamas nustatytus kriterijus, teigė, kad be transponavimo iš nacionalinių teisės sistemų išvedami principai netampa bendraisiais teisės principais, o griežtas transponavimo procesas apsaugo nuo nebūtinų ir nederamų taisyklių ir aplamai nuo mažiau išsivysčiusių valstybių. Atskirdamas abiejų metodologijos etapų svarbą, Komisijos narys teigė, kad identifikacija yra tarsi apklausa, o transponavimas – atsargumo priemonė prieš „importuojant į tarptautinės teisės sferą“[284]. A. Reinisch, pažymėdamas antro kriterijaus svarbą, teigė, kad principų tinkamumo taikymo nustatymas yra kaip būtinas filtras[285]. E. Zagaynov laikėsi griežtesnės nuomonės dėl iš nacionalinių teisės sistemų išvedamų bendrųjų teisės principu perkėlimo į tarptautinės teisės sistemą. Pagal E. Zagaynov, pranešėjo formuojamas naratyvas suponuoja tik bendrųjų teisės principų transponavimo potencialą, o ne tokį faktą: „[v]alstybių bendrųjų teisės principų pripažinimas, kaip tarptautinės teisės normos, sumenkintas iki teismo paaiškinimo“, kuris lemia, kad yra galimybė „<...> taikyti principą tarptautiniuose santykiuose“. Ant E. Zagaynov, principo suderinamumo su tarptautine teise transponavimo būsena būtina, tačiau nepakankama, nes „nedemonstruoja valstybių valios naudoti teisės principą tarptautiniuose santykiuose“. Iš to išplaukia, kad teismo sprendimai bus „labai arti įstatymo leidėjo veiksmų“[286].

---

[279] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3592, 2022, p. 5 („*Compatibility must, however, be exanimated with respect to rules that were universally accepted and could be considered to reflect the essential structure of international legal order*“).
[280] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 4.
[281] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 5–7.
[282] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 3.
[283] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 8.
[284] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589, 2022, p. 6, 7.
[285] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 5.
[286] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 6.

Kitą vertus, transponavimo sudėtingumas Komisijos narių buvo vertinamas ir kaip pernelyg komplikuotumas procesas, ypač atsižvelgiant į bendrųjų teisės principų natūrą ir iš jos kylančią funkcinę svarbą. D. Tladi[287], J. Gomez-Robledo[288] bei kitų Komisijos narių išreikštuose pozicijose plenarinių susirinkimų metu pasireiškė reikalavimas supaprastinti transponavimo procesą. E. Valencia-Ospina tikino, kad antrasis kriterijus yra „natūrali transpozicijos iš vienos sistemos į kitą pasekmė“, kuomet pirmas kriterijus sietinas su pripažinimo reikalavimu, antrasis – nebūtinai[289]. Taip, kvestionuodamas antrąjį kriterijų, Komisijos narys argumentavo, kad sudėtingumas taikyti principą neturėtų neleisti jam tapti teisės sistemos dalimi ir „taikymo sudėtingumas nėra leistina ar įtikinama priežastis nukrypti nuo teisės“[290]. M. Wood[291], M. Lehto[292], atsižvelgdami į E. Valencia-Ospina teiginius, taip pat nebuvo įtikinti transponavimo sudėtingumo būtinumu. Kitu spektru C. Escobar-Hernández samprotavo, kad pagal siūlomą išvadą transponavimas yra formalus aktas ir jei jis neįvykdomas, principas išvestas iš nacionalinių teisės sistemų neegzistuoja. Anot Komisijos narės toks požiūris „nesuderinamas su bendrųjų teisės principų natūra ir funkcijomis“, „kurie [bendrieji teisės principai] pagal apibrėžimą spendžiamų specifinių ginčų kontekste, neformalaus proceso eigoje identifikuoti“[293]. S. Murase dar labiau plėtojo lankstumą transponavimo kontekste teigdamas, kad tai „dinaminis procesas“ ir pagal siūlomas išvadas per daug griežtas, kadangi „lankstumas ekstremaliai svarbus reikšmingam bendrųjų teisės principų taikymui“[294]. Transponavimas yra teismo diskrecijos dalykas, kadangi tai ne perkėlimas „į tarptautinės teisės sistemą, o į lygį, kuriame galėtų būti taikomas konkrečiam ginčui“[295]. Anot Komisijos nario, transponavimo nustatymo išvadų projekte išvis nereikia, kadangi identifikacijos išvadų projektas tai apima[296]. Bendrųjų teisės principų „dinamiškumo“ koncepciją taip pat iš esmės palaikė ir kiti nariai. Anot Y. Cisse, bendrųjų teisės principų taikymas ir transponavimas turi būti atskirti, „kadangi tokie principai gali būti taikomi [*de facto*], abiejose nacionalinėje ir tarptautinėje teisėje, be transponavimo, paprasčiausiai, nes tai

[287] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 3.
[288] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3591, 2021, p. 20.
[289] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 7.
[290] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 7.
[291] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 12.
[292] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 5.
[293] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 9. („Such view was incompatible with the nature and functions of general principles of law, which by definition, identified over the course of non-formalized process, in the context of resolving a specific dispute“).
[294] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 12.
[295] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 12.
[296] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 13.

įtvirtintas principas, kuris buvo universaliai pripažintas visose teisės sistemose“[297]. N. Oral, J. Gómez-Robledo pritarė šiai bendrųjų teisės principų dinamiškumo koncepcijai[298].

72 (-os) sesijos metu, po antrojo pranešimo plenarinėse sesijose buvo formuota įdomi idėja, kad tam, jog principas būtų transponuotas, jis turi būti papildomai pripažintas kaip transponuotinas (atitinkantis suderinamumo testo kriterijus) ir taip užtikrinantis, kad procesas ne automatinis. Šia mintį Pranešėjas plėtojo ir senkančios sesijos metu tiek trečiame pranešime, tiek plenarinių sesijų metu. Anot Pranešėjo, remiantis nacionalinių teisės sistemų ir tarptautinės teisės sistemos skirtumais, nepakanka, „kad principas būtų pripažintas vien dėl to, kad jis egzistuoja ar yra priimtas įvairiose pasaulio teisės sistemose; jis taip pat turi būti pripažintas kaip transponuotinas į tarptautinę teisę“[299], todėl principas, „kylantis iš nacionalinės teisinės tvarkos struktūros, pobūdžio ir poreikių“ negali būti automatiškai perkeltas į tarptautinę teisę[300]. C. Jalloh sutiko su pranešėju dėl pripažinimo reikalavimo transponavime, manydamas, kad tai suderinamumo testą darytų objektyvesniu ir subalansuotu[301]. N. Oral taip pat palaikydama šią mintį teigė, kad straipsnio formuluotė tai implikuoja ir „vykdomasis „pripažinimo“ elementas užtikrina tokių principų internacionalizaciją“[302]. H. Nguyen vertindamas pripažinimo reikalavimą transponavimo kontekste samprotavo, kad transponavimo procesas, įgyvendinus kitas bendrųjų teisės principų atsiradimo sąlygas, „įvykdomas tik kai bendras nacionalinėms teisės sistemoms principas buvo priimtas kaip [v]alstybių praktikoje pripažintas bendrasis teisės principas“[303]. Transponavimą ir pripažinimą (valstybių veiksmais ar neveikimu,

---

[297] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 11 (Cisse teigė, kad bendrųjų teisės principų dinamiškas pobūdis lemia principų transponavimą tiek iš tarptautinės teisės į nacionalinę, tiek atvirkščiai).

[298] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10 (Oral); JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3591, 2022, p. 20 (Gomez-Robledo).

[299] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3592, 2022, p. 4 *(„It was not enough for principle to be recognised by virtue of its existence or acceptance in carious legal systems around the world; it must also be recognised as transposable into the international legal system“).*

[300] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3592, 2022, p. 5 *(„Such recognition was necessary because of differences between that system and national legal systems. It could not be assumed that principle in foro domestic – born of structure, nature and need of national legal order – was automatically transposable to international law“).*

[301] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589, 2022, p. 9; *ibid*, p. 10 (Jalloh sutiko su Valencia-Ospina siūloma formuluote).

[302] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10; JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3591, 2022, p. 6 *(„there must be an addtitional element of recognition“ <...> „[t]ransposition to the international level must have occured through a process of recognition by the international community of nations“).*

[303] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 9.

tarptautinėmis sutartimis, tarptautinių teismų ir tribunolų darbu), panašu, vertino kaip vieną nuoseklų veiksmą, transponavimą įvardindamas principo turinio, bendro pagrindinėms pasaulio teisės sistemoms, pripažinimą, grindžiamą lyginamuoju testu[304]. S. Murase taip pat akcentavo, kad pripažinimas svarbus ne tik principo nacionalinių teisės sistemose egzistavimo fakto neatstatymui, bet ir principo transponavimui[305]. Anot jo, toks „netiesiogiai ir kontekste“ atsirandantis transponavimo pripažinimas reikalingas tiek nacionaliniame, tiek tarptautiniame lygyje ir turi būti bent netiesioginis valstybių sutikimas taikyti principą[306]. M. Wood, A. Reinisch ir E. Zagaynov laikėsi panašios nuomonės[307]. E. Zagaynov, antrindamas M. Wood teigė, kad vien pripažinimo neužtenka, principas turi būti pripažintas kaip „transponuotas į tarptautinės teisės sistemą arba, kitu atveju, pripažintas kaip tarptautinės teisės dalis“[308]. Alina Orosan (Romunija), palaikydama neformalaus valstybių pripažinimo transponavimui reikalingumą, atkreipė dėmesį, kad tokį pripažinimą gali sufleruoti nuorodos į tokius principus sutartyse, tarptautinių teismų sprendimai ar pareiškimai tarpvyriausybiniuose forumuose[309]. Y. Cisse abejojo, kad kažkoks figūravimas tarptautinėse sutartyse, Generalinės Asamblėjos rezoliucijose ir kituose tarptautiniuose instrumentuose suponuoja transponavimo faktą, o, jei ir reiktų, kad principas būtų pripažintas tarptautinės teisės, turėtų būti nustatyta, koks tarptautinės teisės organas turi kompetenciją tai padaryti[310]. J. Argüello Gómez ir S. Murase, laikydamiesi kitokios pozicijos, teigė, kad teismas transponuoja principą, tad transponavimo reikalavimai atsispindi teismų praktikoje ir pastaroji atspindi pačios transpozicijos įrodymą[311]. C. Grossman Guiloff bendrųjų teisės principų pripažinimą transponavimo etape, kaip reikalavimą, laikė beprecedenčiu ir rimta kliūtimi[312]. Pastarasis sutiko, kad principai turi būti pritaikyti dėl teisinių sistemų skirtumų, bet tai nesusiję su pripažinimu, kuris yra aktyvus procesas ir negali būti

[304] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 9.
[305] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3587, 2022, p. 6.
[306] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3587, 2022, p. 7.
[307] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 13 (M. Wood); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 6 (Zagaynov); JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589, 2022, p. 15 (Reinich).
[308] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 6 (Zagaynov taip pat akcentavo transponavimo patvirtinimo reikalingumą cituodamas *Pietvakarių Afrikos* bylose Tarptautinio teisingumo teismo išsireiškimą: „*Although a right of this kind may be known to certain municipal systems of law, it is not know to international law; nor is the Court able to regard it as imported by the „general principles of law*“).
[309] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3709, 2025, p. 5
[310] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 11
[311] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 14
[312] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR3590, 2022, p. 4.

numanomas[313]. H. Huang ir M. Forteau[314] taip pat abejojo pripažinimo transponavime reikalingumu, manydami, kad sutartinių įrodymų perkėlimui nereikia[315].

Principų iš *foro domestico* adaptacija tarptautinei teisei nėra nuosekliai vienodas reiškinys, tačiau praktikoje tikrai pasireiškiantis tiek teismų, tiek arbitražų praktikoje[316]. Vienas transponavimo praktinių pavyzdžių – *Furundžija* byla. Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, prieš atsižvelgdamas į bendruosius teisės principus, *Furundžija* byloje pasisakė, jog pastarieji principai „labai atsargiai gali būti perimti iš nacionalinės teisės“[317]. Jau iš tokio akcento galima daryti prielaidą, kad iš *foro domestico* išvesti principus galima tik atsargiu būdu, kuris turėtų suponuoti suderinamumo su tarptautine teise fakto užtikrinimą. Netrukus tribunolas detalizavo (po identifikacijos) principų iš *foro domestico* „perkėlimo“ į tarptautinę teisę sąlygas, susijusias su anksčiau minėtais perkėlimo kriterijais: „(ii) kadangi tarptautiniai tribunolai demonstruoja daugybę bruožų, kurie skiriasi nuo nacionalinių teisės sistemų procedūrų, turi būti atsižvelgta į tarptautinių baudžiamųjų procedūrų specifiškumą pašalinant nacionalinius bruožus. Taip išvengiama mechaninio importavimo ar perkėlimo iš nacionalinės teisės į tarptautines baudžiamąsias procedūras, o taip pat tokių procedūrų unikalių bruožų iškraipymo“[318].

Tokiu atsargiu požiūriu tribunolas, išskirdamas nacionalinių teisės sistemų ir tarptautinės tesės savybes ir procedūras, pabrėžė principų pritaikymo svarbą pašalinant nacionalinės teisės leitmotyvus. Galima daryti prielaidą, kad iš to išplaukia neprieštaravimo individualioms tarptautinės

---

313 JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR3590, 2022, p. 4 (Grossman Guiloff taip pat teigė, kad „principo suderinamumo su tarptautinės teisės sistema nustatymas ne vertinant atskirų valstybių nuomones, o analizuojant jo ryšį su bendrais sistemos elementais“).

314 JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3708, 2025, p. 12 (Forteau abejojo ar yra atskiras pripažinimo reikalavimas transponavimui: „<...> *recognition seemed to be the consequence of a general principle: a principle was recognized when it existed*“).

315 JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3590, 2022, p. 7 (Huang: „*if specific general principle of law was common to all legal systems, rocognition of its status as a source of international law and of the role that it plays in the international legal system might not require any kind of transposition, since such recognition resulted from natural transformation or interaction between international ant national law*“).

316 Xuan Shao, *„What We Talk about When We Talk about General Principles of Law“*, Chinese Journal of International Law, Volume 20, Issue 2, 2021, (p. 219–255), p. 232.

317 Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Anto Furundzija, 1998 m. sprendimas, para. 177 *(„may be derived, with all due caution, from national law“)*.

318 Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Anto Furundzija, 1998 m. sprendimas, para. 178 *(„<...> (ii) since international trials exhabit a number of features that differentiate them from national criminal proceedings, account must be taken of the specificity of international criminal proceedings when utilising national law notions. In this way mechanical importation or transposition from national law into international criminal proceedings is avoided, as well as the attendant distortions of unique traits of such proceedings“).*

teisės sistemos savybėms ir tinkamo taikymo, atsižvelgiant į skirtingas procedūras tarptautinėje ir nacionalinėse teisės sistemose, užtikrinimo intencijos.

Po Pranešėjo trečiojo pranešimo, atsižvelgiant į plenarinių susirinkimų diskusijas, taip pat į Pranešėjo siūlytą alternatyvią[319], Rengėjų komitetas redagavo šešto išvados projekto „Transponavimo į tarptautinės teisės sistemą nustatymas“ turinį. Rengėjų komitetas, remdamasis pranešėjo siūlyta alternatyva, nusprendė, kad pripažinimo elemento į išvadą atskirai neįtrauks, nes pripažinimą apima antrasis išvados projektas. Be to, įtrauktas perkėlimo galimybę, o ne faktą sufleruojantis „gali būti“ („may be“), motyvuojant tuo, kad transponavimas sąlyginis ir ne automatinis[320]. Į išvados projekto formuluotę taip pat įtrauktas „tiek, kiek“ („in so far as“), kuris indikuoja, kad bendrieji teisės principai negali būti transponuojami visa apimtimi („wholesale“)[321]. 72 (-os) sesijos metu Rengėjų komiteto šeštasis išvados projektas suformuluotas taip:

„Įvairioms pasaulio teisinės sistemoms bendras principas gali būti transponuotas į tarptautinės teisės sistemą, tiek, kiek jis yra suderinamas su ta sistema“[322].

Komisijos 73 (-os) sesijos metu projekto išvada vienbalsiai preliminariai priimta be pakeitimų. Komisijos 74 (-os) sesijos metu pirmojo svarstymo metu išvados projektas priimtas taip pat be pakeitimų, su komentarais. Vis dėlto, 76 (-oje) sesijoje, antrojo svarstymo metu Rengėjų komitetas išvados projekto pavadinimą pakeitė į „Transponavimas į tarptautinės teisės sistemą“ siekiant, kad „pavadinimas geriau atitiktų išvados turinį“[323]. Šeštasis išvados projektas vis dar liko diskusijų objektu dėl įvairių aspektų, pavyzdžiui, objektyvių teisinių sistemų suderinamumo indikatorių nustatymo, valstybių sutikimą būti įpareigojančiomis suponuojančio transponavimo pripažinimo išreiškimo būdo, terminologijos naudojimo ir kitais aspektais[324].

---

[319] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR3592, 2022, p. 5 *(„A principle common to the various legal systems of the world is transposed to the international legal system insofar as it is compatible with the basic structure of that system“).*
[320] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3605, 2022, p. 3.
[321] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3605, 2022, p. 4.
[322] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-a) sesija, Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.971, 2022, p. 2.
[323] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3721, 2025, p. 4; JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-a) sesija, Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.1018. 2025, p. 3.
[324] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/80/10, 2025, para. 231 – 233.

74 (-os) sesijos metu suformuoti išvados komentarai kartu su aplamai Komisijoje kilusiomis diskusijomis transponavimo kontekste, suponuoja šiuos iš nacionalinių teisės sistemų išvestų bendrųjų teisės principų transponavimo požymius:

- Transponavimas nėra automatinis procesas[325].
- Suderinamumo testas skirtas nustatyti, ar įvairioms teisės sistemoms būdingas transponuojamas principas suderinamas su tarptautinės teisės sistema, atsižvelgiant į nacionalinių teisės sistemų ir tarptautinės teisės sistemos charakteristikos ir struktūrinius skirtumus[326].
- Įvairioms teisės sistemoms bendras teisės principas ,,laikomas suderinamu su tarptautinės teisės sistema, jei jis [principas] tinkamas taikymui tarptautinės teisės rėmuose, kai egzistuoja [principo] taikymo sąlygos[327].
- Principas gali būti transponuojamas tokia apimtimi, kuria yra suderinamas su tarptautinės teisės sistema[328].
- Transponavimo į tarptautinės teisės sistemą pripažinimas yra būtinas šio proceso elementas, kuris yra neformalus ir laikomas numanomu, kai įgyvendinamas suderinamumo testas[329].

Apibendrinant galima teigti, kad Komisijos nuomone iš nacionalinių teisės išvedamų bendrųjų teisės principų nustatymo dviejų etapų – identifikacijos ir transponavimo – metodologija turi būti taikoma kumuliatyviai pirmajame etape užtikrinant empirinį bendrumo pripažinimo nustatymą ir antrajame užtikrinant normatyvinį stabilumą. Identifikacijos pirmasis etapas – bendrųjų teisės principų egzistavimo *foro domestico* ir jų turinio nustatymas – taikytinas kiekvienu atskiru atveju, atsižvelgiant į nustatytas gaires ir kriterijus bei siekiant išvesti municipalinėms teisės sistemoms bendrą principą arba tokio principo bendrą mintį („notion“). Pirmajame etape nustačius bendrojo teisės principo egzistavimo faktą ir turinį, sekančiu etapu – transponavimu – nustatomas pastarojo principo suderinamumas su tarptautinės teisės sistema. Atsižvelgiant į nacionalinių ir tarptautinės

[325] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 21
[326] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 21
[327] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 21 (komentare pateikimas pavyzdys, jog teisės kreiptis į teismą principas, nors ir bendrai pripažįstamas įvairiose teisinėse sistemose, yra nesuderinamas su fundamentaliuoju tarptautinės teisės principu – sutikimu su jurisdikcija, ,,kuriuo grindžiama tarptautinės teisės teismų bei arbitražų struktūra ir funkcionavimas“. Be to, tokio principo taikymui tarptautinės teisės sistemoje nebūtų tinkamų sąlygų dėl teisminės institucijos su ,,universalia ir privaloma jurisdikcija“ nebūvimo).
[328] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 20 – 22
[329] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 22

teisės sistemų skirtumus, principas transponuojamas tik tokia apimtimi, kuria yra suderinamas su tarptautinės teisės sistema, tad transponuotas bendrasis teisės principas gali skirtis nuo įvairiose nacionalinėse teisės sistemose identifikuoto bendrojo principo. Kadangi transponavimas nelaikomas automatiniu procesu, šis etapas laikomas įgyvendintu tik tada, kai atitinka nustatytus visus dviejų žingsnių metodologijos kriterijus.

2.3.2. Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistencinė problematika ir metodologiniai aspektai

Pranešėjo išskirta bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinėje teisėje, kategorija sulaukė gana kontraversiškos reakcijos specialistų, valstybių (žr. 3 sk.) ir pačios Komisijos tarpe[330]. Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų kategorija kai kurių Komisijos narių laikyta „inovacija“[331] motyvuojant tiek praktika, tiek pirmine kodifikacijos intencija, tad pirminė problema, susijusi šia, antrąja bendrųjų tesės principų kategorija – egzistencinė.

Iš tiesų, kaip jau minėta anksčiau, nors NTTT statuto Rengėjų komitete vyravo sutarimas, kad kodifikuojamų principų ištakomis laikytinos nacionalinės teisės sistemos, visgi absoliučios daugumos narių nuspręsta išlaikyti formuluotę, neimplikuojančią teismo naudotinų principų šaltinio[332]. Vis dėlto, Dionisio Anzilotti, NTTT statuto Rengėjų komiteto generalinis sekretorius ir vėliau NTTT teisėjas, teigė, kad „38 str. 3 dalyje nurodyti bendrieji teisės principai – tai visų pirma bendrieji tarptautinės teisinės tvarkos principai ir, antra, civilizuotų tautų teisės aktuose visuotinai pripažinti principai <...>“[333]. D. Anzilotti akivaizdžiai taip išreiškė hierarchinio pobūdžio principų šaltinių kvalifikavimą, pirmumo teisę suteikdamas būtent (bendriesiems) tarptautinės teisės sistemos

---

[330] Eric Bjorge *„General Principles of Law Formed Within the International Legal System“*, ICLQ vol. 72, 2023, (pp. 845–867), 846 p.; JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas, A/CN.4/741, 2022, 36 psl.

[331] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 6. (Reinisch); JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3588, 2022, p. 12 (Forteau); JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589, 2022, p. 13 (Rajput).

[332] *Proces-verbaux* Rengėjų komiteto posėdžių protokolai, Birželio 16 d. – Liepos 24 d., 1920, su priedais, p. 336, p. 338, p. 649.

[333] Dionisio Anzilloti, *„Cours de droit international“*, G. Gidel trans, Sirey, 1929, p. 117 („*Quant aux principes généraux de droit, dont parle le n° de l'article 38, ce sont avant tout les principes généraux de l'ordre juridique internationed, et, en second lieu, les principes universellement admis dans les législations des peuples civilisés* <...>“)

principams. NTTT teisėjo Manley Ottmer Hudson samprotavimai, susiję su bendrųjų teisės principų ištakų interpretavimu, buvo panašūs. Anot šio teisėjo, civilizuotų tautų pripažinti bendrieji teisės principai, kodifikuoti tuometiniame NTTT statute, gali būti suprantami kaip pirmiausia nukreipiantys į bendruosius tarptautinės teisės principus[334].

Teisės specialistai, palaikantys antrosios kategorijos egzistavimą, atkreipia dėmesį tiek į abiejų kategorijų panašumus, pavyzdžiui, valstybių sutikimo, atliekamų funkcijų aspektus, tiek į skirtumus, kurie, tam tikra prasme ir lemia dabartinį disonansą dėl antrosios kategorijos egzistavimo[335]. Atsižvelgiant į kategorijų skirtumus, bendrųjų teisės principų, kylančių iš tarptautinės teisės sistemos, reikšmės pagrindimas siejasi su tokių principų teisine natūra. Bendrųjų teisės principų *foro domestico* identifikavimas ir perkėlimas į tarptautinės teisės sistemą, kaip žinia, yra komplikuotas dėl teisinių sistemų skirtumų. Tačiau šie teisnių sistemų skirtumai taip pat gali nulemti situaciją, kuomet sprendžiama problema tarptautinei teisei yra ne tik nauja ir normatyviai neapibrėžta, bet ir ,,neparaleli nacionaliniams įstatymams“[336].

Komisijos 71 (-os) sesijos metu, pirmuoju pranešimu pristatyta ir sekančios sesijos metu, antruoju pranešimu Pranešėjo iš esmės nagrinėta bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, kategorija – vienas inovatyviausių ir kontraversiškiausių diskusijų objektų[337] Komisijos narių, valstybių ir aplamai tarptautinės teisės mokslininkų tarpe Komisijos darbo ,,Bendrųjų teisės principų“ tema kontekste. Pranešėjas išskirdamas šią antrąją principų kategoriją pagal pastarųjų ištakas, pirmuoju pranešimu trečiame išvados ,,Bendrųjų teisės principų kategorijos“ projekte siūlė, kad ,,Bendrieji teisės principai apima šiuos: <...> (b) susiformavusius tarptautinės teisės sistemoje“[338]. Antrajame pranešime, atskirdamas šios kategorijos principų identifikavimą nuo tarptautinės paprotinės teisės identifikavimo metodologijos, septintame išvados ,,Bendrųjų teisės

---

[334] M.O. Hudson, *„The Permanent Court of International Justice 1920–1942: A Treatise“* (Macmillan, 1943), p. 611 (pavyzdžiui, 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo buvusiai Jugoslavijai *Furundžija* byloje teismas teigė: „*This Trial Chamber notes that no elements other than those emphasised may be drown from international treaty or customary law, nori s resort to general principles of international criminal law of general principles of interntaional law of any avail. The Trial Chamber therefore considers that <...> it is necessary to look for principles of common law common to the major legal systems of tehe world*“)

[335] Xuan Shao, *„What We Talk about When We Talk about General Principles of Law, Chinese Journal of International Law“*, Volume 20, Issue 2, 2021, Pages 219–255, p. 240.

[336] *Ibid.*

[337] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 6 (Reinisch).

[338] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez pirmasis pranešimas Nr. A/CN.4/732, 2019, p. 75.

principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, identifikavimas“ projekte siūlė, kad „[n]ustatant bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, egzistavimą ir turinį, būtina išsiaiškinti ar:

(a) principas yra plačiai pripažįstamas tarptautinėmis sutartimis ir kitais tarptautiniais instrumentais;
(b) principas grindžia bendrąsias įprastąsias („conventional“) ir paprotinės tarptautinės teisės taisykles;
(c) principas yra būdingas tarptautinės sistemos pagrindiniams bruožams ir fundamentaliesiems reikalavimams“[339].

Pranešėjo siūlytos septintojo išvados projekto turinys atskleidžia vieną iš esminių TTT statuto 38 str. 1 d. c p. taikymo sąlygų – pripažinimo – formas šios kategorijos kontekste. Pastarieji trys bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, pripažinimo būdai, anot pranešėjo, tam tikrais atvejais gali egzistuoti kartu, tad vieno iš pripažinimo būdų egzistavimas tokiu atveju nepaneigia ir kitų būdų[340]. Pranešėjas, vertindamas išvados projekto (a) punktą ir atsižvelgdamas į praktiką, identifikaciją grindė metodu, kuomet nustatoma, „kad principas buvo plačiai inkorporuotas į sutartis ir kitus tarptautinės teisės instrumentus, tokius kaip Generalinės Asamblėjos rezoliucijos“[341]. Šiuo atveju pripažinimas gali pasireikšti, pavyzdžiui, principų, grindžiančių sutartį, privalomumu (valstybėms) tos sutarties šalims [342], taip pat veiksmų kombinacija, kaip principų įtraukimu į sutartį, taikymu ir vieningu palaikymu[343], plačiu principų inkorporavimu į atskiras sutartis ar tarptautinius instrumentus[344]. Identifikacija (b) punkto atžvilgiu pranešime grįsta dedukcine metodologija, pagal kurią principų pripažinimas „išvedamas iš bendro taisyklių, kurias [principai] grindžia, pripažinimo[345]. Anot Pranešėjo, pripažinimas tokiu atveju pasireiškia „plačiu pripažinimu („aknowledgment“) per atitinkamas sutartis ir paprotines normas <...>“, o metodologija – „<...> išnagrinėjant konkrečias tarptautinės teisės normas ir išvedant jas grindžiančius principus

[339] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, p. 59.
[340] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 121.
[341] *Ibid*, para. 122.
[342] *Ibid*, para. 130 (*Niurnbergo principai*).
[343] *Ibid*, para. 127.
[344] *Ibid*, para. 132 (*Martins clause*), para. 137 (*polluter-pays*).
[345] *Ibid*, para. 138.

<...>“, kurie po tokio proceso tampa atskira (nuo tų normų, iš kurių išvesti) tarptautinės tiesės dalimi[346]. Pagal išvados projekto (b) punktą bendrieji teisės principai „gali būti nustatyt[i] remiantis tarptautinės teisės sistemos pagrindinėmis savybėmis ir fundamentaliaisiais reikalavimais“, o tokių principų pripažinimą suponuoja faktas, kad tarptautinės teisės sistemos pagrindai yra tautų bendruomenės kūrinys[347]. Be to, (b) ir iš dalies (c) punkto kontekste pastebėta, kad dedukcinė bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, metodologija yra ne kaip pagalbinė priemonė bendrosios praktikos egzistavimo pripažinimo kaip teisės (*opinio juris*) nustatymui, „<...> bet pagrindinis kriterijus, leidžiantis nustatyti teisės principo, kuris turi bendrą taikymo sritį ir gali būti taikomas situacijai, kuri iš pradžių nebuvo numatyta taisyklėse, iš kurių jis buvo kilęs, egzistavimą“[348]

Bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, atskyrimą nuo paprotinės tarptautinės teisės pranešėjas grindė pastarųjų identifikacijos diferenciacija. Paprotinės teisės identifikavimas pasireiškia per du jos elementus – egzistuojančią bendrą praktiką, kuri pripažįstama kaip teisė (*opinio juris*)[349]. Tuo tarpu antrosios kategorijos bendrųjų teisės principų, grindžiančių bendrąsias įprastinės ir paprotinės tarptautinės teisės taisykles, identifikavime akcentuojami pripažinimo būdai ir pripažinimo subjektas – tautų bendruomenė. Šiems principams, anot pranešėjo, svarbu ne egzistuojančios bendros praktikos ir pripažinimo kaip teisės (*opinio juris*) faktas, o „tai, kad sutartyse ir kituose tarptautiniuose instrumentuose būtų aiškiai pripažįstamas teisinio principo bendro taikymo pripažinimas“[350]. Be to, Pranešėjas lygindamas paprotinės tarptautinės teisės ir bendrųjų teisės principų natūrą, atkreipė dėmesį, kad „bent kai kurie tarptautinės teisės sistemoje susiformavę teisės principai nenumatė konkrečių įpareigojimų veikti tam tikru būdu, bet veikiau buvo naudojami kaip aiškinimo priemonės[351].

Komisijos ir valstybių (žr. 3 sk.) diskusijų šios kategorijos atžvilgiu epicentras – kategorijos egzistavimo klausimas, sąlygojantis proliferacinį kitų probleminių aspektų atsiradimą. Visų pirma, iš esmės kvestionuotas tokios kategorijos egzistavimas argumentuojant, kad nėra pakankamai

[346] *Ibid*, para. 145.
[347] *Ibid*, para. 158.
[348] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 168.
[349] *Ibid*, para. 160, para. 164.
[350] *Ibid*, para. 165.
[351] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3536, 2021, p. 15.

(kiekybine prasme ar kokybine prasmėmis) praktikos, patvirtinančios tokios kategorijos egzistavimo faktą[352]. Tačiau toks kategorijos egzistavimo fakto vertinimas Komisijos tarpe nebuvo absoliutus: pagal narių išreikštas pozicijas vieni nepalaikė tokios kategorijos egzistavimo, kiti neutraliai neatmetė tokios kategorijos egzistavimo vertindami, kad kategorija verta diskusijų ir nagrinėjimo, o dar kiti – palaikė šios bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimo faktą[353]. Taip pat buvo diskusijų, susijusių su antrosios kategorijos principų metodologija, be kita ko, ir atkreipiant dėmesį, kad kitokia nei pirmosios kategorijos identifikacijos proceso metodologija kelia manipuliacijos antrąja kategorija grėsmę[354]. Sekantis žymus diskusijas keliantis dalykas buvo susijęs su paprotinės tarptautinės teisės ir antrosios kategorijos bendrųjų teisės principų atskyrimo problematika, iš esmės dėl neaiškios ribos tarp šių tarptautinės teisės šaltinių[355].

Tokių Komisijos narių, kaip M. Wood[356], M. Rajput[357], M. Forteau argumentuose galima įžvelgti gana kategorišką prieštaravimą antrosios kategorijos egzistavimui, be kita ko, vadinant pastarąją „inovacija“[358]. D. Tladi ir S. Murase, pavyzdžiui, šiuos (antrosios kategorijos) principus priskyrė paprotinėms tarptautinės teisės taisyklėms[359]. G. Nolte, antrindamas D. Tladi, S. Murase, M. Wood, M. Rajput „ir kitus kolegas“, taip pat išreiškė susirūpinimą, kad antrosios bendrųjų teisės principų kategorijos išskyrimas „gali būti naudojamas siekiant susilpninti arba apeiti griežtesnes tarptautinės paprotinės teisės normų formavimo sąlygas“[360]. Šiame kontekste M. Forteau nuomonė buvo taip pat panaši[361]. K. Park teigė, kad abejotinas antros bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimas, kadangi „<...> daugumos Patariamojo teisininkų komiteto narių požiūriu 1920 m.,

---

[352] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 187.
[353] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/77/10, 2023 para. 137.
[354] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 187.
[355] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/76/10, 2021, para. 187.
[356] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 11.
[357] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3490, 2019, p. 19; JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589, 2022, p. 13.
[358] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589, 2022, p. 13 (Rajtut pritaria Forteau, kad antra kategorija – Komisijos inovacija).
[359] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 5 (Tladi - tokie bendrieji teisės principai gali būti laikomi „<...> paprasčiausiai tarptautinės paprotinės teisės taisyklėmis, kurios neparemtos praktika“); ibid p. 8 (Murase - tokie principai įprastosios („conventional“) arba paprotinės teisės, ne bendrieji teisės principai).
[360] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 18.
[361] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 10 *(„[second category] in reality [is] no more than rules of conventional or customary internatinal law“; ibid, p. 11 („[general principles of law formed within international law system are] presumably very rare“, „reclassifying possable customary rules as general principles could be risky, as it could reduce their authority and scope“)*.

bendrieji teisės principai buvo vidaus teisės principai, galiojantys *foro domestico* ir tarptautinių teismų teisėjams buvo suteikta galia tik identifikuoti nustatytus principus, kurie jau egzistavo nacionalinėse teisės sistemose“[362]. E. Petrič taip pat laikėsi panašios pozicijos. Atsižvelgdamas į Pranešėjo pateiktus antros kategorijos egzistavimą grindžiančius praktinius pavyzdžius (*Niurnbergo* principus, *Martens clause, uti possidetis juris*), Komisijos narys teigė, kad pastarieji neturi „vieno iš bendrųjų teisės principų sudedamųjų elementų, kaip apibrėžta [Teismo statuto] 38 str. 1 d. c p., būtent to, kad jie būtų suformuoti ir galiojantys vidaus teisėje bei plačiai pripažįstami šiuolaikinės nacionalinėse teisės sistemose“[363]. P. Šturma, kaip ir E. Petrič bei K. Park, laikėsi nuomonės, kad pagal pirminę bendrųjų teisės principų kodifikacijos (NTTT) statute intenciją, pastaroji nesudaro prielaidų tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių principų egzistavimui[364]. Panašiai ir M. Wood, vertindamas TTT statuto 38 str. 1 d. c p. formuluotėje įtvirtintą sąvoką „teisė“, ją laikė kaip nuoroda į nacionalines teisės sistemas[365]. Lygiagrečiu vertinimo būdu C. Jalloh ir H. Hassouna samprotavimai atskleidžia, kad pastaroji sąvoka suponuoja nuorodą tiek į nacionalines teisės sistemas, tiek į tarptautinę teisę[366]. Y. Cisse nuomonė kodifikacijos intencijų aspektu taip pat buvo lankstesni. Anot jo, „[t]eksto [*travaux-preparatoires*] bendras pobūdis ir yra tai, kad nėra jokių aiškių požymių, jog rengėjai ketino šią dalį taikyti tik tai kategorijai, pateisino platesnė, liberalesnį sąvokos aiškinimą, išplečiant jos taikymo sritį taip, kad ji apimtų bendruosius teisės principus, nustatytus tarptautinės teisės pagrindu“; Komisijos nario įsitikinimu „[t]okių principų pripažinimas neabejotinai prisidėtų prie sklandaus ir taikaus tarptautinės bendruomenės veikimo bei tarptautinės teisės veiksmingumo[367]. M. Hmoud, G. Nolte, E. Zagaynov, S. Murphy neutraliai buvo atviri diskusijoms[368]. H. Nguyen neprieštaraudamas antrosios

---

[362] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 17.
[363] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 4 („*one of the constitutive elements of general pricniples of law within the meaning of 38 1 c, namely the fact of having been formed and being present in foro domestico and being widely recognized in contemporary national legal systems*“).
[364] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 16.
[365] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3490, 2019, p. 7.
[366] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 6 (Jalloh: „„„teisė“ apima taisykles tiek išvedamas iš nacionalinių teisės sistemų, tiek iš tarptautinės teisės“); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3490, 2019, p. 23 (Hassouna – „teisė“ 38 str. kaip nuoroda į tarptautinę ir nacionalines sistemas).
[367] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492, 2019, p. 21.
[368] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 15. (Hmoud); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 7 (Zagaynov); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 13 (Murphy); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR. 3492, 2019, p. 19 (Nolte); *ibid*, p. 17 (Nolte prioretizavo, kad bendrieji teisės principai, visų pirma, išplaukia iš *foro domestico*, bet tuo pačiu neatmetė galimybės, kad gali ištakos būti ir kitos).

principų kategorijos egzistavimui akcentavo, kad prieš imantis tokių bendrųjų teisės principų (susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje) identifikavimo siūlė du kriterijus: visų pirma, turi būti nereguliuojamas specifinis tarptautinės teisės dalykas (*lacuuna* situacija), antra – turi neegzistuoti pirmos kategorijos principai. Anot Komisijos nario, tarptautinės teisės sistemoje susiformavę bendrieji teisės principai užpildo įprastosios ir paprotinės tarptautinės teisės spragas, kaip tokių principų pavyzdį pateigdamas *Niurnbergo* principus[369]. Be to, apšviesdamas „sausuma dominuoja jūrą“ („the land dominates the sea“) principą teigė, kad pastarasis, kaip bendrasis teisės principas, susiformavo ne *foro domestico*, o buvo „paremtas valstybių praktika ir identifikuotas Teismo *Šiaurės jūros kontinentinio šelfo byloje*“ ir „suformuluotas, kad atitiktų specifinius tarptautinės teisės sistemos poreikius“[370]. Esminių panašumų galima įžvelgti ir C. Grossman Guiloff nuomonėje, kad pastarieji principai gali prisidėti prie sklandesnio problemų sprendimo tarptautinėje teisėje, taip pat problemų, kurios plačiai vieningai pripažįstamos, bet šalių viduje nespėjus suformuoti praktikos, reguliavimo[371]. P. Galvão Teles bendruosius teisės principus, susiformavusius tarptautinės teisės sistemoje, laikė autonomine bendrųjų teisės principų kategorija[372], kuri gali būti „laikoma didėjančios brandos augančio kompleksiškumo požymiu“, kas lemtų mažesnę priklausomybę nuo nacionalinių tiesės sistemų kaip spragų užpildymo šaltinis[373]. E. Valencia-Ospina antrosios kategorijos principų vertinimas skyrėsi dar kitu aspektu, pagal kurį šios kategorijos principai „nėra iš esmės susiję su teisine teismine funkcija, bet galėtų būti papildomas interpretavimo šaltinis ir tarptautinės teisės plėtros gidas“[374]. Taip pat išskirtinė ir įdomi N. Oral nuomonė, jog „suformuotas [tarptautinės teisės sistemoje] nebūtinai reiškė, kad minėtas principas kilo išimtinai iš tarptautinio proceso, bet kad pats susiformavimo veiksmas įvyko tarptautinėje erdvėje“[375] ir tai konstatuoja, kad antroji bendrųjų teisės principų kategorija yra „tarptautinio lygmens teisėkūros ir derybų proceso rezultatas“[376]. H. Nguyen,

---

[369] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 9.
[370] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 9 (be to, Nguyen *Fisheries* bylos kontekste principą „*State had permanent soveireignity over its natural resources*“ laikė „išvystytu tarptautinėje teisėje“).
[371] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493, 2019, p. 7
[372] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 22
[373] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 15
[374] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489, 2019, p. 9, p. 10.
[375] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10 *(„Formed did not necessarily mean that the principle in question had originated exlusively from and international process, but that the actual act of formation had taken place in the international realm“).*
[376] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10

G. Saboia, C. Jalloh, M. Lehto, C. Escobar-Hernández sutiko su Pranešėjo siūlomu antrosios kategorijos egzistavimu[377]. Komisijoje besitęsiant diskusijoms dalies Komisijos nuomonė dėl tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistavimo tapo palankesnė. Pavyzdžiui, S. Murphy, nuo pradžių laikęsis neutraliteto pastarųjų principų egzistavimo klausimu, plenarinių susirinkimų eigoje netrukus sutiko, kad bendrieji teisės principai gali „sklisti“ iš tarptautinės teisės ir sutiko Pranešėjo siūlymu supaprastint išvadą. S. Murphy septinto išvados projekto koregavimo siūlymas „[n]orint nustatyti bendrojo teisės principo, kuris gali būti suformuotas tarptautinės teisės sistemoje, egzistavimą ir turinį, būtina nustatyti, kad tautų bendruomenė pripažino šį principą kaip neatskiriamą tarptautinės teisės dalį“ (*„To determine the existence and content of general principle of law formed within the international legal system, it is necessary to ascertain that the community of nations has recognized the principle as intrinsic to that system“*), kaip pamatysime skyriaus pabaigoje, tapo kertiniu vėliausiame siūlomo išvados projekto formuluotėje[378].

Komisijos diskusijos praktinių pavyzdžių, susijusių su tarptautinės teisės sistemoje susiformavusiais bendrais teisės principais, atskleidžia Komisijos narių skirtingus požiūrius į tam tikrų principų priskyrimo atitinkamam tarptautinės teisės šaltiniui, jų interpretavimą ir kitus su su tuo susijusius aspektus. Pastaruosius praktinius pavyzdžius galima apžvelgti ir Pranešėjo siūlytų bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, pripažinimo būdų kontekste.

7 (-o) išvados projekto (a) punktas, apimantis tarptautinės teisės sistemoje susiformavusius bendruosius teisės principus, pripažįstamus tarptautinėmis sutartimis ir kitais tarptautiniais instrumentais, Komisijos plenarinių susirinkimų metu diskutuotas įvairiomis prizmėmis. Pastarosios, visgi, daugiau ar mažiau siejosi su Pranešėjo pateiktais praktiniais pavyzdžiais, pateiktais pranešimuose ir susijusiais tiek su antrosios bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimu, tiek su tokių principų pripažinimo tarptautinėmis sutartimis ir kitais instrumentais pagrindimo. Vertindamas

[377] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 13 (Nguyen); *ibid*, p. 17 (Saboia); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 6 (Jalloh); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 4 (Lehto); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 8 (Escobar-Hernandez); JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3591, 2022, p. 14 (Escobar Hernandez „tvirtai tiki, kad bendrieji tarptautinės teisės principai susiformavę ant tarptautinės teisės taisyklių pagrindų egzistuoja <...>“).

[378] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3587, 2022, p. 7 pastebėtina, kad Murphy pateikė bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, pavyzdį – visų JT narių pripažinto *non-intervention* principą, nurodytą Jungtinių Tautų chartijoje.

šį antrosios kategorijos principų pripažinimo būdą, A. Reinisch pastarajai prieštaravo teigdamas, kad pateikti principai nebuvo pripažinti sutartimis ar kitais instrumentais, „<...> veikiau jei buvo įtraukti į tam tikrus atskirus dokumentus, kurie atitinkamu metu buvo ypač svarbūs“[379]. H. Hmoud teigė, kad Pranešėjo pavyzdžiai pranešime yra paprotinės teisės taisyklės ir kodifikuotos *jus cogens*[380]. Kai kurie Komisijos nariai pastebėjo svarbų aspektą, susijusį su sutarčių teise ir valstybių įpareigojimu. M. Wood, antrindamas M. Forteau dėl antrosios kategorijos bendrųjų teisės principų pripažinimo sutartimis, teigė, kad toks pripažinimas „<...> gali turėti atgrasomąjį poveikį būsimoms deryboms dėl tokių sutarčių ir dokumentų“[381]. E. Petrič plėtojo tokį aspektą nurodydamas, kad sutarčių principai įpareigoja tik *inter partes*, o bendrieji teisės principai statuto kontekste įpareigoja *erga omnes*. Pagal 7 išvados (a) punktą tai būtų kaip „paversti įsipareigojimą norma, kuri būtų privaloma *erga omnes*, o tai būtų sunku priimti“[382]. P. Galvão Teles manė, kad šiuo atveju teisės šaltiniu laikytina sutarčių teisė, o ne bendrieji teisės principai ir kėlė klausimą kaip iš sutarčių kylančios normos gali būti įpareigojančios ne tik sutarties šalis, bet ir kitas valstybes[383]. Be to akcentuota, kad neaiškus tokių principų skirtumas nuo sutartimi nustatytų taisyklių ir jų interpretavimo vadovaujantis objektu ir paskirtimi, *effet utile*[384].

Vienas iš nemažai diskusijų sulaukusių praktinių pavyzdžių bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje plačiai pripažįstant tarptautinėmis sutartimis kontekste – Niurnbergo principai (*Nurnberg principles*). Šis Tarptautinio karinio tribunolo gairių rinkinys buvo inkorporuotas į Tarptautinio karinio tribunolo Chartiją siekiant palengvinti karo nusikaltimo apibrėžimą užtikrinant baudžiamojo proceso principų užtikrinimą[385], o vėliau, 1949 m. Generalinės Asamblėjos rezoliucija „[patvitino] *tarptautinės teisės principus*, pripažintus Niurnbergo tribunolo chartijoje ir tribunolo sprendimuose“[386]. Kaip atkreipia dėmesį Pranešėjas, valstybės šiuos principus vėliau pradėjo laikyti ir bendraisiais teisės principais TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. kontekste priimant

[379] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 6.
[380] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 7.
[381] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 14.
[382] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 4.
[383] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 17.
[384] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 17.
[385] Xuan Shao, *„What We Talk about When We Talk about General Principles of Law“*, Chinese Journal of International Law, Volume 20, Issue 2, 2021, (Pages 219–255), p. 233.
[386] 1949 m. Generalinės asamblėjos rezoliucija Nr. 95-1, https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/033/46/pdf/nr003346.pdf (*„Affirms the principles of international law recognized by the Charter of the Nürnberg Tribunal and the judgment of the Tribunal“*)

kitas tarptautines sutartis[387]. Pats minėtas Tribunolas dar 1946 m. sprendime teigė, kad „[k]aro teisė randama ne tik sutartyse, bet papročiuose ir valstybių praktikoje, kas ženkliai demonstruoja universalų pripažinimą, taip pat ir iš teisingumo bendrųjų teisės principų, taikomų juristų ir praktikuojamų kariniuose teismuose. Ši teisė ne statinė, bet besitęsiančia adaptacija seka besikeičiančio pasaulio poreikius. Iš tiesų, sutartys nepadaro daugiau, nei išreiškia ir apibrėžia tikslesnę nuorodą į jau egzistuojantį principą“[388].

Pranešėjas šių principų priskyrimą susiformavusiems tarptautinės teisės sistemoje grindė šių veiksnių spektru: „įtraukimu į Tarptautinio karinio tribunolo chartiją, Niurnbergo tribunolo naudojimąsi šiais principais ir vienbalsiu Generalinės Asamblėjos pripažinimu“[389]. Nors šis praktinis pavyzdys sulaukė ir palaikymo[390], tuo pačiu ir kėlė nemažai prieštaravimų. Komisijos nariai vertindami Niurnbergo principus siūlomo išvados projekto kontekste atskleidė kelis probleminius klausimus, o vienas iš jų – valstybių įpareigojimas. M. Forteau teigimu, septintas išvados projektas gali lemti neįpareigojančių šaltinių transformavimą į įpareigojančius principus taip oponuodamas Pranešėjo išreikštą nuomonę, kad bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinėje teisės sistemoje, pripažinimą gali konstatuoti tokio principo platus įtraukimas į Generalinės Asamblėjos rezoliucijas[391]. J. Argüello Gómez teigimu Niurnbergo principai jau egzistavo nacionalinėse teisės sistemose ir „<..> paprasčiausiai buvo transponuoti į tarptautinį lygmenį <...>, kad būtų taikomi nusikaltėlių teismuose“[392]. D. Tladi Niurnbergo principų aspektu išreiškė dar kitokią nuomonę, teigdamas, kad neaišku ar formulavimo metu Niurnbergo principai buvo aplamai laikomi bendraisiais tesės principais, susiformavusiais tarptautinės teisės sistemoje nurodydamas, jog „[Komisija] juos taip vadino, nes tokį pavadinimą skyrė Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja“[393].

---

[387] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas, A/CN.4/741, p. 40.
[388] Tarptautinis karinis tribunolas (Nuremberg), 1946 m. spalio 1, sprendimas, Vokietija, p. 54 („*The law of war is to be found not only in treaties, but in the customs and practices of States, which gradually obtained universal recognition, and from the general principles of justice applied by jurists and practised by military courts. This law is not static, but by continual adaptation follows the needs of a changing world. Indeed, in many cases treaties do no more than express and define for more accurate reference the principle of law already existing*“).
[389] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2021, p. 41.
[390] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 9 (Escobar-Hernandez palaikė kaip atspindintį antrosios kategorijos egzistavimą).
[391] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 12.
[392] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 13.
[393] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 5.

TTT konsultacinėje išvadoje *dėl išlygų Konvencijai dėl kelio užkirtimo genocido nusikalimui ir baudimo už jį* galima įžvelgti pripažinimo ir privalomumo aspektus. Pabrėždamas specifines minėtos konvencijos charakteristikas, teismas atkreipė dėmesį į iš pastarosios „kylančią pasekmę“: „<...> [k]onvenciją grindžiantys principai yra principai, kurie pripažinti civilizuotų tautų kaip įpareigojantys, net ir be konvencinio įpareigojimo“[394]. Fundamentalių šios konvencijos principų pripažinimą suponuoja TTT nurodytos pačios konvencijos prigimtis – „Jungtinių Tautų ketinimas pasmerkti ir nubausti genocidą kaip „nusikaltimą pagal tarptautinę teisę““[395]. Panašia į TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. formuluote teismas šiuo atveju tarsi Junginių Tautų nares apibrėžia kaip civilizuotas tautas. Taip pat iš tokio teismo dėstymo galima daryti prielaidą, kad kiek priešingai, palyginus nei pagal principų, perimtų iš nacionalinių teisės sistemų, naudojimo tik konkrečiam atvejui spręsti, šiuo atveju platus tarptautinis valstybių pripažinimas, žinoma, atsižvelgiant ir į pačią konvencijos charakteristiką, paverčia principą įpareigojančiu visai tarptautinės teisės bendruomenei. A. Reinisch palaikydamas Pranešėjo argumentus, kaip konstatuojančius antros bendrųjų teisės principų kategorijos faktą, atkreipė dėmesį į 2007 metais *Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikalimui ir baudimo už jį taikymo* (*Bosnija ir Hercegovina prieš Serbiją ir Juodkalniją*) TTT nagrinėtą bylą, kaip užtvirtinančią tokių (antrosios kategorijos) principų egzistavimą[396]. H. Houssana nesutikdamas teigė, kad TTT ne kartą, įkaitant 2015 metų sprendimą *Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikalimui ir baudimo už jį taikymo* (*Kroatija prieš Serbiją*) byloje, pasisakė, kad „<...> [k]onvencija buvo skirta patirtinti įpareigojimus, kurie jau egzistavo tarptautinėje papročių teisėje“[397].

Nagrinėdamas bendrųjų teisės principų, pripažintų sutartimis, praktinius pavyzdžius Pranešėjas taip pat atsižvelgė ir į *1992 m. Rio aplinkos ir plėtros deklaraciją*, o konkrečiai, į deklaracijos 16 straipsnyje įtvirtintą „teršėjas moka“ („*polluter-pays*“) principą[398]. Anot Pranešėjo,

---

[394] Tarptautinis teisingumo teismas, konsultacinė išvada dėl išlygų konvencijai dėl kelio užkirtimo genocido nusikalimui ir baudimo už jį, 1951 m. gegužės 28d., p. 23 (<...> *the principles underlying the Convention are the principles which ar recognised by civilized nations as binding on states, even without any conventional obligation*“).

[395] Tarptautinis teisingumo teismas, konsultacinė išvada dėl išlygų konvencijai dėl kelio užkirtimo genocido nusikalimui ir baudimo už jį, 1951 m. gegužės 28d., p. 23 („*the intention of United Nations to condemn and punishgenocide as ,,a crime under international law*“).

[396] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 6 (be kita ko, citavo TTT („*Appliacation of the convention on the Prevention and Punishmentof the Crime of Genocide*“) svarstymus: „*the existing requirements of customary international law, a mater emphasized by the Court in 1951*“.

[397] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/3541, 2021, p. 7.

[398] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 135-137; JT konferencijos dėl Aplinkos apsaugos plėtros ataskaita Nr. A/CONF.151/26 (Vol. I), 1992 (16 str: „*National authorities should endevour to promote the internalization of enviromental costs and theuse of economic*

pastarasis principas gali būti vertinamas, kaip antrosios kategorijos principas remiantis tuo, kad jį civilizuotų tautų bendruomenė pripažino inkorporuodamos į „kelias plačiai priimtas sutartis ir tarptautinius instrumentus“[399]. K. Park nesutiko su Pranešėjo vertinumu ir remdamasis *Rhine Chlorides arbitražu dėl sąskaitų audito (Nyderlandai prieš Prancūziją)* nurodė, kad principas „*teršėjas moka*“ turėtų būti laikomas „giežta visuotinio taikymo taisykle“[400]. M. Hmoud nedetalizuodamas išreiškė, kad pastarojo principo ištakos yra nacionalinėse teisės sistemose[401]. H. Nguyen nuomone „<...> [a]tsargumo („*precautionary*“) principas aplinkos apsaugos kontekste (įtvirtintas *1992 m. Rio aplinkos ir plėtros deklaracijos 15 str.*) „vėliau pradėtas įtraukti į sutartis, taip sukuriant sutartimis numatytus įsipareigojimus“[402]. H. Oral nesutiko su pastaraisiais Komisijos nariais. Anot jos, *1992 Rio aplinkos ir plėtros deklaracijos* principai, kuriuos preambulėse naudoja kiti tarptautiniai instrumentai, aiškia demonstruoja tautų bendruomenės pripažinimą. Komisijos narės teigimu, nors atsargumo principas kilęs iš Vokietijos, to principo valstybių pripažinimas (vienu iš *Rio principų*) yra lemiantis jo iškilimą („leading its rise to prominence“) – jis buvo „pripažintas ne tik tarptautinės teisės instrumentais, bet daugybės nacionalinių teisės [sistemų], Europos Sąjungos teisėje ir kituose regioniniuose instrumentuose“[403]. Be kita ko, Komisijos narė, kaip dar vieną pavyzdį, grindžiantį antrosios kategorijos bendrųjų teisės principų egzistavimą, nurodė „esminį besivystančių valstybių bendrąjį principą“ – bendrų, bet diferencijuotų pareigų („*common but diffenetiated responsabilieties*“) – „kilusį ir susiformavusį tarptautinėje teisėje“[404]. Y. Cisse, grindė antrosios bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimą per dinamiškumą teigdamas, kad „<...> *atsargumo principas* nacionaliniu lygmeniu atsirado Vokietijoje, aštuntajame dešimtmetyje ir tarptautiniu lygiu buvo priimtas devintajame dešimtmetyje, sudarius keletą tarptautinių susitarimų dėl Šiaurės jūros apsaugos, o vėliau 1992 m. Rio de Žaneire, Brazilijoje vykusioje Jungtinių Tautų [Rio] aplinkos ir

---

instuments, taking into account the approach that the polluter should, in principle, bear the cost of pollution, with due regard to the public interest and without distorting international trade and investment“) (*1992 Rio Declaration on Environment and Development*).

[399] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija (2020), Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 137.

[400] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 19 („*the Permanent Court of arbitration had found: „that this principle features in several international instruments, bilateral as well as multilateral, and that it operates at various levels of effectivenes. Without denying its importance in treaty law, th Tribunal does not view this principles as being a part of general international law*“; žr. *Rhine Chlorides Arbitration concerning the Auditing of Accounts*, *The Netherlands v. France).*

[401] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 7.

[402] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 9.

[403] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10.

[404] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 10.

plėtros konferencijoje, po kurios jis buvo įtvirtintas ir patvirtintas tarptautiniu lygmeniu <...>“ ir toliau plėtotas nacionalinėse teisės sistemose. Anot Y. Cisse, bendrieji teisės principai plėtojami, interpretuojami ir naudojami į abi sistemas[405].

7 (-o) išvados projekto (b) punktas, apimantis tarptautinės teisės sistemoje susiformavusius bendrųjų teisės principus, grindžiančius bendrąsias įprastinės ir paprotinės tarptautinės tesės taisyklės, Komisijos plenarinių susirinkimų diskusijose buvo labai paveiktas vieno iš esminių tokio pobūdžio principų probleminių aspektų – atskiriamumo nuo paprotinės tarptautinės teisės problematikos. M. Wood kritikuodamas šio pobūdžio tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų pripažinimo būdą (išvados (b) punktas) teigė, kad pateikti pavyzdžiai (*Corfu* sąsiaurio bylos ir kiti) suteikia nepakankamai pagrindo siūlomam dedukciniam argumentavimui[406]. P. Galvão Teles siūlomo išvados projekto (a) ir (b) punktų kontekste teigė, jog nustatant principų turinį „dedukcijos taikymas priklauso nuo to, ar atitinkamoje sutarties nuostatoje yra principas, ar principo turinys turi būti išvedamas iš galiojančių sutarčių teisės ar tarptautinės paprotinės teisės taisyklių“ bei kad abiem atvejais pripažinimas turi būti vienodas[407]. M. Hmoud atsižvelgdamas į pranešėjo teiginį, kad siūlomo (b) punkto kontekste identifikuoti principai gali „būti taikomi nepriklausomai nuo atitinkamų įprastinės ar paprotinės tarptautinės teisės taisyklių, net ir kai pastarųjų nėra“, kėlė klausimą, „kaip bendrasis teisės principas galėtų būti išvestas iš įprastinės ar paprotinės tarptautinės teisės taisyklės, jei jos nėra“[408].

Corfu sąsiaurio byloje TTT nagrinėdamas Albanijos pareigą informuoti Didžiosios Britanijos karo laivus apie minų lauką Albanijos teritoriniuose vandenyse, negalėjo pasiremti tokia pareiga, numatyta 1907 m. Hagos konvencijoje, kadangi pastaroji taikoma tik karo metu. Vis dėlto, teismas tokį įpareigojimą įžvelgė kylantį iš „tam tikrų plačiai pripažintų principų“ – elementaraus žmogiškumo principo („*elementary considerations of humanity*“), jūrų susisiekimo laisvės principo („*principle of the freedom of maritime communication*“), taip pat kiekvienos valstybės pareiga neleisti, kad jos teritorija būtų sąmoningai naudojama veiksmams, pažeidžiantiems kitų valstybių teises („*every State‘s obligation not to allow knowingly its territory to be used for acts contrary to the*

[405] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 10.
[406] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 14.
[407] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 17.
[408] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544, 2021, p. 8.

right of other States“) – visumoje[409]. Pranešėjas grįsdamas septinto išvados projekto (b) punktą argumentavo, kad šioje byloje teismas, „nustatė tam tikras pareigas, grindžiamas „bendrais, plačiai pripažintais principais“, kuriuos galima laikyti išvestiniais iš galiojančių tarptautinės teisės normų ar tarptautinės paprotinės teisės normų, ir taikė šiuos principus sprendžiant nagrinėjamą bylą“[410]. M. Lehto tikino, kad *Corfu* byla remia septinto išvados projekto (b) punktą, kadangi deramo rūpestingumo („*due diligence*“) principas byloje grindžiamas „<...> bendru, gerai pripažintu principu, kad kiekviena valstybė privalo neleisti sąmoningai naudoti savo teritorijos veiksmas, prieštaraujantiems kitų valstybių teisėms“ ir „[t]ai buvo bendras principo suformulavimas, grindžiantis vėlesnes *deramo rūpestingumo* kodifikacijas <...>“ įvairiuose tik tarptautinės teisės sistemos šakose ir situacijose[411]. P. Galvão Teles abejojo ar tikrai šie principai ne paprotinės tarptautinės teisės taisyklės[412]. D. Tladi manė, kad *Corfu* byloje buvo remtasi paprotinės tarptautinės teisės taisyklėmis. Jis argumentavo, kad „nors minėta citata (pranešime) <...> buvo susijusi su bendraisiais principais, teismas iš tikrųjų taikė bendrąją tarptautinės teisės taisyklę [jog valstybė turi pareigą neleisti, kad jos teritorija būtų sąmoningai naudojama veiklai, pažeidžiančiai kitų valstybių teises] ir ją, kaip tokią, nurodė“[413]. A. Reinisch iš esmės palaikė D. Tladi poziciją. Anot A. Reinisch, *Corfu* byloje teismas iš esmės svarstydamas tris principus nepateikė šių principų šaltinių ir netaikė kažkokios metodologijos, o „<...> tiesiog atsižvelgė į Hagos Konvenciją (VIII) dėl automatinių povandeninių kontaktinių minų išdėstymo, kurioje, galima sakyti, įtvirtintos taisyklės, atspindinčios tuos principus“. Be kita ko, teismo tolimesnė praktika rodo, kad elementaraus žmogiškumo principas laikomas ne kaip „<...> autonominiu teisiniu įpareigojimų šaltiniu, bet kaip būdingu humanitarinės teisės taisyklėms“[414], asocijuojamu su sutarčių taisyklėmis ir aiškiai priskiriamu paprotinėms normoms[415]. Vis dėlto Komisija konstatavo, kad šioje byloje teismo identifikuoti principai gali būti laikomi tarptautinės teisės dalimi (bendraisiais teisės principais, susiformavusiais tarptautinės teisės sistemoje TTT statuto 38 str. kontekste), kadangi „teismas identifikavo tam tiktas pareigas, paremtas

[409] Tarptautinis teisingumo teismas, *Corfu* sąsiaurio byla, 1949 m. balandžio 9 d. sprendimas, p. 22.
[410] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 140.
[411] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 6.
[412] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 15.
[413] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 5.
[414] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 7.
[415] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 8.

„bendrais ir plačiai pripažįstamais principais“, kurios, atrodo, buvo išvestos („deducted“) iš galiojančių tarptautinės teisės ir tarptautinės paprotinės teisės normų“[416].

7 (-o) išvados projekto (c) punktas, apimantis tarptautinės teisės sistemoje susiformavusius tarptautinės teisės principus, būdingus tarptautinės sistemos pagrindiniams bruožams ir fundamentaliesiems reikalavimams, Komisijos narių vertintas atsargiai. Nors kai kurie palaikė šį išvados punktą, kaip turintį „daug potencialo“[417] ar tiesiog įrodomąjį principų kategorijos faktą[418], dalis narių vertino tokio pobūdžio principus kaip pernelyg neapibrėžtus, sietinus su paprotine tarptautine teise, procesinėmis tarptautinės teisės taisyklėmis. Pavyzdžiui, M. Wood nurodė, jog siūlomo išvados projekto (c) punkte naudojami neaiškūs terminai, nukreipia į „visiškai subjektyvius vertinimus“[419]. P. Šturma, sutikdamas su M. Forteau ir D. Taldi, kad tai taisyklių teisminio interpretavimo ir panašių reiškinių rezultatas, tuo pačiu ir neatmetė tokių principų egzistavimo fakto[420]. M. Forteau dėstė, kad principai („*inherent in the basic feautures and fundamental requirements of the international legal system*“) nepasiekia autonominio teisės šaltinio lygio, o tokius principus teismai nustato dviem aspektais: pirma, tokie principai „galėtų būti laikomi esamų sutarčių ar papročių taisyklių išvadomis („corollaries“) ir dėl to turėtų likti susiję su šiomis taisyklėmis“. Pasitelkdamas pavyzdį, M. Forteau teigė, kad „[s]utikimo su jurisdikcija principas <...> neegzistavo savaime; jis kyla iš [t]eismo statuto“[421]. Plėtodamas antrą aspektą ir remdamasis 1966 m. Komisijos komentaru dėl Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 28 str., taip pat 1966 m. Teismo patariamąja nuomone Pasaulio sveikatos organizacijai, plėtojo ir, kaip pavyzdžius imdamas principus *in dubio mitius, lex specialis, efektyvumo* („*principle of effectiveness*“)*, numanomų įgaliojimų* („*principle of implied powers*“), teigė, kad tokie principai patenka į teisminių metodų („judicial techiques“) kategoriją, apimančią tiek aiškinimo metodus ir teisminių prezumpcijų taisykles, ir nėra „<...> teisės šaltiniai *per se*“ <...>“, o tiesiog „<...> logikos ir sveiko proto principai, vertingi tik kaip gairės“[422]. Be to, šiems principams bendrą charakteristiką apibūdino, kad jos „neatskiriama teisinio mąstymo

[416] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 24.
[417] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541, 2021, p. 6 (Lehto).
[418] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 8 (Reinisch).
[419] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 14.
[420] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542, 2021, p. 14.
[421] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 11.
[422] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3538, 2021, p. 12.

dalis ir paprastai buvo nustatytos tarptautinių teismų kaip priemonė, būtina jų teisminių funkcijų vykdymui arba jų įgaliojimu priimti sprendimus dėl proceso organizavimo vykdymo“[423]. P. Galvão Teles manė, kad išvados projekto (c) punktas per daug neapibrėžtas ir gali būti „būdas nustatyti papročių normas tais atvejais, kai bendrieji principai dar nebuvo susiformavę“[424].

Atsižvelgdamas į TTT nagrinėtą *Frontier (Burkina Faso prieš Malį)* bylą Pranešėjas argumentavo, kad anot teismo, *utis possidetis* nagrinėjimo metu buvo laikomas ne paprotine tarptautinės teisės taisykle, o „bendru principu“, kuris buvo logiškai susijęs su nepriklausomybės fenomenu“ ir naudojamas valstybių nepriklausomybių deklaracijose, organizacijų dokumentuose[425]. Nors kai kurių nuomonės su Pranešėjo galų gale sutapo dėl principo priskyrimo antrai kategorijai[426], vis dėlto, dalis Komisijos narių plenarinių susirinkimų metu reiškė įsitikinimus, kad *Frontier* byloje *utis possidetis* teismo buvo vertinamas kaip paprotinės tarptautinės teisės taisyklė[427]. J. Argüello Gómez argumentavo, kad „*[u]ti possidetis juris* buvo romėnų teisės institutas, kurio nuostatos buvo inkorporuotos į daugelį nacionalinių teisės sistemų, įskaitant Lotynų Amerikos kolonijų“, ir tęsdamas pridūrė, jog „[n]epriklausomybės paskelbimo metu šios kolonijos perkėlė tradicines nacionalines teisės taisykles į tarptautinį lygmenį“[428]. Panašu, kaip teigė Rolf Einar Fife (Norvegija), didžioji dalis komisijos narių pritartų, jog *uti possidetis* principas „nebuvo būdingas tarptautinei teisei ta prasme, kad jis būtų taikomas visose situacijose, pavyzdžiui, jūros lygio kilimo atveju[429]. Po diskusijų Komisija, vis dėlto, *uti possidetis* principą pripažino laikytiną kaip tautų pripažintą, išskirtinai tarptautinei teisei būdingą (susiklosčius tinkamoms aplinkybėms) bendrąjį teisės principą. Komisija, atsižvelgdama į *Frontier* bylą, Afrikos dekolonizacijos metu vykusius procesus, teigė, kad pastarasis principas „laikomas logiškai susijusiu su nepriklausomybės įgavimo fenomenu“ ir buvo valstybių

---

[423] *Ibid*.
[424] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539, 2021, p. 17 *(„shortcut to for identifying customary norms where general principles had not yet emerged“).*
[425] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/741, 2020, para. 151.
[426] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN4/SR.3542, 2021, p. 8, p. 17 (Reinisch).
[427] JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/3492, 2019, p. 4 (Arguello Gomez); JT Tarptautinės teisės komisijos 71 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491, 2019, p. 19 (Reinisch); JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR. 3538, 2021, p. 5 (Tladi); JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589, 2022, p. 18 (Hmoud).
[428] JT Tarptautinės teisės komisijos 72 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543, 2021, p. 13.
[429] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3644, 2023, p. 5 (Fife).

pripažintas bei patvirtintas įvairiais būdais (iškilmingomis deklaracijomis, tarptautiniais dokumentais ir rezoliucijomis)[430].

Rengėjų komitetas trečio (apimančios bendrųjų teisės principų kategorijas) ir septinto (apimančios tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų identifikaciją) išvados projekto nesvarstė, kol jie nebuvo įvertinti Šeštojo komiteto delegacijų. Komisijos 73 (-os) sesijos metu Rengėjų komitetas Pranešėjo antrajame pranešime siūlytus ir Komisijos pateiktus pastaruosius išvadų projektus redagavo.

2022 m., Komisijos 73 (-os) sesijos metu trečiojo išvados projekto „Bendrųjų teisės principų kategorijos“ turinį Rengėjų komitetas išdėstė taip:

„Bendrieji teisės principai paima šiuos:

a) kurie išvesti iš nacionalinių teisės sistemų;
b) kurie gali būti suformuoti tarptautinės teisės sistemoje“[431].

Išvados (b) punktas performuluotas pridedant „gali būti“ („might be“) pradžioje, taip siekiant išlaikyti nuoseklumą, atsižvelgiant į septintos kategorijos pirmąją dalį (pirma buvo svarstomas septintas išvados projektas). Išvados projekto priėmime vienas komisijos narys (kaip Rengėjų komiteto narys P. Šturma) neprisidėjo prie konsensuso[432].

Šis išvados projektas po pirmojo svarstymo 2023 m. (74 sesija) ir konsolidavimo 2025 m. (76 sesija) liko nepakeistas[433].

2022 m. septinto išvados projekto „Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų identifikacija“ turinį Rengėjų komitetas išdėstė taip:

1. Norint nustatyti, bendrojo teisės principo, kuris gali būti suformuotas tarptautinės teisės sistemoje, egzistavimą ir turinį, būtina nustatyti, kad tautų bendruomenė pripažino šį principą kaip neatskiriamą tarptautinės teisės dalį.

[430] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 24.
[431] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-a) sesija, Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.971, 2022, p. 1.
[432] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3605, 2022, p. 5.
[433] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-a) sesija, Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.1018, 2025, p. 1.

2. Pirma dalis be išankstinio nusistatymo klausimui dėl galimo kitų bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, egzistavimo[434].

Pirmojoje dalyje Rengėjų komitetas apibrėžė bendrųjų teisės principų, kurie galėjo susiformuoti tarptautinės teisės sistemoje, egzistavimo nustatymą. Į tekstą įtrauktas „gali būti suformuotas“ („may be formed“) buvo pasirinktas siekiant kodifikavimui suteikti lankstumo atsižvelgiant į Komisijos nesutarimą dėl tokios bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimo. „Neatsiejamą tarptautinės teisės sistemos dalį“ („instrinct to the international legal system“) Rengėjų komitetas pasirinko pabrėžiant šių principų unikalumą, specifiškumą tarptautinės teisės sistemai[435]. Antroji išvados projekto dalis buvo iš esmės skirta „be išankstinio“ („without prejudice“) sąlygai, suponuojančiai galimybę tokiam principui egzistuoti, tačiau tuo pačiu nedarant prielaidos, kad tokia kategorija tikrai gali egzistuoti. „Kitų“ („other“) nulemtas skirtingų pozicijų, iš vienos pusės neigiančių pirmoje dalyje apibrėžiamų bendrųjų teisės principų, iš kitos pusės – siekiant išsaugoti sąryšį tarp išvados projekto punktų. Priimant išvados projektą vienas Komiteto narys (P. Šturma) neprisidėjo prie konsensuso[436].

Septinto išvados projekto turinys Rengėjų komiteto pakeistas 2025 m., 76 (-os) sesijos metu. Rengėjų komitetas pašalino antrą išvados projekto punktą nurodant, kad pastarasis turėtų būti apžvelgiamas išvados projekto komentaruose. Rengėjų komitetas taip pat atkreipė dėmesį, kad į šios išvados komentarus reikia įtraukti detalią šių principų identifikacijos, atskyrimo nuo kitų tarptautinės teisės šaltinių metodologiją[437].

74 (-os) Komisijos sesijos metu priimti (ir 76 (-os) sesijos metu dar nepakeisti) septinto išvados projekto komentarai atskleidžia preliminarią, Komisijos apipavidalintą bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, charakteristiką. Visų pirma, principas turi būti pripažintas tautų bendruomenės kaip būdingas tarptautinės teisės sistemai[438]. Antra, principų egzistavimas grindžiamas teismine praktika, tarptautinės teisės sistemos gebėjimu pačiai generuoti jai būdingus bendruosius teisės principus, atspindinčius ir reguliuojančius esmines ir išskirtines (sistemos) savybes. Be to, TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. kodifikacija ir *travaux preparatoires* neatmeta

[434] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-a) sesija, Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.971, 2022, p. 2.
[435] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3605, 2022, p. 5.
[436] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3605, 2022, p. 5.
[437] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3721, 2025, p. 4.
[438] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/77/10, 2022, p. 322.

tokių principų egzistavimo[439]. Trečia, identifikacijos metodologija paremta pirmosios kategorijos identifikacijos metodologija: indukciniu būdu analizuojamos egzistuojančios taisyklės įvairiuose tarptautinės teisės instrumentuose; dedukciniu būdu parodoma, jog tokie principai būdingi tarptautinės teisės sistemai[440]. Komisijos siūlomos metodologijos kontekste taksonomiškai pateikė ir praktinius pavyzdžius, kuriuos galima laikyti bendraisiais teisės principais, susiformavusiais tarptautinės teisės sistemoje: sutikimo su jurisdikciją principą[441]; *uti possedis* (*Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali)*)[442]; elementaraus žmogiškumo principą, jūrų susisiekimo laisvės, taip pat kiekvienos valstybės pareigos neleisti, kad jos teritorija būtų sąmoningai naudojama veiksmams, pažeidžiantiems kitų valstybių teises principą (*Corfu* sąsiaurio byla)[443]; bendrąjį pagarbos žmogaus orumui principą (*Furindžija* byla)[444]. Pastebėtina, kad 76 (-os) sesijos Komisijos pranešime atkreipiamas dėmesys į su metodologija susijusius aspektus, vangumą ir detalumo trūkumą, taip pat į tokios kategorijos egzistavimo kvestionavimą, *inter alia*, ir į atskyrimo nuo tarptautinės paprotinės teisės išgryninimą[445].

Atsižvelgiant į Komisijos narių diskusijas, Rengėjų komiteto argumentus, taip pat ir siūlomus trečios bei septintos išvados projektus, tiesiogiai susijusius su tarptautinės teisės sistemoje susiformavusiais bendrųjų teisės principais, akivaizdu, kad Komisija neatmeta tokios bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimo fakto. Panašu, kad Komisija lanksčiu, bet tuo pačiu ir atsargiu požiūriu pritardama antrosios kategorijos egzistavimo faktui TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. interpretuoja jau pakankamai brandžios ir kompleksiškos tarptautinės teisės sistemos šviesoje, o pastarosios interpretacijos aspiracija vedina tarptautinės teisės, kaip savarankiškos teisės sistemos, unikalumo ir iš jo išplaukiančio gebėjimo formuoti bendruosius teisės principus savarankiškai.

[439] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/77/10, 2022, p. 322.
[440] JT Tarptautinės teisės komisijos 73 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/77/10, 2022, p. 322.
[441] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 23.
[442] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 23.
[443] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 24.
[444] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 24.
[445] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/80/10, 2025, para. 201, 234 – 239.

3. VALSTYBIŲ POŽIŪRIO Į JUNGTINIŲ TAUTŲ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJOS SIŪLOMĄ BENDRŲJŲ TEISĖS PRINCIPŲ SAMPRATĄ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Ankstesniame skyriuje ir jo sudedamuosiuose elementuose trumpai apžvelgus Komisijos darbą „Bendrųjų teisės principų“ tema 2 – 7 išvadų projektų kontekste galime apšviesti kertinius pastarųjų principų sampratos ir ją atspindinčios charakteristikos elementus. Vis dėlto, būtina nepamiršti, kad Komisijos darbas šiame kontekste Generalinės Asamblėjos, t. y. valstybių – tarptautinės teisės subjektų –, atžvilgiu yra progresinės teisinės plėtros siūlymai. Pastarieji siūlymai (žr. priedą Nr. 2) pagal Komisijos statuto 16 ir 21 straipsnius turi būti derinami su Generaline Asamblėja ir, proceso kulminacijoje, jos patvirtinti[446]. Dėl šios priežasties būtina palyginti Komisijos ir valstybių nuomones, ypač jų diferenciaciją atitinkamų bendrųjų teisės principų charakteristikos elementų atžvilgiu. 2021 m. 72 (-os) sesijos metu komentarus ir pastebėjimus pateikė Australija, Baltarusija, Nyderlandų Karalystė ir Rusijos Federacija (Australija ir Rusijos Federacija pateikė tik praktinius pavyzdžius, susijusius su bendrųjų teisės principų taikymu nacionaliniuose teismuose). 2023 m., 74 (-os) sesijos metu Komisija remdamasi savo statuto 16 ir 21 straipsniais pateikė valstybių vyriausybėms siūlomas projekto išvadas. 2025 m. 76 (-os) sesijos metu su komentarais ir pastebėjimais prididėjo dar kelios valstybės: Brazilija, Čekija, Izraelis, Šiaurės šalys (Danija, Suomija, Islandija, Norvegija, Švedija), Lenkija, Singapūras, Jungtinė Didžios Britanijos Karalystė kartu su Šiaurės Airija (toliau vadinama JK), Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau vadinama JAV). Valstybių tarpusavio nuomonių skirtumai ir panašumai, taip pat dominuojantys šių nuomonių leitmotyvai ir Komisijos siūlymai, be kita ko, atsižvelgiant į Šeštajame komitete vyravusius naratyvus, toliau bus palyginami „civilizuotų tautų“ termino ir bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, egzistavimo bei metodologijos aspektais.

[446] 1947 m. JT Tarptautinės teisės komisijos statutas (https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute.pdf (tikrinta 2026-04-19)).

3.1. „Civilizuotų tautų“ ir alternatyvios terminologijos problematika

Antro išvados projekto formuluotėje siūlomas „civilizuotoms tautoms“ alternatyvus pripažinimo subjektas – tautų bendruomenė – tapo tikru diskusijų objektu ne tik Komisijos, bet ir valstybių tarpe. Komisija, siekdama išlaikyti terminologijos nuoseklumą, pasitelkė Generalinės Asamblėjos rezoliucija patvirtinto 1976 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto, pripažinto *173* valstybių dalyvių, 15 straipsnio 2 dalyje suformuotą terminą. Pastarasis, Komisijos įsitikinimu, sudarys prielaidą, kad prie bendrųjų teisės principų formavimo gali prisidėti ir kiti tarptautinės teisės dariniai, pavyzdžiui, tarptautinės organizacijos[447], bet tuo pačiu neiškreips TTT statuto 38 str. reglamentuojamų bendrųjų teisės principų apimties[448]. Iš valstybių, pasisakiusių dėl „Pripažinimo“ išvados projekte naudojamos terminologijos, komentarų galima įžvelgti bendrą mintį, kad sprendimas atsisakyti „civilizuotų tautų“ termino atitinka *lex lata*. Vis dėlto, siūloma alternatyva sulaukė valstybių kritikos, pasireiškiančios pripažinimą išreiškiančių subjektų aspektu, alternatyvaus siūlomo termino netinkamumu. Baltarusija teigė, kad pirmos trys projekto išvados yra priimtinos. Vis dėlto, netrukus pateikė siūlymą naudoti „tarptautinės bendruomenės“ terminą (kaip ir Pakto versijoje lietuvių kalba), motyvuodama tokį siūlymą kaip praktikos tęstinumo išlaikymą[449]. JAV išreiškė įsitikinimą, kad pripažinimą turi išreikšti valstybės („Recognized by States“). JAV, panašu, neįtikinta Komisijos argumentų ir išvados projekte pateiktų komentarų, teigė, jog, „[g]eresnis požiūris būtų, kad būtent valstybių praktika tarptautinėse organizacijose turi reikšmės tarptautinės teisės formavime, o ne pačių tarptautinių organizacijų praktika“[450]. Brazilija taip pat nebuvo įtikinta Komisijos siūlomo termino tinkamumu. Brazilijos įsitikinimu „tautų bendruomenės“ terminas nėra tinkamas, nes neatmes tarptautinių organizacijų, kaip subjekto, galinčio prisidėti prie bendrųjų teisės principų, išvestų iš nacionalinių teisės sistemų, formavimo, todėl siūlė „valstybių bendruomenės“ („community of States“) terminą[451]. Panašią nuomonę išreiškė ir Šiaurės šalys, siūlydamos „tarptautinės valstybių

[447] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 14.
[448] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 14.
[449] „The permanent mission of the Republic of Belarus to the United Nations“, Nr. 02-24/1137, 2019, p. 5 (https://legal.un.org/ilc/sessions/72/pdfs/english/gpl_belarus.pdf).
[450] „Submission from the United States to the International Law Commission on the Draft Conclusions on General Principles of Law and Commentaries Adoped on First Reading“, p. 2 https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_us.pdf
[451] „General princpiles of law: „Written Comments and Observations of the Federative Republic of Brazil“, 2024, (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_brazil.pdf (tikrinta 2026-04-19))

bendruomenės“ („international community of States“) terminą, siekiant išlaikyti „standartinę terminologiją“[452]. „Standartinę“ terminologiją siūlė ir Lenkija, tačiau, anot jos, pastaroji atsispindi Vienos Konvencijoje dėl sutarčių teisės, TTT jurisprudencijoje, Komisijos darbuose ir pasireiškia kaip „visa tarptautinė valstybių bendruomenė“ („international community of States as a whole“) arba „visa tarptautinė bendruomenė“ („international community as whole“). Nors Komisijos teigimu tokia Vienos Konvencijoje dėl sutarčių teisės naudojama terminologija susijusi su bendrosios tarptautinės teisės imperatyviosiomis normomis (*jus cogens*)[453], Lenkijos teigimu tokia terminologija, priešingai nei Komisijos siūloma, padės išvengti interpretavimo problemų[454]. Kitą vertus, JK palaikė Komisijos siūlomą terminą, kaip „neimplikuojančio jokių 38 straipsnio turinio pakeitimų“[455]. Singapūras komentaruose vartojo Komisijos siūlomą „tautų bendruomenės“ terminą be prieštaravimo pastarajam užuomazgų[456].

Šeštajame komitete, kaip pažymi Pranešėjas, buvo išreikšta „daug“ pritarimo antram išvados projektui, apimančiam pripažinimo subjekto apipavidalinimą[457]. Tačiau Šeštajame komitete valstybių delegacijų diskusijos atskleidžia ir probleminius aspektus, kurie nesulaukė bendro sutarimo, pavyzdžiui, šiuo atveju – „tautų bendruomenės“ terminologija. Dalis Šeštojo komiteto delegacijų išreiškė palaikymą Komisijos siūlomam „tautų bendruomenės“ terminui[458]. Taip pat dalis siūlymą kvestionavo arba neigė tarptautinių organizacijų vaidmenį bendrųjų teisės principų pripažinimo procese prioretizuojant valstybių rolę, be kita ko, ir siūlant pripažinimo subjektus atspindinčias alternatyvas, tokias kaip: „valstybes“ („recognized by States“), „valstybių praktika“ („recognized in

[452] General principles of law: „Comments and observations submitted by hte Nordic countries (Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden“, 2024, para. 9 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_nordic.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[453] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 14.
[454] „Comments of the Republic of Poland to the topic ‘General Principles of Law‘“ https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_poland.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[455] „Comments and observations of the United Kingdom og Great Britain and Northen Ireland on the draft conclusions on general pricniples of law adopted by the International Law Comission on First Reading“, New York, 2024, para. 10. (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_uk.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[456] „Written Comments and Observations of the Republic of Singapore on General Principles of Law Submitted in Response to Paragraph 38 of Report of the International Law Commision (A/78/10)“, 2024, para. 5 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_singapore.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[457] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/785, 2025, para. 36.
[458] *Ibid*, para. 37, para. 38.

State practice“) „valstybių bendruomenė“ („community of States“), „tarptautinė valstybių bendruomenė“ („international community of States“)[459].

Iš komentarus ir pastebėjimus išreiškusių valstybių, atkreipusių dėmesį ir į Komisijos siūlomą „tautų bendruomenės“ terminą, išsireiškimų viseto galima daryti prielaidą, kad atskirąsias nuomones išreiškusios valstybės iš esmės laikosi trijų skirtingų pozicijų. Dalies valstybių nuomone bendrųjų teisės principų formavime gali dalyvauti iš esmės tik valstybės, priešingai, nei Komisijos siūlymu, kuriuo sudaroma prielaida efektyviai figūruoti ir tarptautinės organizacijoms. Kita dalis valstybių įsitikinusios, kad Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, priešingai nei Komisijos nuomonė, nesąlygoja tinkamo terminologijos naudojimo. Vis dėlto, dalis valstybių taip pat ir palaikė ar bent neprieštaravo Komisijos siūlomam „tautų bendruomenės“ terminui. Tačiau, nors bendras sutarimas alternatyvios terminologijos klausimu vis dar nesusiformavo, Komisijos ir valstybių nuomonės konstatuoja „civilizuotų tautų“ termino anachronistinį vaidmenį šiuolaikinės tarptautinės teisės sistemoje.

3.2 Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistencinė problematika

Sekantis žymus diskusijas iššaukiantis objektas – tarptautinės teisės sistemoje susiformavę bendrieji teisės principai. Kaip galima pastebėti ir antrajame skyriuje, ši antroji bendrųjų teisės principų kategorija nesulaukė vieningo palaikymo ir Komisijos tarpe tiek egzistenciniu (motyvuojant nepakankama praktika ir prieštaravimu pozityviajai teisei), tiek metodologiniu aspektu (komplikuotu atskyrimu nuo tarptautinės paprotinės teisės ir pavojingos interpretacijos, darančios prielaidą „apeiti“ paprotinių normų nustatymą, sudarymu). Kaip žinia, Komisijos siūlomos išvados, suponuojančios tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistavimą, priimtos ne vienbalsiai. Komisijos argumentai, grindžiantys, bet ne konstatuojantys[460] antrosios bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimą, pasireiškia keliais aspektais: yra susiformavusi pakankama

[459] *Ibid*, para. 39.
[460] 74 (-os) sesijos metu JT Tarptautinės teisės komisija formulavo susijusias išvadas ir bei jų komentarus atsižvelgdama į dichotomiško pobūdžio debatus ir darydamos prielaidą, kad bendrieji teisės principai „gali“ („may be“) susiformuoti tarptautinės teisės sistemoje (žr. Komisijos ataskaitą Nr. A/78/10, p. 16).

valstybių bei teisminė praktika; pati tarptautinės teisės sistema, pasižyminti specifiškumu, gali savarankiškai generuoti bendruosius teisės principus nepriklausomai nuo kitų (nacionalinių) teisės sistemų; TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. straipsnio formuluotė ir kodifikacijos istorija „nelimituoja“ interpretacijos *strictu sensu* tik ties bendraisiais tesės principais, išvestais iš nacionalinių teisės sistemų[461].

Vis dėlto, trečias išvados projektas, reglamentuojantis, kad bendrieji teisės principai gali susiformuoti tarptautinės teisės sistemoje, taip pat septintas išvados projektas, apimantis šių principų identifikacijos metodologiją, šiuose išvadų projektuose pateikti komentarai, panašu, įtikino ne visas atskirąsias nuomones išreiškusias valstybes[462]. Kai kurios valstybės skatino Komisiją pašalinti antrąją kategoriją aplamai iš svarstymų (ar susilaikyti nuo svarstymų) oponuojant Komisijos teiginius, grindžiančius galimą antrosios bendrųjų tiesės principų kategorijos egzistavimo faktą (praktika, sistemos specifiškumu ir savarankiškumu bei galima kodifikacijos interpretacija), o taip pat ir akcentuojant pačios Komisijos narių nuomonių kolizijas šiais atžvilgiais bei faktu, kad siūlomų išvadų projektai priimti ne konsensuso būdu.

Brazilija, Čekija, JAV ir Lenkija tiesiogiai atmetė Komisijos siūlymą formalizuoti tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų egzistavimą[463]. Brazilija laikė Komisijos veiksmus antros kategorijos formalaus realizavimo atžvilgiu progresyvia temos plėtra[464]. Argumentuodama savo poziciją Brazilija pažymėjo skeptiškus ūkus Jungtinių Tautų arenoje antrosios bendrųjų teisė principų kategorijos atžvilgiu bei pareiškė, kad nėra nei pakankamai susiformavusios praktikos, nei *opinio juris*, grindžiančio bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje, egzistavimo faktą[465]. Čekija taip pat, kaip ir Brazilija, akcentavo Jungtinių Tautų bendro sutarimo nebuvimą ir nepakankamą praktiką[466]. Čekijos nuomone Komisijos siūlomi tarptautinėje teisėje susiformavę bendrieji teisės principai paprasčiausiai yra tarptautinėje paprotinėje teisėje ar

[461] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 22, p. 23.
[462] Rusija 2021 m. pateikė bendrųjų teisės principų taikymo tik jos vidaus teisėje pavyzdžius; Šiaurės šalys (Danija, Suomija, Islandija, Norvegija ir Švedija) komentarus ir pastebėjimus pateikė vienu raštu.
[463] „General princpiles of law; „Written Comments and Observations of the Federative Republic of Brazil“, 2024, para. 19, 21. (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_brazil.pdf (tikrinta 2026-04-19))
[464] *Ibid*, p. 3.
[465] *Ibid*.
[466] „Comments of the Czech Republic on the International Law Comission‘s Conclusions on General Principles of Law, Adoped on First Reading“, 2024, p. 1 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_czech.pdf (tikrinta 2026-04-19))

sutartyse įtvirtintos ypač bendro pobūdžio taisyklės, „galinčios atspindėti tarptautinės teisės sistemos pagrindinius elementus ir savybes“[467], o ne principai, patenkantys į TTT statuto 38 str. 1 d. (c) taikymo sritį. Tuo tarpu bendruosius teisės principus Čekija laikė progresinės teisės plėtra, lemiančią tokių bruožų, kaip neteisinį programos, politikos ar *de lege ferenda* gairių pobūdį[468]. Verta pastebėti, kad Čekijos komentaruose galima įžvelgti minčių, labai panašių ir į kai kurių Komisijos narių nuomones, jog nacionalinės teisės sistemas ir tarptautinės teisės sistemą bendrųjų teisės principų atžvilgiu sieja dinaminis procesas, t.y. nacionalinės teisės sistemos ir tarptautinės teisės sistema dalinasi principais tarpusavyje[469]. Iš Izraelio kritikos Komisijos siūlomai trečiam išvados projektui (išskiriančiam skirtingas bendrųjų teisės principų kategorijas), galima susidaryti įspūdį, jog šalis tiesiogiai nepripažinto antrosios siūlomos bendrųjų teisės principų kategorijos. Tačiau komentarai ir pastebėjimai septinto išvados projekto (ir trečio pabaigoje) atžvilgiu nėra tokie kategoriški. Izraelis, kritiškai vertino antros bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimą motyvuojant: nepakankama praktika tarptautinėje teisėje[470]; įsitikinimu, kad NTTT statuto 38 str. *travaux preparatoires* bendruosius teisės principus numatė tik kaip išvedamus iš nacionalinių teisės sistemų; atskyrimo nuo tarptautinės paprotinės teisės normų komplikuotumo atžvilgiu; taip pat ir konsensuso nebuvimu pačios Komisijos tarpe[471]. JAV teigimu trečio išvados projekto (b) punktas, išskiriantis bendruosius teisės principus, susiformavusius tarptautinės teisės sistemoje, bei septintas išvados projektas, apimantis šių principų metodologinius aspektus, turėtų būti pašalintas[472]. Viena to priežasčių – nėra pakankamai šią kategoriją patvirtinančios praktikos[473]. JK taip pat buvo nusiteikusi skeptiškai antros kategorijos atžvilgiu[474] tikėdama, kad nėra pakankamai pastarąją grindžiančios praktikos[475] ir

[467] *Ibid*, p. 1 – 2.
[468] *Ibid*, p. 2.
[469] *Ibid*, p. 2 („<...> daugelis bendrųjų teisės principų, būdingų nacionalinėms teisės sistemoms, dabar yra neatskiriama ir tarptautinės teisės dalis: taip yra dėl to, kad jie yra neatskiriama kiekvienos teisinės sistemos – tieks nacionalinės, tiek tarptautinės – dalis“).
[470] „Comments and Observations of the State of Israel on the Draft Conclusions on General Principles of law adoped by the International Law Commssion on First Reading“, p. 1 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_israel.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[471] *Ibid*, p. 2.
[472] „Submission from the United States to the International Law Commission on the Draft Conclusions on General Principles of Law and Commentaries Adoped on First Reading“, p. 3, p. 6 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_us.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[473] *Ibid*, p. 2.
[474] „Comments and observations of the United Kingdom og Great Britain and Northen Ireland on the draft Conclusions on General Principles of Law Adopted by the International Law Comission on First Reading“, 2024, para. 11, 20 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_uk.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[475] *Ibid*, para. 22.

atsižvelgdama į faktą, kad dėl šios kategorijos egzistavimo nesutaria tiek pati Komisija, tiek valstybės[476]. Komisijos darbe įžvelgusi progresyvinę TTT statuto 38 str. plėtrą JK pageidavo, kad Komisijos aiškiai išskirtų kur baigiasi pozityvioji teisė (*lex lata*) ir prasideda pastarosios plėtra bei skatino Komisiją atsargiai atsižvelgti į valstybių („*principal law makers*“) požiūrį vykdant tokią progresinę plėtrą[477]. Lenkija buvo įsitikinusi, kad neverta „diskutuoti ar atitinkama materialinė taisyklė gali būti laikoma kaip turinti bendro principo natūrą“ ir, panašu, manė, jog Komisija su antra kategorija nukrypo nuo principų „konstrukcijos ir mechanikos“[478]. Singapūras pripažindamas, kad antra kategorija kontraversiška[479], neatmetė jos egzistavimo, bet ir „vertin[o] balansą“ išlaikytą atsižvelgiant į nuomonių skirtumus dėl egzistavimo su formuluotėje pasitelktu „gali būti“ („may be“) junginiu[480]. Be to, aplamai vertindamas bendruosius teisės principus, Singapūras pastebėjo, kad šie principai gali būti „pirminės teisės ir pareigos, antrinės ir procedūrinės taisyklės“[481]. Nyderlandai „ypač palankiai vertin[o] tai, kad išlaikoma“ antroji bendrųjų teisės principų kategorija[482]. Nyderlandai, būdami visiškai priešingos pozicijos, nei aukščiau aptartos valstybės, trečio išvados projekto atžvilgiu pateikė siūlymą, performuluot išvadą taip, kad pastaroji nedemonstruotų Komisijos nuomonių skirtumų (performuluoti į: „formed within the international legal order“)[483]. Šiaurės šalys taip pat pripažino antrą kategoriją, tačiau atkreipė dėmesį, kad reikia išvengti formalios hierarchijos tarp šių bendrųjų teisės principų kategorijų[484]. Šiaurės šalys, panašiai, kaip ir Nyderlandai, taip pat siūlė abiejų kategorijų formulavimą trečiame išvados projekte suvienodinti (iš (a) pašalint „that are“, iš (b) pašalint „that may be“)[485], siekiant „išlaikyti neutralumą ir išsklaidyti nereikalingus

---

[476] *Ibid*, para. 12, 21.
[477] *Ibid*, para. 5, para. 6.
[478] „Comments of the Republic of Poland to the topic ‘General principles of law‘, 2024, p. 2 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_poland.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[479] „Written Comments and Observations of the Republic of Singapore on General Principles of Law Submitted in Response to Paragraph 38 of Report of the International Law Commision (A/78/10)“, 2024, para. 5, para. 2 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_singapore.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[480] „Written Comments and Observations of the Republic of Singapore on General Principles of Law Submitted in Response to Paragraph 38 of Report of the International Law Commision (A/78/10)“, para. 5, para. 3 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_singapore.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[481] *Ibid*, para. 5 para. 4.
[482] Nyderlandų Karalystė, 2024, p. 1 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_netherlands.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[483] *Ibid*.
[484] General Principles of law; „Comments and Observations Submitted by the Nordic Countries (Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden“, 2024, para. 12 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_nordic.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[485] *Ibid*, para. 13.

laikinumus“[486]. Baltarusijai (2019 m.) dviejų bendrųjų teisės principų kategorijų iškyrimas pasirodė priimtinas, nors šiuos principų analogijomis teigė laikanti *jus cogens*[487].

Trečio išvados projekto (b) punkte Komisijos siūloma tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų kategorija taip pat nesulaukė vieningo palaikymo Šeštajame komitete. Nors dalis delegacijų ir palaikė šios bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimą, *inter alia*, pateikdamos pavyzdžius, demonstruojančius tokios kategorijos egzistavimą[488] ir tokį egzistavimą suponuojančio tarptautinės teisės sistemos gebėjimo savarankiškai generuoti šiuos principus[489], kita dalis reiškė „susirūpinimą ir dvejones“ šiuo atžvilgiu[490]. Čia skeptiškas požiūris, panašiai kaip ir valstybių atskirosiose nuomonėse, pasireiškė TTT statuto 38 straipsnio kodifikacijos intencijomis[491], nepakankama praktika[492], susiliejimu su kitomis tarptautinės teisės normomis[493], konsensuso dėl tokios bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimo nebuvimu[494].

Atsižvelgus į Komisijos diskusijas, valstybių atskirąsias nuomones, Šeštojo komiteto diskusijų naratyvus antrosios bendrųjų teisės principų kategorijos atžvilgiu, galima pastebėti TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. pozityviosios ir prigimtinės teisės koncepcijų kolizijos šiuolaikinės tarptautinės teisės arenoje užuomazgas, pasireiškiančias Komisijos siūlomos TTT statuto 38 str. 1 d. (c) turinio progresinės plėtros kontekste. Nors dalis valstybių pritaria Komisijos pamatiniam antros bendrųjų tiesės principų kategorijos egzistavimą grindžiančiam argumentui, kad specifinė ir unikali tarptautinės teisės sistema turi gebėti savarankiškai generuoti bendruosius teisės principus taip išvengiant ir priklausomybės nuo nacionalinių teisės sistemų, kita dalis tai kvestionuoja. Pagrindiniai diskusijų dalykai pasireiškia santykio su kitais tarptautinės teisės šaltiniais, istorinės kodifikacijos intencijos, susiformavusios praktikos (ne)pakankamumo aspektu.

---

[486] *Ibid*, para. 14.
[487] „The Permanent Mission of the Republic of Belarus to the United Nations“, 2019, Nr. 02-24/1137, p 5 p. 4-5(https://legal.un.org/ilc/sessions/72/pdfs/english/gpl_belarus.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[488] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/785, 2025, para. 72.
[489] *Ibid*, para. 71.
[490] *Ibid*, para. 69.
[491] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/785, 2025, para. 74.
[492] *Ibid*, para. 70, para. 73.
[493] *Ibid*, para. 76 – 78.
[494] *Ibid*, para. 75.

3.3. Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų identifikacijos metodologijos aspektai

Antrosios bendrųjų teisės principų identifikacijos metodologija Komisijos buvo siūloma kaip panaši į pirmosios principų kategorijos. Tačiau antrosios kategorijos atveju reikia „ <...> išanalizuoti tarptautinės teisės sistemoje galiojančias taisykles, siekiant nustatyti jose atsispindinčius arba jas grindžiančius principus, turinčius autonominį statusą“, o šioje analizėje pripažinimo kriterijus įrodomas įvairiais galimais būdais (tarptautiniais instrumentais, tarptautinių organizacijų rezoliucijomis, konferencijomis, valstybių pareiškimais ir kt.) [495]. Be to, identifikacijos metodologijos dedukciniame etape būtina įrodyti, kad identifikuotas principas būdingas („instinct“) tik tarptautinės teisės sistemai atsižvelgiant į jos specifiškumą ir pagrindines funkcijas[496]. Komisija grįsdama bendrųjų teisės principų antrąja kategoriją pateikė tokią kategoriją atspindinčių pavyzdžių, kaip sutikimo su jurisdikcija principą, *uti possedis*, elementaraus žmogiškumo principą, kiekvienos valstybės pareigą neleisti, kad jos teritorija būtų sąmoningai naudojama veiksmams, pažeidžiantiems kitų valstybių teises, jūrų susisiekimo laisvės principą[497]. Pažymėtina, kad toliau atskirosiomis nuomonėmis valstybių vertintas septintas išvados projektas (apimantis tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų metodologiją) nėra vėliausia projekto išvados versija, o 2023 metų (su be išankstinio nusistatymo („without pejudice“) išlyga, žr. 2.3.2 sk.).

Valstybių pateiktos atskirosios nuomonės, susijusios su antrosios bendrųjų teisės principų kategorijos metodologija, pasireiškia keliais vieningais aspektais: preciziškumo ir skaidrumo metodologijoje reikalavimu (ypač dėl atskyrimo nuo kitų tarptautinės teisės šaltinių) bei septinto išvados projekto antros dalies kvestionavimu (2023 m. išvados projektas). Čekija neigdama antros kategorijos egzistavimą pabrėžė ir šios kategorijos atskiriamumo nuo tarptautinės paprotinės teisės normų problematiką tvirtindama, kad Komisijos pateikti šios bendrųjų teisės principų kategorijos pavyzdžiai tėra tarptautinės paprotinės normos (pasireiškiančios tarpvalstybinėje praktikoje, sutartyse

[495] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 23.
[496] *Ibid*.
[497] JT Tarptautinės teisės komisijos 74 (-os) sesijos ataskaita Nr. A/78/10, 2023, p. 23.

ir formuojančios bendrus valstybių elgesio modelius)[498]. JK nuomone, jei Komisija neatsisakys antros kategorijos, bent metodologiją reiktų suformuoti taip, „kad nebūtų aiškinama per daug plačiai“[499]. Be to JK reikalavo aiškumo dėl *būdingumo* („instrinct“) bruožo[500] ir kritikavo Komisijos pateiktą nesikišimo („non-intervention“) principo, kaip antrosios kategorijos bendrojo teisės principo, pavyzdį, teigdama, kad tai paprotinė norma[501]. Izraelis septinto išvados projekto kontekste taip pat skatino Komisiją tiksliau apibrėžti identifikacijos metodologiją (terminologiją („instrinct“) ir pačią šios kategorijos koncepciją bei interpretaciją)[502]. Lenkija taip pat pageidavo metodologijos aiškumo, akcentuodama pripažinimo, identifikacijos kristalizavimo svarbą ir *būdingumo* („instinct“) bruožo vangų apibrėžtumą[503]. Be to, Lenkijos įsitikinimu septinto išvados projekto 2 (-a) dalis, apimanti be „išankstinio nusistatymo“ išlygą, turėtų būt pašalinta[504]. Brazilija šios išvados projekto dalies atžvilgiu buvo švelnesnė teigdama, kad pastaroji gali būti suformuluota tinkamiau[505]. JAV tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių teisės principų atžvilgiu negailėjo kritikos. JAV teigimu antra bendrųjų teisės principų kategorija, be kita ko, gali lemti bet kokių principų pasitelkimą taip užgožiant kitus tarptautinės teisės šaltinius, paminant valstybių sutikimo būti įpareigotomis principą ir sukuriant „*custom lite*“ – tarptautinės paprotines teisės normas lengvesne identifikavimo metodika[506]. Jei Komisija nesutiks pašalinti antrosios kategorijos iš išvadų, JAV primygtiniai siūlė „be išankstinio nusistatymo“ („without prejudice“) išlygą bei komentaruose pabrėžti, kad šios kategorijos potencialas apsiriboja „progresyvios plėtros siūlymu“[507]. Kvestionuodama „hipotetinės“ bendrųjų teisės principų

[498] „Comments of the Czech Republic on the International Law Comission‘s Conclusions on General Principles of Law, Adoped on First Reading“, 2024, p. 1 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_czech.pdf (tikrinta 2026-04-19))
[499] „Comments and observations of the United Kingdom og Great Britain and Northen Ireland on the Draft Conclusions on General Principles of Law Adopted by the International Law Commission on First Reading“, 2024, para. 13(https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_uk.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[500] *Ibid*, para. 22.
[501] *Ibid*, para. 23.
[502] „Comments and Observations of the State of Israel on the Draft Conclusions on General Principles of Law Adoped by the International Law Commssion on First Reading“, 2024, p. 3 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_israel.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[503] „Comments of the Republic of Poland to the Topic ‘General Principles of Law‘, p. 1, p. 2 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_poland.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[504] *Ibid*, p. 2.
[505] „General princpiles of law; „Written Comments and Observations of the Federative Republic of Brazil“, 2024, para. 20 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_brazil.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[506] „Submission from the United States to the International Law Commission on the Draft Conclusions on General Principles of Law and Commentaries Adoped on First Reading“, 2024, p. 3 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_us.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[507] *Ibid*, p. 3.

antrosios kategorijos *būdingumo* („instinct“) požymį taip pat kritikavo Komisiją, kad pastaroji argumentuose iš esmės rėmėsi ne kiek valstybių role tarptautinėje teisėje, bet teismų ir tribunolų požiūriu[508]. Kitą vertus, Singapūras atkreipė dėmesį, kad kai kurie Komisijos pateikti principai (pavyzdžiui: suvereniteto lygybės, sutikimo su jurisdikcija, *uti possedis*) remia antros kategorijos egzistavimą[509]. Singapūro teigimu, suvereniteto lygybės principas taip pat gali būt pridėtas prie Komisijos pateikiamų pavyzdžių, nes „yra pagrindinis tarptautinės teisės principas, kuris įtvirtina vienodą valstybių teisinį statusą ir kuriuo grindžiama tarptautinė teisinė tvarka“[510]. Be to, Singapūras, nors ir neprieštaraudamas metodologijos įtraukimui į septintą išvados projektą, pabrėždamas dvejopai vertinamą antrąją kategoriją grindžiančią praktiką, akcentavo, jog reikia aiškiai ir išsamiai paaiškinti metodologiją, tam, kad nebūtų galimybės apeiti paprotinės tiesės normų identifikavimo kriterijų[511]. Nyderlandai, priešingai nei didžioji dalis aukščiau aptartų valstybių, teigė pritarsianti išsamesnės antrosios bendrųjų teisės principų kategorijos taksonomijos sukūrimui, išskaitant ir septinto išvados projekto antroje dalyje numatytus bendruosius teisės principus, kurie nėra neatskiriami nuo tarptautinės teisės sistemos[512]. Kitą vertus, Šiaurės šalys teigė, kad pastarojo išvados projekto pirma ir antra dalys prieštarauja viena kitai *būdingumo* („instinct“) tarptautinės teisės sistemai kriterijaus kontekste[513], kurį laikė „<...> aukšta riba, kuri yra tinkama, svarbi ir atitinka[nti] galiojančius įstatymus bei praktiką <...>[514].

Septinto išvados projekto kontekste Šeštojo komiteto delegacijos taip pat išreiškė metodologijos aiškumo poreikį. Nors kai kurios delegacijos ir palaikė siūlomą metodologiją indikuojant metodologijos panašumus, kaip ir pirmosios bendrųjų teisės principų kategorijos atveju[515] bei akcentuojant tinkamai nustatytus antros kategorijos kriterijus[516], taip pat buvo reikalauta

[508] *Ibid*, p. 5.
[509] „Written Comments and Observations of the Republic of Singapore on General Principles of Law Submitted in Response to Paragraph 38 of Report of the International Law Commision (A/78/10)“, para. 3, p. 6 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_singapore.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[510] *Ibid*, para. 6.
[511] *Ibid*, para. 4.
[512] Nyderlandų Karalystė, p. 1 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_netherlands.pdf(tikrinta 2026-04-19)).
[513] General Principles of Law; „Comments and Observations Submitted by the Nordic Countries (Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden)“, 2024, para. 18 (https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_nordic.pdf (tikrinta 2026-04-19)).
[514] *Ibid*, para. 19.
[515] JT Tarptautinės teisės komisijos 76 (-a) sesija, Marcelo Vázquez-Bermúdez antrasis pranešimas Nr. A/CN.4/785, 2025, para. 122 – 124.
[516] *Ibid*, para. 129.

terminologijos[517], be to, ir pačios metodologijos aiškumo bei griežtumo iš esmės siekiant nesudaryti prielaidų piktnaudžiaujant apeiti sudėtingesnius kitų teisės normų, kaip tarptautinio papročio, nustatymo kriterijus[518].

Apžvelgus Komisijos išreikštus siūlymus ir juos grindžiančius argumentus, taip pat į valstybių išskirtinio dėmesio sulaukusius aspektus, kaip šiuo atveju – „civilizuotų tautų“ ir tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų – kontekste, galima išskirti esminius Komisijos ir valstybių požiūrių kolizijos leitmotyvus. „Civilizuotų tautų“ kontekste valstybės pritarė Komisijai, kad terminas neatitinka šiuolaikinės tarptautinės teisės ir jį reiktų pakeisti, tačiau nėra bendro sutarimo, kokia alternatyva atspindėtų TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. formuluotę, jos neiškreiptų, bet tuo pačiu ir išlaikytų nuoseklią, universalią terminologijos vartoseną tarptautinės teisės sistemoje. Bendrųjų teisės principų, susiformavusių tarptautinės teisės sistemoje atžvilgiu, galima įžvelgti tiek Komisijos, tiek valstybių susiskaldymą į palaikančių ir neigiančių tokių principų egzistavimo faktą pozicijas. Valstybių, panašiai kaip ir Komisijos, TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. progresyvinio interpretavimo percepcijos šiuo atžvilgiu vyravo istorinio kodifikavimo (*travaux preparatoires*), susiformavusios praktikos, kristalizuotos metodologijos ir santykio su kitais tarptautinės teisės šaltiniais kontekstuose.

[517] *Ibid*, para. 121, para. 127, para. 128.
[518] *Ibid*, para. 125, para. 126, para. 130, para. 131.

IŠVADOS

Identifikavus Komisijos darbo „Bendrųjų teisės principų“ reikšmę, išanalizavus 2019 – 2025 m. Komisijos 2 – 7 išvadų projektais siūlomą TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. sampratos aiškinimą, taip pat palyginus šio siūlymo inovatyviausius aspektus su valstybių atsiliepimais, galima daryti šias išvadas:

1. 2019 – 2025 m. Komisijos darbas „Bendrųjų teisės principų“ tema atskleidžia kodifikacinio ir progresyvinio pobūdžio TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. aiškinimą. Daugiau nei šimtmetį manipuliuotas nenuoseklios aiškinimo praktikos bendrųjų teisės principų institutas imtas Komisijos kristalizuoti išvadų, nukreipiančių (bet ne nurodančių) per TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. aiškinimą, formatu. Pastarasis aiškinimas 2 – 7 išvadų projektuose, *inter alia*, apšviečia ir bendrųjų teisės principų sampratą. Komisijos formuojama bendrųjų teisės principų percepcija bendrąja prasme gali būti apibrėžiama kaip „plačiai ir reprezentatyviai pasaulyje, įvairių nacionalinių teisės sistemų teisės šaltiniuose arba įvairiuose tarptautinės teisės instrumentuose, tautų bendruomenės pripažįstamos taisyklės ar jų pagrindinės mintys, kurios gali būti transponuojamos į tarptautinės teisės sistemą, tokia apimtimi, kokia neprieštarauja tarptautinės teisės sistemos koncepcijai arba yra pripažįstamos kaip būdingos tarptautinės teisės sistemai. Komisijos TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. aiškinimas pagal ištakas išskiria dvi bendrųjų teisės principų institutą konsoliduojančias kategorijas – pirmąja įvardinant bendruosius teisės principus, išvestus iš nacionalinių teisės sistemų, o antrąja įvardinant bendruosius teisės principus, susiformavusius tarptautinės teisės sistemoje. Be to, tokių principų identifikavimo procese įgyvendinant pripažinimo kriterijų, Komisijos siūlymu, efektyviai gali prisidėti ir tarptautinės organizacijos.

2. Antrasis uždavinys, atsižvelgiant į šio darbo struktūrą, leidžia daryti specifines išvadas a) bendrųjų teisės principų kategorijų, b) „civilizuotų tautų“, c) terminologijos aspektais.

2.1 Bendrųjų teisės principų kategorijos, išskirtos pagal šių principų ištakas, pasižymi skirtingais požymiais. Komisijoje daug diskusijų sulaukusi, bet vieningai priimta ir siūloma bendrųjų teisės principų, išvestų iš nacionalinių teisės sistemų, metodologija konstatuoja, kad šios kategorijos (I) principai ar jų pagrindiniai vardikliai, visų pirma, (II) remiantis suverenios lygybės principu, turi būti tautų bendruomenės (III) pripažįstami plačiai ir reprezentatyviai, įvairių pasaulio regionų (IV) nacionalinėse teisės sistemose. Antra, principų kategorijos (V) šaltiniai – tai įvairi nacionalinėse teisės

sistemose egzistuojanti ir bendrųjų teisės principų identifikacijai reikšminga medžiaga, (VI) aptinkama įvairiose šių teisės sistemų šakose. Trečia, nustačius pirmos kategorijos bendrojo teisės principo egzistavimo faktą, taip pat būtina nustatyti ar šis principas (arba kokia jo apimtis) yra suderinama su tarptautinės teisės sistema. Kitaip tariant, nustatytas egzistuojantis principas (VII) gali būti transponuojamas į tarptautinės teisės sistemą tokia apimtimi, kokia neprieštarauja tarptautinės teisės santvarkai ir (VIII) atitinkamu atveju gali egzistuoti tarptautinės teisės rėmuose. Tuo tarpu tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų metodologija (Komisijoje lėmusi daugybę diskusijų ir priimta ne konsensuso būdu), nors ir panaši, išskirtais aspektais skiriasi. Šios – antrosios kategorijos – bendrieji teisės (I) principai ar jų atitinkami vardikliai, visų prima, (II) turi būti tautų bendruomenės plačiai ir reprezentatyviai, įvairiuose pasaulio regionuose pripažinti (III) tarptautinės teisės instrumentuose kaip (IV) atspindintys ar grindžiantys jose įtvirtintas taisykles (V) bei demonstruojantys autonominį statusą. Antra, toks (VI) pripažinimas privalo demonstruoti faktą, jog nustatytas principas tautų bendruomenės yra pripažįstamas būdingu tarptautinės teisės sistemai, atsižvelgiant į šios sistemos unikalumą ir specifinius poreikius. Trečia, šios bendrųjų teisės principų kategorijos (VII) šaltinai – tarptautinių teismų, neteisminių ginčų sprendimų institucijų praktika, sutartys, iš tarptautinių organizacijų veiklos išplaukiantys teisės aktai (pavyzdžiui, Generalinės Asamblėjos rezoliucijos) ir kiti tarptautinės teisės instrumentai, atspindintys valstybių valią ir tarpusavio santykius.

2.2 „Civilizuotų tautų“ terminas TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. Komisijos bendrai pripažintas kaip prieštaraujantis valstybių suverenios lygybės principui, anachronistinis ir nebetinkamas šiuolaikinės tarptautinės teisės sistemai. Komisijos teigimu „tautų bendruomenės“ terminas, nors daug diskusijų sulaukusi, bet bendrai priimta alternatyva, išlaikys terminologijos vartojimo nuoseklumą, neiškreips minėto straipsnio formuluotės bei aiškiai atspindės pripažinimo subjektus – valstybes ir, tam tikrais atvejais, tarptautines organizacijas.

2.3 Nustatant, ar „bendrųjų tiesės principų“ terminologija vartojama kaip nuoroda į TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p., Komisija siūlo, visų pirma, įvertinti tokio vartojimo kontekstą. Komisijos narių diskusijos atskleidžia šio įvertinimo kriterijus: ar yra tiesioginė ar netiesioginė nuoroda į TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p.; ar dalyką reguliuoja kitos teisės normos; ar ginčų sprendimų institucijos veiklą reguliuojantis teisės aktas apima teisės normą, įtraukiančią bendruosius teisės principus. Komisijos darbas „Bendrųjų teisės principų“ tema atskleidė, jog nuoseklaus terminologijos vartojimo

praktikoje nėra, nors to poreikis – neabejotinas. Todėl siūlytina principus TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. kontekste vadinti vadovaujantis pačia straipsnio formuluote – bendraisiais teisės principais. Atvejais, kuriais indikuojama specifinė kategorija, tikslinga įvardinti bendrųjų teisės principų ištakas arba skaitvardinę kategoriją pagal Komisijos siūlomą trečią išvados projektą (žr. priedą Nr. 2).

3. Komisijos siūlymų ir valstybių nuomonių 2 – 7 išvadų projektų kontekste analizė atskleidė valstybių dominuojantį požiūrį ir jo santykį su Komisijos siūlymais „civilizuotų tautų“, bendrųjų teisės principų kategorijų aspektais. Tiek Komisija, tiek valstybės iš esmės pripažįsta, kad „civilizuotų tautų“ terminas TTT statuto 38 str. 1 d. (c) p. formuluotėje tapo nesuderinamas su šiuolaikine tarptautine teise. Tačiau tiek Komisijos narių diskusijos, tiek valstybių išsireiškimai, atskleidžiantys „tautų bendruomenės“ alternatyvos kvestionavimą, rodo, kad nėra neginčijamo sutarimo ar bendrųjų teisės principų pripažinimo subjektais gali būti tarptautinės organizacijos, o jei gali, tai kokia apimtimi. Iš nacionalinių teisės sistemų išvestų bendrųjų teisės principų kategorijos egzistavimo neginčija nei Komisija, nei valstybės, tačiau pastarųjų diskusijos atskleidžia metodologijos kristalizavimo poreikį. Tuo tarpu tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų tesės principų kategorijos egzistavimas, tuo pačiu ir metodologija, sulaukė kvestionavimo tiek Komisijos narių, tiek valstybių terpėje (susiformavusios praktikos, taisyklių interpretavimo, istorinės kodifikacijos intencijos ir kitais aspektais). Viena pamatinė pozicija kaip tarptautinės teisės brandos ir evoliucijos faktą remia antrosios bendrųjų tesės principų kategorijos egzistavimą motyvuojant tuo, kad tarptautinės teisės sistema, *inter alia*, būdama specifinė bei unikali, turi gebėti savarankiškai generuoti bendruosius teisės principus ir nebūti absoliučiai priklausoma nuo nacionalinių teisės sistemų. Antrosios bendrųjų teisės principų kategoriją egzistavimą polemizuojanti pozicija rodo, kad tokios kategorijos formalizavimas kelia pavojų tarptautinės teisės sistemai potencialiai sukurdamas palengvintą tarptautinių paprotinių normų nustatymo metodologiją.

LITERATŪRA

Tarptautinės teisės dokumentai:

1. 1976 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (lietuvių kalba) https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.261D576EDC40 (tikrinta 2026-03-19).
2. 1976 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (anglų kalba) https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute.pdf (tikrinta 2026-03-19).
3. 1947 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos statutas https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute.pdf (tikrinta 2026-03-19).
4. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija ir Tarptautinio teisingumo teismo statutas https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf (tikrinta 2026-03-19).
5. 1920 m. Nuolatinio Tarptautinio teisingumo teismo statutas https://jusmundi.com/en/document/pdf/treaty/en-statute-of-the-permanent-court-of-international-justice-pcij-statute-monday-13th-december-1920 (tikrinta 2026-03-29).
6. 1949 m. Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 95-1, https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/033/46/pdf/nr003346.pdf (tikrinta 2026-03-29).

Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos dokumentai:

2017 m. šešiasdešimt devintoji Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos sesija

7. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos ataskaitos Nr. A/72/10 priedas (ilgalaikės darbo programos rekomendacija Darbo grupei) https://legal.un.org/ilc/reports/2017/english/annex.pdf (tikrinta 2026-03-29).

2019 m. septyniasdešimt pirmoji Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos sesija

8. Pirmasis Specialiojo pranešėjo Marcelo Vázquez-Bermúdez pranešimas Nr. A/CN.4/732 https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n19/100/93/pdf/n1910093.pdf (tikrinta 2026-03-18).
9. Liepos 23 – 30 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3489 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3489.pdf (tikrinta 2026-03-18);

10. Liepos 23 – 30 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3490 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3490.pdf (tikrinta 2026-03-18);
11. Liepos 23 – 30 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3491 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3491.pdf (tikrinta 2026-03-18);
12. Liepos 23 – 30 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3492 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3492.pdf (tikrinta 2026-03-18);
13. Liepos 23 – 30 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3493 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3493.pdf (tikrinta 2026-03-18);
14. Liepos 23 – 30 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3494 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3493.pdf (tikrinta 2026-03-18).
15. Rugpjūčio 9 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3507 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3507.pdf (tikrinta 2026-03-18).
16. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos ataskaita Nr. A/74/10, IX sk. https://legal.un.org/ilc/reports/2019/english/chp9.pdf (tikrinta 2026-03-18).

2021 m. septyniasdešimt antroji Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos sesija

17. Antrasis Specialiojo pranešėjo Marcelo Vázquez-Bermúdez pranešimas Nr. A/CN.4/741 https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n20/093/44/pdf/n2009344.pdf (tikrinta 2026-03-19).
18. Jungtinių Tautų Sekretoriato memorandumas Nr. A/CN.4/742

https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n20/076/24/pdf/n2007624.pdf (tikrinta 2026-03-19).

19. Liepos 12 – 21 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3536 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3536.pdf (tikrinta 2026-03-19);
20. Liepos 12 – 21 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3539 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3539.pdf (tikrinta 2026-03-19);
21. Liepos 12 – 21 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3541 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3541.pdf (tikrinta 2026-03-29);
22. Liepos 12 – 21 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3542 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3542.pdf (tikrinta 2026-03-29);
23. Liepos 12 – 21 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3543 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3543.pdf (tikrinta 2026-03-29);
24. Liepos 12 – 21 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3544 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3544.pdf (tikrinta 2026-03-29);
25. Liepos 12 – 21 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3545 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3545.pdf (tikrinta 2026-03-29);
26. Liepos 12 – 21 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3546

https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3546.pdf (tikrinta 2026-03-29).
27. Rugpjūčio 3 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3557 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3557.pdf (tikrinta 2026- 03-29).
28. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos ataskaita Nr. A/76/10, VIII sk. https://legal.un.org/ilc/reports/2021/english/chp8.pdf (tikrinta 2026-03-19).
29. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.955 https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/g21/201/00/pdf/g2120100.pdf (tikrinta 2026-03-29).
30. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos Rengėjų komiteto ataskaitos Nr. A/CN.4/L955 priedas https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/g21/202/22/pdf/g2120222.pdf (tikrinta 2026-03-29).

2022 m. septyniasdešimt trečioji Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos sesija

31. Trečiasis Specialiojo pranešėjo Marcelo Vázquez-Bermúdez pranešimas Nr. A/CN.4/753 https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/321/79/pdf/n2232179.pdf (tikrinta 2026-03-29).
32. Birželio 1 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinio susirinkimo protokolas Nr. A/CN.4/SR.3585 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3585.pdf (tikrinta 2026-03-29).
33. Liepos 4 – 12 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3587 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3587.pdf (tikrinta 2026-03-29);
34. Liepos 4 – 12 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3588 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3588.pdf (tikrinta 2026-03-29);
35. Liepos 4 – 12 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3589

https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3589.pdf (tikrinta 2026-03-29);

36. Liepos 4 – 12 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3590 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3590.pdf (tikrinta 2026-03-29);
37. Liepos 4 – 12 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3591 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3591.pdf (tikrinta 2026-03-29).
38. Liepos 29 – Rugpjūčio 29 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3605 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3605.pdf (tikrinta 2026-03-29).
39. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.971 https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/g22/411/33/pdf/g2241133.pdf (tikrinta 2026-03-29).
40. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos ataskaita Nr. A/77/10, VIII sk. https://legal.un.org/ilc/reports/2022/english/chp8.pdf (tikrinta 2026-03-29).

2023 m. septyniasdešimt ketvirtoji Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos sesija

41. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L98 https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/g23/100/48/pdf/g2310048.pdf (tikrinta 2026-03-29).
42. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos ataskaita Nr. A/78/10, IV sk. https://legal.un.org/ilc/reports/2023/english/chp4.pdf (tikrinta 2026-03-29).

2025 m. septyniasdešimt šeštoji Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos sesija

43. Ketvirtasis Specialiojo pranešėjo Marcelo Vázquez-Bermúdez pranešimas Nr. A/CN.4/785 https://legal.un.org/docs/?symbol=A/CN.4/785 (tikrinta 2026-03-29).
44. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos Rengėjų komiteto ataskaita Nr. A/CN.4/L.1018 https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/g25/079/72/pdf/g2507972.pdf (tikrinta 2026-03-29).
45. Gegužės 5 – 12 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. Nr. A/CN.4/SR.3708

https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3708.pdf (tikrinta 2026-03-29);

46. Gegužės 5 – 12 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3709 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3709.pdf (tikrinta 2026-03-29);
47. Gegužės 5 – 12 d. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos plenarinių susirinkimų protokolas Nr. A/CN.4/SR.3712 https://legal.un.org/ilc/documentation/english/summary_records/a_cn4_sr3712.pdf (tikrinta 2026-03-29);
48. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos ataskaita Nr. A/80/10, VI sk. https://legal.un.org/ilc/reports/2025/english/chp6.pdf (tikrinta 2026-03-29).

Valstybių komentarai ir pastebėjimai:

49. „The Permanent Mission of the Republic of Belarus to the United Nations“, Nr. 02-24/1137, New York, 2019, https://legal.un.org/ilc/sessions/72/pdfs/english/gpl_belarus.pdf (tikrinta 2026-03-29).
50. „Written Comments and Observations of the Federative Republic of Brazil“, New York, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_brazil.pdf (tikrinta 2026-03-29).
51. „Comments and observations submitted by hte Nordic countries (Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden““, New York, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_nordic.pdf (tikrinta 2026-03-29).
52. „Comments of the Republic of Poland to the topic ‘General prinicpiles of law‘, New York, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_poland.pdf (tikrinta 2026-03-29).
53. „Comments of the Czech Republic on the International Law Comission‘s conclusions on general principles of law, adoped on first reading“, New York, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_czech.pdf (tikrinta 2026-03-29).
54. „Comments and Observations of the State of Israel on the Draft Conclusions on General Principles of Law Adoped by the International Law Commssion on First Reading“, New York, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_israel.pdf (tikrinta 2026-03-29).

55. „Written Comments and Observations of the Republic of Singapore on General Principles of Law Submitted in Response to Paragraph 38 of Report of the International Law Commision (A/78/10)“, New York, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_singapore.pdf (tikrinta 2026-03-29).
56. „Comments and observations of the United Kingdom og Great Britain and Northen Ireland on the Draft Conclusions on General Principles of Law Adopted by the International Law Comission on First Reading“, New York, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_uk.pdf (tikrinta 2026-03-29).
57. „Submission from the United States to the International Law Commission on the draft conclusions on general principles of law and commentaries adoped on first reading“, New York, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_us.pdf (tikrinta 2026-03-29)
58. Nyderlandų Karalystės komentarai ir pastebėjimai, 2024, https://legal.un.org/ilc/sessions/76/pdfs/english/gpl_netherlands.pdf (tikrinta 2026-03-29).

Teismų praktika:

59. Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Anto *Furundžija*, 1998 m. sprendimas, https://www.icty.org/x/cases/furundzija/tjug/en/fur-tj981210e.pdf (tikrinta 2026-03-29).
60. Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Dusko Tadic, 1999 m. sprendimas, https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf (tikrinta 2026-03-29).
61. Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, kaltintojas prieš Radislav Krstic, 2004 m. sprendimas, https://www.icty.org/x/cases/krstic/acjug/en/ (tikrinta 2026-03-29).
62. Tarptautinis teisingumo teismas, *Corfu* sąsiaurio byla, 1949 m. balandžio sprendimas, https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf (tikrinta 2026-03-29).
63. Tarptautinis karinis (Niurnbergo) tribunolas, 1946 m. spalio 1 d. sprendimas, https://www.legal-tools.org/doc/45f18e/pdf/ (tikrinta 2026-03-29).
64. Tarptautinis teisingumo teismas, konsultacinė išvada dėl išlygų konvencijai dėl kelio užkirtimo genocido nusikalimui ir baudimo už jį, 1951 m. gegužės 28d.

Specialioji literatūra:

65. Dionisio Anzilloti. „Cours de droit international“, G. Gidel trans, Sirey 1929.
66. Xuan Shao. „What We Talk about When We Talk about General Principles of Law“, Chinese Journal of International Law, Volume 20, Issue 2, 2021.
67. Manley Ottmer Hudson. „The Permanent Court of International Justice 1920–1942“ a treatise, Macmillan, 1943.
68. Samantha Besson, „General principles of international law – whose principles?“ Geneva, Schulthess, 2011.
69. Paolo Palchetti, C. Brölmann and Y. Radi (eds). Research Handbook on the „Theory and Practice of International Lawmaking“, Edward Elgar Publishers, Cheltenham, 2016, pp. 160-176, doi: 10.4337/9781781953228.
70. Eric Bjorge. „General Principles of Law Formed Within the International Legal System“, ICLQ, vol. 72, October 2023, pp. 845–867, doi: 10.1017/S0020589323000362.
71. *Proces-verbaux* Rengėjų komiteto posėdžių protokolai, Birželio 16 d. – Liepos 24 d., 1920.
72. M. Cherif Bassiouni „A Functional Approach to "General Principles of International Law"“, 11 MICH. J. INT'L L.768, 1990.
73. Charles C. Jalloh, „Introduction: The Role and Contributions of the International Law Commision to the Development of International Law, a Symposium Celebrating the 70th of the ILC“, University of Miami Law School, 2019.
74. Michael Wood, „Statute of the International Law Commision“, United Nations Adiovisual Library of International Law, 2009.
75. Sompong Sucharitkul „The Role of the International Law Commision in the Decade of International Law“, Golden Gate University School of Law, 1990.
76. Keri Van Douwen, „‘What‘s a Giudeline Anyway“‘, or Rather: the Functions of „Form“ in the Work of the International Law Commision“, Melbourne Journal of Law, 2025.

ANOTACIJA

Šiuo magistro baigiamuoju darbu, kurio tyrimas orientuotas į Komisijos ataskaitas ir siūlomus „Bendrųjų teisės principų“ tema 2 – 7 išvadų projektus bei šių siūlymų santykį su valstybių (dominuojančiu) požiūriu, siekiama atskleisti šiuolaikinę bendrųjų teisės principų sampratą TTT statuto 38 str. kontekste. Įgyvendinant šį tikslą lygiagrečiai identifikuojama šio Komisijos darbo reikšmė, išgryninami Komisijos išskirtų bendrųjų teisės principų kategorijų požymiai, identifikuojama pripažinimo subjektų problematika, terminologijos nuoseklumo problematika, valstybių dominuojantis požiūris ir jo santykis su specifiniais minėtų Komisijos siūlomų išvadų projektų aspektais.

Raktiniai žodžiai: Tarptautinės teisės komisija, bendrieji teisės principai, ataskaitos, išvadų projektai.

ABSTARCT

This master‘s thesis, whose research focuses on the Commission‘s reports and proposed 2 – 7 draft conclusions on ‘‘General Principles of Law“, and the relationship between these proposals and the (dominant) perspective of the States, aims to reveal the contemporary of general principles of law in the context of Article 38 of the statute of the ICJ. In pursuing this objective, the significance of this Commission‘s work is simultaneously identified, the characteristics of the categories of general principles of law distinguished by the Commission are clarified, the issue of the subjects of recognition is identified, issues of terminological consistency, the prevailing view of the States, and its relationship to specific aspects of the draft conclusions proposed by the Commission.

Keywords: International Law Commission, General principles of law, reports, draft conclusions.

SANTRAUKA

Bendrųjų teisės principų, kaip tarptautinio teisės šaltinio, tyrimas Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos ataskaitų dėl 2025 metų 2 – 7 išvadų projektų kontekste svarbus ne tik bendro pastarųjų principų instituto percepcijos sudarymui. Šio tyrimo, apimančio vienus kontraversiškiausių, inovatyviausių ir kertinių Komisijos darbo aspektų, tikslas yra atskleisti šiuolaikinę bendrųjų teisės principų sampratą Teismo statuto 38 str. kontekste. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, tyrimas atliktas iš esmės dviejų pagrindinių šaltinių – Komisijos, kaip kodifikuojančios tarptautinius papročius ir identifikuojančios progresyvinę tarptautinės teisės plėtrą institucijos, darbu formuojant 2 – 7 išvadų projektus; valstybių, kaip pagrindinių tarptautinės teisės subjektų, nuomone dėl šių siūlomų išvadų projektų – kontekste šiuos šaltinius nagrinėjant ir palyginant.

Sėkmingo tikslo įgyvendinimui užsibrėžti trys uždaviniai, atsispindintys tyrimo struktūroje. Pirmojoje dėstomoje dalyje lakoniškai apžvelgta Komisija kaip tarptautinė organizacija bei įgyvendinama užduotis identifikuoti Komisijos darbo „Bendrųjų teisės principų“ tema reikšmę. Antrojoje dėstomoje dalyje, kuri suskirstyta į poskyrius ir skyrelius, Komisijos ataskaitų ir siūlomų (2025 m.) 2 – 7 išvadų projektų analize atskleidžiama Komisijos identifikuota Teismo statuto 38 str. 1 d. (c) p samprata. Trečiojoje dėstomoje dalyje, kuri suskirstyta į poskyrius, įgyvendinama trečioji užduotis – atliekama minėtų Komisijos siūlymų ir valstybių atskirųjų nuomonių lyginamoji analizė. Priedas Nr. 1, pateikiantis lakonišką Komisijos darbo „Bendrųjų teisės principų“ tema retrospektyvią eigą iki 2025 m., tikimasi padės skaitytojui, be kita ko, lengviau suprasti ir Komisijos darbo metodiką. Priede Nr. 2 skaitytojui pateikiami Komisijos siūlomi 1 – 2 išvadų projektai.

Šiuo magistro baigiamuoju darbu identifikuojama Komisijos darbo „Bendrųjų teisės principų“ tema reikšmė, atsižvelgiant į šį darbą suformuota bendrųjų teisės principų samprata. Be to, išskiriami Komisijos išskirtų bendrųjų teisės principų kategorijų požymiai, nustatoma pripažinimo subjektų problematika, identifikuojama terminologijos problematika, atskleidžiamas valstybių požiūris, jo santykis su atitinkamais Komisijos siūlomų 2 – 7 išvadų projektų aspektais.

SUMMARY

The study of general principles of law as a source of international law, in the context of the United Nations International Law Commission's reports on 2025 draft conclusions 2 – 7, is important not only for forming a general understanding of the institute of these principles. The main aim of this study, which covers some of the most controversial, innovative, and fundamental aspects of Commission's work, is to enlighten today's concept of general principles of law in the context of Article 38 of Court's statute. To achieve this object, the study was conducted primarily in the context of two main sources examination and comparison, namely Commission's – as a body which performs as institution of codification of international customs and identification of the progressive development of international law – work on 2 – 7 draft conclusions; the views of States, as the primary subjects of international law, on these proposed draft conclusions.

To successfully achieve this goal, three objectives have been set, which are reflected in the structure of the study. The first section provides a concise overview of the Commission as an international organisation and addresses the task of the identifying the significance of the Commission's work on the topic of ,,General Principles of Law'' for international law. In the second section, which is divided into subsections and paragraphs, an analysis of the Commission's reports and proposed draft conclusions 2 – 7 (2025) reveals the Commission's interpretation of Article 38 (1) (c) of the statute of ICJ. In the third section of the text, which is divided into subsections, the task – a comparative analysis of the aforementioned Commission proposals and the separate opinions of the states. Appendix No, 1, which provides concise retrospective overview of the Commission's work on "General principles of Law" up to 2025, is expected to help the reader, among other things, better understand the Commission's work methodology. Appendix No. 2 presents the Commission's proposed draft conclusions 1 – 2 to the reader.

The master's thesis identifies the significance of the Commission's work on the topic of ,,General Principles of Law" and, based on this work, develops conceptual framework for general principles of law. Furthermore, the characteristics of the categories of general principles of law identified by the Commission are highlighted, the issue of the subjects of recognition is addressed, terminological issues are identified, and the perspective of the states is revealed, along with its relationship to the relevant aspects of the Commission's proposed draft conclusions 2 – 7.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos

darbo „Bendrųjų tiesės principų“ tema retrospektyva iki 2025 m.

69 (-a) Komisijos sesija (2017 m.)
Komisija įtraukė „Bendrųjų teisės principų“ temą į ilgalaikę programą.
70 (-a) Komisijos sesija (2018 m.)
Komisija (plenarinis susirinkimas 3433) įtraukė „Bendrųjų teisės principų“ temą į programą ir paskyrė Marcelo Vázquez-Bermúdez specialiuoju pranešėju.
71 (-a) Komisijos sesija (2019 m.)
Pirmasis pranešimas → Komisijos plenarinių sesijų metu Rengėjų komitetui pateiktas 1 – 3 išvadų projektų siūlymas (3494) → pateiktas prašymas Sekretoriatui parengti memorandumą praktinio bendrųjų teisės principų naudojimo kontekste (3507). Lygiagrečiai vyko diskusijos Šeštajame komitete (A/CN.4/734). Komisija pateikė sesijos ataskaitą (A/74/10, IX skyrius).
72 (-a) Komisijos sesija (2021 m.)
Antrasis pranešimas → pristatytas Sekretoriato memorandumas → Komisijos plenarinių sesijų metu pateiktas 4 – 9 išvadų projektų siūlymas Rengėjų komitetui (3546) → Komisija svarstė (3557) Rengėjų komiteto ataskaitą (A/CN.4/L.955 ir priedas) ir preliminariai priėmė 1, 2, ir 4 išvadų projektus su komentarais (3557, 3561, 3563). Lygiagrečiai vyko diskusijos Šeštajame komitete (A/CN.4/746), valstybės pateikė (praktinę) informaciją temos atžvilgiu. Komisija pateikė sesijos ataskaitą (A/76/10, VIII skyrius).
73 (-a) Komisijos sesija (2022 m.)
Trečiasis pranešimas → Komisijos plenarinių sesijų metu preliminariai priėmė 5 išvados projektą (3585) → pateikė Rengėjų komitetui 10 – 14 išvadų projektų siūlymus, svarstė (3605) Rengėjų komiteto ataskaitą 1 – 11 išvadų projektų atžvilgiu (A/CN.4/L.971) → Rengėjų komitetas preliminariai priėmė 3, 6 – 11 išvadų projektus (3605) → Komisija preliminariai priėmė 6, 8 – 11 išvadų projektus (3605) → ir komentarus 3, 5 ir 7 išvadų projektams (3605 – 3612). Lygiagrečiai vyko diskusijos Šeštajame komitete (A/CN.4/755). Komisija pateikė sesijos ataskaitą (A/77/10, VIII skyrius).
74 (-a) Komisijos sesija (2023 m.)
Komisija svarstė Rengėjų komiteto ataskaitą (A/CN.4/L.982) → pirmuoju svarstymu preliminariai priimti 1 – 11 išvadų projektai su komentarais → per Sekretoriatą pateikta užklausa valstybėms pateikti komentarus ir pastebėjimus. Lygiagrečiai vyko diskusijos Šeštajame komitete (A/CN.4/763). Komisija pateikė sesijos ataskaitą (A/78/10, IV skyrius).
76 (-a) Komisijos sesija (2025 m.)
Ketvirtasis pranešimas → pristatyti valstybių komentarai ir pastabos (A/CN.4/779 ir priedas) → Komisija plenarinių sesijų metu pateikė 1 – 12 išvadų projektų siūlymus Rengėjų komitetui (3712) → svarstė (3721) Rengėjų komiteto pateiktą → antruoju svarstymu preliminariai priimtų 1 – 12 išvadų projektų, ataskaitą (A.CN.4/L.1018). Lygiagrečiai vyko diskusijos Šeštajame komitete (A/CN.4/788). Komisija pateikė sesijos ataskaitą (A/80/10, IV skyrius).

Priedas Nr. 2

1 – 7 draft conclusions (2025)

Draft conclusion 1

Scope

The present draft conclusions concern general principles of law as a source of international law.

Draft conclusion 2

Recognition

For general principle of law to exist, it must be recognized by the community of nations.

Draft conclusion 3

Categories of general principles of law

General principles of law comprise those:

(a) that are derived from national legal systems;
(b) that may be formed within the international legal system.

Draft conclusion 4

Identification of general principles of law derived from national legal systems

To determine the existence and content of general principle of law derived from national legal systems, it is necessary to ascertain:

(a) the existence of principle common to the various legal systems of the world;
(b) its transposition to the international legal system.

Draft conclusion 5

Determination of a the existence of a principle common to various legal systems of the world

1. To determine the existence of principle common to various legal systems of the world, a comparative analysis of national legal systems required.
2. The comparative analysis must be wide and representative, including the different regions of the world.

3. The comparative analysis includes an assessment of national laws and decisions of national courts, and other relevant materials.

Draft conclusion 6

Transposition to the international legal system

A principle common to the various legal systems of the world may be transposed to the international legal system insofar as it is compatible with that system.

Draft conclusion 7

Identification of general principles of law formed within the international legal system

To determine the existence and content of general principle of law that may be formed within the international legal system, it is necessary to ascertain that the community of nations has recognised the principle as intrinsic to the international legal system.

1 – 7 išvadų projektai (2025 m.)

1 išvados projektas

Apimtis

Šis išvadų projektas susijęs su bendraisiais teisės principais kaip tarptautinės teisės šaltiniu.

2 išvados projektas

Pripažinimas

Kad bendrasis teisės principas egzistuotų, jis turi būti pripažintas tautų bendruomenės.

3 išvados projektas

Bendrųjų teisės principų kategorijos

Bendrieji teisės principai apima šiuos:

(a) kurie išvesti iš nacionalinių tesiės sistemų;

(b) kurie gali būti suformuoti tarptautinės teisės sistemoje.

4 išvados projektas

Iš nacionalinių tesiės sistemų išvestų bendrųjų teisės principų identifikacija

Nustatant iš nacionalinių teisės sistemų išvestų bendrųjų teisės principų egzistavimą ir turinį, būtina nustatyti:

(a) įvairioms pasaulio teisės sistemoms bendro principo egzistavimą;

(b) jo transponavimą į tarptautinės teisės sistemą.

5 išvados projektas

Įvairioms pasaulio teisės sistemoms bendro principo egzistavimo nustatymas

1. Nustatant įvairioms pasaulio teisės sistemoms bendro principo egzistavimą reikalinga nacionalinių teisės sistemų lyginamoji analizė.
2. Lyginamoji analizė turi būti plati ir reprezentatyvi, apimanti skirtingus pasaulio regionus.
3. Lyginamoji analizė apima nacionalinės teisės ir teismų, ir kitų aktualių medžiagų vertinimą.

6 išvados projektas

Transponavimas į tarptautinės teisės sistemą

Įvairioms pasaulio teisės sistemoms bendras principas gali būti transponuotas į tarptautinės teisės sistemą tiek kiek jis suderinamas su ta sistema.

7 išvados projektas

Tarptautinės teisės sistemoje susiformavusių bendrųjų teisės principų identifikacija

Norint nustatyti bendrojo teisės principo, kuris gali būti suformuotas tarptautinės teisės sistemoje, egzistavimą ir turinį, būtina nustatyti, kad tautų bendruomenė pripažino šį principą kaip neatskiriamą tarptautinės teisės dalį.